

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martina Jilemnická

**Arcivévodkyně Leopoldina Habsburská, císařovna Brazílie:
osobnost Leopoldiny a její podíl na vyhlášení nezávislosti Brazílie r. 1822**

**The Archduchess Leopoldina of Austria, empress of Brazil:
Personality Leopoldina and its contribution to the independence of Brazil in
1822**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce

PhDr. Simona Binková, CSc.

Chtěla bych tímto poděkovat v první řadě vedoucí diplomové práce paní PhDr. Simoně Binkové, CSc. za pomoc při výběru tématu, za ochotný přístup, vstřícnost a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Petru Polakovičovi za užitečné informace. Zároveň děkuji paní historičce Viviane Tessitoriové za cenná doporučení při získávání podkladů pro tuto práci.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. ledna 2014

Martina Jilemnická

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá osobností Leopoldiny Habsburské, dcery rakouského císaře Františka I., provdané v roce 1817 za portugalského infanta Pedra, budoucího císaře Brazílie. Úvodní kapitola se týká evropského kontextu počátku 19. století se zaměřením na Portugalsko, včetně odjezdu královského dvora do Brazílie a událostem, k nimž došlo v Brazílii v letech 1808 až 1822 a které vedly k vyhlášení nezávislosti. Druhá kapitola je věnována arcivévodkyni Leopoldině a jejímu životopisu. Je zde poukázáno i na vazby mezi střední Evropou a Brazílií, které byly navázány díky svatbě Leopoldiny a Pedra. Třetí kapitola se týká Leopoldinina podílu na vyhlášení nezávislosti Brazílie, který je některými historiky opomíjen. Dozvíme se, že oficiální historiografie připisuje hlavní podíl na nezávislosti Pedrovi I. a osobnost Leopoldiny staví do pozadí. Naopak dílo Carlose H. Oberackera Jr. dokládá Leopoldininu výraznou účast v boji za nezávislost Brazílie.

Klíčová slova: Leopoldina Habsburská, vyhlášení nezávislosti Brazílie, Pedro I.

This thesis focuses on the historical figure of Leopoldina of Austria, daughter of the Austrian Emperor Francis I. Married in 1817 with the Portuguese Prince Pedro, the future emperor of Brazil.

Chapter one. Introduces the reader in the context of the Portugal of the beginning of the nineteenth century including the departure of the royal court to Brazil and events occurred during the period 1808 – 1822 in Brazil that led to the declaration of independence.

Chapter two. Devoted to the Archduchess Leopoldina and her biography, with an important remark to the links established between Central Europe and Brazil, thanks to the marriage of Leopoldina and Pedro.

Chapter three. Refers to Leopoldina's contribution to the independence of Brazil, which is neglected by some historians. The chapter describes the two main currents developed by historians: That one that attributes the independence achievement mainly to Pedro I, neglecting the influence of the Empress Consort on the process, revised through a selection of handbooks of Brazilian history; and the one, supported in the writings of Karl H. Oberackera Jr., assigning to Leopoldina a fundamental role during the declaration of independence of Brazil.

Key words: Leopoldina of Austria, declaration of independence, Pedro I

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Portugalsko na počátku 19. století a události v Brazílii v letech 1808 - 1822.....	9
2.1. Portugalská diplomacie přelomu 19. století.....	9
2.2. Junotův vpád do země a odjezd dvora do Brazílie	11
2.3. Příjezd dvora do Brazílie a budování nového impéria.....	13
2.4. Poslední roky Jana VI. v Brazílii a liberální revoluce 1821	16
2.5. Pedrovo regentství a cesta k nezávislosti.....	19
3. Císařovna Leopoldina – životopis.....	26
3.1. Dětství.....	26
3.2. Leopoldina jako brazilská princezna.. ..	31
3.3. Císařovna Leopoldina a její poslední roky života	38
3.4. Vazby mezi Brazílií a střední Evropou na poli kulturním a vědeckém.....	41
4. Leopoldina a otázka jejího podílu na vyhlášení nezávislosti Brazílie	46
4.1. Pohled brazilských historiků	46
4.2. Luís Norton - <i>A corte de Portugal no Brasil</i>	52
4.3. Carlos H. Oberacker jr. - <i>A imperatriz Leopoldina: Sua vida e sua época</i>	54
4.4. Portugalská historiografie	63
5. Závěr.....	65
6. Bibliografie	68
7. Přílohy	72

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá osobností habsburské arcivévodkyně Leopoldiny, dcery posledního císaře Svaté říše římské Františka II., jež byla v roce 1817 prostřednictvím sňatkové politiky provdána za portugalského infanta Pedra do Brazílie, kde se po vyhlášení nezávislosti Brazílie v roce 1822 stala brazilskou císařovnou.

Její osobnost je mimo jiné zajímavá z toho důvodu, že mnoho lidí neví, že Leopoldina hrála důležitou roli na cestě za nezávislostí Brazílie. Je to dáno tím, že při popisu této důležité etapy brazilských dějin kladou historici většinou důraz na roli Pedra, který se přidal na stranu brazilských patriotů a tehdejšího ministra vlády Josého Bonifácia Andrady e Silvy. Ten je obecně známý pod přívískem „patriarcha brazilské nezávislosti“. Andrada hrál bezpochyby velkou roli v tomto procesu emancipace, avšak je jisté, že Leopoldina s ním byla v úzkém kontaktu a byla to především ona, kdo zásadní měrou ovlivnil Pedrův postoj. Na otázku Leopoldinina podílu na vyhlášení brazilské nezávislosti se zaměřím v závěrečné kapitole diplomové práce. Tato polemika je zajímavá nejen z toho důvodu, že k ní v češtině neexistuje dostatek informací, ale i proto, že ani v Brazílii není na toto téma jednotný názor.

V první kapitole se budu věnovat evropskému kontextu počátku 19. století se zaměřením na Portugalsko a okolnostem, které v roce 1807 donutily královskou rodinu Bragança k přesunu sídla dvora do Brazílie. Tato kapitola portugalských dějin je pro mou práci důležitá zejména proto, že odjezd regenta Jana s rodinou a dvorem do Brazílie je považován za vůbec první krok vedoucí k vyhlášení brazilské nezávislosti v roce 1822. V popisu historického rámce se dále zaměřím na události v Brazílii, datující se od příjezdu královské rodiny do Rio de Janeira, které znamenaly počátek velkých změn. Poté se zmíním o událostech z roku 1820 v Portugalsku, kde propukla liberální revoluce, která se následně přenesla i do Brazílie, a důsledkem toho byl návrat Jana VI. do Portugalska v dubnu roku 1821. Návrat krále je považován za druhý krok vedoucí k vyhlášení nezávislosti Brazílie. Dále se zaměřím na období regentství prince Pedra, který v Brazílii zůstal s Leopoldinou jako jediný zástupce královské moci a popíši události, které nakonec dovedly Brazílii k nezávislosti v září roku 1822.

V druhé kapitole shrnu Leopoldinin životopis. Tato rakouská arcivévodkyně byla vychována podle přísných habsburských zásad, kterými se po celý svůj život řídila. Byla vysoce vzdělanou a ctnostnou ženou, měla odpor vůči lžím a intrikám, byla oddanou manželkou a milující matkou. Byla připravena obětovat své vlastní štěstí pro dobro monarchie. A právě tuto oběť podstoupila pro dobro Brazílie. Kromě těchto kvalit se jí dá

připsat výrazný podíl na kulturním rozvoji Brazílie. Už jen díky její přítomnosti v Brazílii se zvýšil zájem Evropanů o vzdálenou zemi, o jejíž kulturu a geografii se toho do počátku 19. století vědělo jen málo. Svatba Leopoldiny a Pedra zahájila rakouskou vědeckou expedici, jež trvala několik let. Mezi členy výpravy bylo i několik Čechů, o kterých se taktéž zmíním. Leopoldina nebyla pouze oddanou manželkou a starostlivou matkou, podílela se například na formování přírodovědné sbírky, která se později stala základem pro Brazílské národní muzeum, či podnítila založení zoologické zahrady. Leopoldina strávila v Brazílii devět let, během nichž byla aktivní nejen na poli vědeckém, kulturním, ale i politickém. Poslední roky života císařovna strádala, na čemž se hmatatelně podepsalo Pedrovo chování. Leopoldinin špatný psychický stav byl jednou z příčin její předčasné smrti v roce 1826.

Ve třetí kapitole se zaměřím na otázku Leopoldinina přínosu na vyhlášení nezávislosti v roce 1822. Pokusím se interpretovat různé pohledy historiků na otázku nezávislosti Brazílie a zjistit, do jaké míry je připisován podíl císařovně Leopoldině. K tomu mi poslouží některé klasické dějepisné příručky a zároveň i díla významných brazilských historiků Francisca Adolfa Varnhagena *História da Independência do Brasil* a Sérgia Buarqueho de Holandy *História geral da civilização brasileira*. Obecně mohu soudit, že oficiální brazilská historiografie přisuzuje hlavní podíl císaři Pedrovi I. a dalším mužům této historie.

Důležitým zdrojem je poté dílo *A corte de Portugal no Brasil* od Luíse Nortona, který podrobněji zdokumentoval Leopoldininu politickou činnost. Za nejdůležitější pramen nicméně považuji dílo Carlose H. Oberackera Jr. *A imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época: ensaio de uma biografia*, vydané nejprve v roce 1973 v portugalštině a v roce 1988 v němčině. Toto dílo je nejenže prvním kompletním životopisem Leopoldiny, ale zároveň jsem zjistila, že zde autor nabízí odlišný pohled na otázku nezávislosti Brazílie. V závěru této kapitoly shrnu, jak klíčovou etapu řeší portugalská historiografie. Vynechám pohled rakouských historiků, který bohužel nemám možnost zprostředkovat kvůli jazykové bariéře. Mohu se jen domnívat, že rakouští historici věnují Leopoldině a jejímu podílu více prostoru. Soudím tak z díla rakouské historičky Brigitte Hammanové, jejíž životopisná encyklopedie o Habsburcích vyšla i v českém jazyce. Nachází se zde portrét o Leopoldině, v němž jí autorka přikládá jasný podíl na vyhlášení nezávislosti. Hammanová zde píše: „*Až do vyhlášení nezávislosti Brazílie Pedro probíral všechny vládní záležitosti s Leopoldinou a velice často se řídil její radou. I jako císař ji informoval o politických otázkách a uznával její zásadu podporovat jen takovou politiku, „která je v souladu s blahem a prospěchem státu“.*“¹

---

¹ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. Překlad Milada Kouřimská, Milan

Leopoldinin životopis se vůbec prvně objevil, a to možná překvapivě ve Francii, v druhé polovině 19. století, v díle od Mlle. A. Cellieze *Les impératrices*, kde je brazilské císařovně věnována vedle dalších panovnic jedna celá kapitola. Byla vydána i díla v němčině jako například *Dona Leopoldina, erste Kaiserin von Brasilien* (1954) od Heinricha Schülera, *Grüner Purpur* (1958) od Olgy Obryové či *Kaiserin Leopoldine von Brasilien* (1973) od Johanny Prantnerové. Vzhledem k tomu, že neovládám německý jazyk, byla pro mou práci stěžejní literatura v portugalské. Kromě již zmíněných děl od Carlose H. Oberackera Jr. a Luíse Nortona byly nesmírně důležitým pramenem Leopoldininy dopisy shromážděné v díle *Cartas de uma imperatriz*, jehož autorkami jsou Betina Kann a Patricia Souza Lima. Nachází se zde 315 dopisů princezny Leopoldiny, které byly vyhledány v archivech v Rakousku, Portugalsku a Brazílii a následně přeloženy do portugalské. Jsou to dopisy psané Leopoldinou v rozmezí let 1808 – 1826 a to nejen své rodině – otci Františkovi I., sestře Marii Luíse, tetě Marii Amélii –, ale také dalším blízkým osobám jako například Marii Grahamové, markýzi Marialvovi, baronu Mareschalovi, sekretáři Schäfferovi či ministrovi Andradovi. Další dopisy se nacházejí v příručce *A correspondência entre Maria Graham e a Imperatriz D. Leopoldina*. Díky všem těmto dopisům jsem měla možnost seznámit se s Leopoldininou osobností a jejím charakterem, o němž se nedá pochybovat. Zároveň se nedá pochybovat o její pracovitosti, péči a upřímném zájmu o Brazílii a její budoucnosti. Leopoldinino jméno se objevuje i v díle Stanleyho Ezequiela Ramireze *As relações entre a Áustria e o Brasil*, které mi spolu s knihou od Pavla Štěpánka *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca* posloužily k sepsání kapitoly o vztazích mezi střední Evropou a Brazílií.

Cílem této práce je seznámit se s osobností císařovny Leopoldiny, přiblížit historický rámec, který je nesmírně důležitý pro kapitolu nezávislosti Brazílie a pokusit se o interpretaci různých pohledů historiků na otázku Leopoldinina podílu na vyhlášení nezávislosti Brazílie. V závěru shrnu své poznatky.

2. Portugalsko na počátku 19. století a události v Brazílii v letech 1808 – 1822

2.1. Portugalská diplomacie přelomu 19. století

Důležitým nástrojem mezinárodní politiky poslední čtvrtiny 18. a počátku 19. století byly diplomatické vztahy, které do značné míry určily další vývoj evropské společnosti. Dva důležité mezníky měly za následek radikální geopolitické změny v Evropě. Vyhlášení nezávislosti Spojených států amerických v roce 1776 a Velká francouzská revoluce roku 1789 vedly k rozrůzněním politických zájmů evropských národů. Pro Portugalsko, jež se nemohlo měřit s velkými evropskými mocnostmi, byla cesta diplomacie nezbytnou součástí politiky. Během americké války za nezávislost se Portugalsko prozíravě nevmísilo do konfliktu svého starého spojence Velké Británie² a jeho bývalé kolonie a připojilo se roku 1782 k ozbrojené neutralitě, kterou vyhlásila ruská carevna Kateřina II. Tento krok vedl ke sblížení s Ruskem. Následné dohody se Spojenými státy (1783) a Ruskem (1787) posílily pozici Portugalska na mořích a otevřely mu dveře ke svobodnému obchodu v Severní Americe. Portugalsko se snažilo utužit vztahy i se Španělskem. Napjatou situaci mezi sousedy, kteří se přeli o území v Jižní Americe, měl zklidnit dvojí sňatek, který se udál roku 1785. Budoucí portugalský král Jan VI. si vzal španělskou princeznu Carlotu Joaquinu a portugalská princezna Mariana Vitória byla provdána za španělského infanta Gabriela.³ Avšak mír mezi těmito dvěma monarchiemi zkomplikovaly napoleonské války. Roku 1793 podepsaly obě iberské země mezi sebou protifrancouzské společenství. Portugalsko následně ujednalo se svým starým spojencem Anglií dohodu o pomoci v boji proti Francii, čímž si chtělo zajistit větší ochranu. Následovalo neúspěšné tažení portugalsko-španělských vojsk do Francie, které vedlo k tomu, že Španělé uzavřeli s Francií mír. Portugalci, kteří se zavázali Anglii, zůstali s Francií ve válečném stavu a tím pohasly diplomatické styky s iberským sousedem. Izolované Portugalsko se těmito kroky navíc dostalo do stavu přímého ohrožení. Pokud by spolupracovalo se Španělskem, riskovalo by britskou odplatu ve formě zabránění některých kolonií. Pokud by zůstalo ve společenství s Anglií, mohla by mu hrozit španělsko-francouzská invaze.⁴ Portugalská vláda upřednostnila společenství s Anglií. Následovalo období relativního klidu, během něhož se princ Jan ujal oficiálně regentství za královnu Marii

---

² V roce 1707 došlo k unii Skotska a Anglie. Parlamenty obou zemí byly sloučeny v jeden, jenž zasedal v Londýně. Od této doby je správnější užívat místo „Anglie“ slova „Velká Británie“. DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce*. Vimperk: Papyrus, 1997, s. 289. V této práci budeme psát pro zjednodušení dále jen „Anglie“.

³ MATTOSO, José. *História de Portugal: O Liberalismo – Vol 5 (1807 – 1890)*. Lisboa: Editorial Estampa, 1994, s. 17.

⁴ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Lidové noviny, 2007, s. 234.

I., jež nebyla kvůli své duševní chorobě schopna pokračovat v úřadu. Na přelomu století zesílila moc Napoleona Bonaparta, který se po nevydařené vojenské výpravě v Egyptě vrátil roku 1799 do Paříže, kde provedl za pomoci vojska státní převrat a stal se prvním konzulem. Francouzský generál mohl zahájit svou výbojnou politiku a jeho pozornosti neuniklo ani Portugalsko, které v té době bylo jedinou zemí, jež podporovala politiku Anglie. Francie spolu se Španělskem daly v roce 1801 Portugalsku ultimátum, aby zrušilo spojení s Anglií. Portugalský dvůr však na výzvu nereagoval a Španělsko mu proto vyhlásilo válku. Záhy následovala francouzsko-španělská vojenská intervence, která je známá pod názvem “Pomerančová válka”. Po portugalské porážce byl regent Jan donucen podepsat mírovou smlouvu a zároveň se zavázal, že uzavře Anglii své přístavy. Portugalská monarchie se dostala do prekérní situace – na jednu stranu podporovala Anglii, na straně druhé však ustupovala v požadavcích Francii. V Portugalsku nyní působili jak francouzští, tak britští diplomaté. Na Napoleonův rozkaz přijel roku 1805 plnit úlohu francouzského vyslance v Lisabonu generál Jean-Andoche Junot.

V roce 1806 vyslala Anglie do Lisabonu válečné loďstvo za účelem vyjednat politickou a vojenskou podporu. Britové se snažili zlomit stále sílící francouzskou moc nad portugalskou vládou a následně ji donutit, aby Francii vyhlásila válku. Nicméně zcela opačné záměry měl Napoleon, který po Portugalcích požadoval vyhlášení války Anglii. Důsledkem dohadování dvou válčících mocností mohla být pro Portugalsko ztráta nezávislosti a ohrožení kolonií.⁵ Napoleon vyhlásil v listopadu roku 1806 kontinentální blokádu, která po celé Evropě zakazovala obchod s Anglií, a navíc požadoval, aby byl zkonfiskován majetek Britů žijících v Portugalsku. Portugalci sice zavřeli Britům své přístavy, ale intervenci francouzsko-španělského vojska se už zabránit nedalo. Vojsko, pod řízením bývalého vyslance v Lisabonu Jeana-Andoche Junota, se již v říjnu 1807 začalo přibližovat k portugalské hranici. Jelikož Portugalsko vědělo, že nemá dostatek vojenských sil k tomu, aby se ubránilo invazi, doufalo v pomoc Anglie. Britové ji nabídli za určitých podmínek. 22. října 1807 byla ujednána tajná dohoda, v níž Anglie požadovala přesun královského dvora do Brazílie a dočasné obsazení Madeiry britskými vojsky. Anglie se zavazovala poskytnout ochranu portugalským lodím na cestě do Brazílie. Okupace Madeiry měla platit jen do té doby, než budou opět otevřeny portugalské přístavy britským lodím. Anglie přislíbila, že neuzná po dobu francouzské okupace za krále jiného panovníka než legitimního dědice vládnoucí portugalské dynastie Bragança. Touto dohodou chtěli Britové zabránit, aby portugalský obchod dostal pod

---

⁵ MATOSSO José. Cit. d., s. 23.

francouzský vliv. Portugalské přístavy byly doposud pro Anglii odrazovým můstkem pro obchod s ostatními evropskými státy. Předpokládalo se, že po usídlení dvora v Brazílii poskytne král řešení, které zajistí obchod s Anglií.⁶ Jelikož Portugalsko vědělo, že francouzská invaze je nevyhnutelná, přistoupilo na tajnou dohodu.

2.2. Junotův vpád do země a odjezd dvora do Brazílie

22. listopadu 1807 přišly do Lisabonu první zprávy o blížící se francouzsko-španělské invazi. Junot vyslal obyvatelům království zprávu, v níž je ujišťoval, že vojsko přichází v přátelském duchu. Mezitím se ve spěchu připravoval odjezd dvora. Královskou rodinu, intelektuály, aristokraty, ministry a úředníky doprovázelo za oceán i služebnictvo a švadleny. Doprovod čítal kolem patnácti tisíc lidí. Na loď se nakládal nábytek všeho druhu, úřední materiály, archiv či knihovna. Lidé se snažili zachránit, co se dalo. Odjezd královské rodiny provázela zmatek a postrádal jakékoliv rysy velkoleposti. Luís Norton píše, že se ulicemi táhl „...roztroušený a groteskní průvod emigrantů, ke kterému se připojila nešťastná chudina, jež nemohla utéct do exilu.”⁷ Královská rodina se snažila plánovaný útěk utajit do poslední chvíle a dokonce se vypráví, že princ regent dorazil do Belému v přestrojení. Z královské rodiny byl připraven k odjezdu regent Jan s chotí Carlotou Joaquinou, jejich sedm královských potomků a duševně chorá královna Marie I., která s výkřiky nesouhlasu odmítala nastoupit na loď. Všechn chaos provázející odjezd dvora vedl k tomu, že byly paluby přeplněné a kapacita třikrát překročila povolené množství osob. Lodím se podařilo vyplout z přístavu 29. listopadu 1807. Junot mezitím vstoupil do Lisabonu se značně oslabenou armádou. Tato skutečnost však nezabránila snadnému dobytí území, jehož lid a armáda neměli v plánu stavět se na odpor. Místní obyvatelé, smíření se situací, nedali francouzskému vojsku záminku k větším nepokojům. Junot se nechal slyšet, že přichází jako přítel. Chtěl přesvědčit lid, že Francouzi přicházejí osvobodit zemi ze špatného britského vlivu. Promluvil také o krocích prince regenta, který svým zbabělým útekem odevzdal zemi do rukou Britů a nehleděl přitom na zájmy poddaných.⁸

Princ regent považoval přesun sídla monarchie do Brazílie za jediné řešení, jak

---

⁶ HOLANDA, Sérgio Buarque. *História geral da civilização brasileira: O Brasil monárquico: O processo de emancipação*. São Paulo: Difusão européia do livro, 1962, s. 67.

⁷ „...desarticulado e grotesco, o cortejo dos emigrantes, ao qual se juntou a população infeliz que não podia exilar-se.” NORTON, Luís. *A corte de Portugal no Brasil*. São Paulo: Brasiliense, 1979, s. 13.

⁸ SERRÃO, Veríssimo. *História de Portugal. Volume VII.: A instauração do liberalismo*. Lisboa: Verbo, 1986, s. 23.

uchránit portugalské království a s ní i vysoce ceněné zámořské kolonie před zánikem. I když Junot 17. listopadu 1807 portugalskému dvoru sliboval, že je Francie vysvobodí z britského poručnictví, Jan pocíťoval, že je invaze mířena zejména proti jeho královské osobě. Přibývaly případy, kdy Napoleon nerespektoval práva evropských panovníků. Kdyby Jan zůstal v Lisabonu pod Napoleonovou nadvládou, riskoval by ztrátu koruny.⁹ Portugalská monarchie měla již dobře promyšlenou variantu, jak vládnout z Ameriky. Zároveň věřila, že dočasný přesun královského dvora do Brazílie nebude nutně znamenat ztrátu nezávislosti území ležícího na Pyrenejském poloostrově. Portugalští panovníci v minulosti několikrát zvažovali přesunout sídlo dvora do Brazílie. V 18. století vyvstala potřeba posílit postavení portugalské monarchie mezi evropskými mocnostmi. Luís de Cunha, portugalský diplomat ve službách krále Jana V.¹⁰, tehdy vzkázal králi: „*Král nemůže udržet Portugalsko bez Brazílie, zatímco pro udržení Brazílie nepotřebuje Portugalsko. V tomto případě je lepší přebývat tam, kde se nachází síla a bohatství, než tam, kde je nouze a kde není bezpečno...*“¹¹ Myšlenka vládnout z Brazílie zůstala v té době jen předmětem spekulací a až za napoleonských válek nabrala reálných rozměrů. Poprvé v historii portugalského království došlo k přesunu sídla monarchie za oceán. Všichni věřili, že absence dvora bude jen provizorním stavem, a až pomine okupace portugalského území, sídlo monarchie se opět vrátí do své kolébky.¹² Sám regent tento záměr potvrdil ve svém prohlášení lidu. „*Rozhodl jsem se ku prospěchu svých poddaných odjet se svou chotí, matkou a celou královskou rodinou do amerických zemí a usídlit se ve městě Rio de Janeiro až do všeobecného míru.*“¹³ Jan jmenoval před odjezdem regentskou vládu a určil jí seznam práv a kompetencí, mezi nimiž byl i požadavek směřovat následné kroky k udržení míru v království. V minulosti bylo regentovo rozhodnutí vydat zemi napospas francouzskému vojsku a utéct s dvorem do Brazílie považováno za nesplnění královských povinností, avšak postupem času se tento pohled měnil. Portugalský regent nejenže uchránil monarchii před zánikem, ale zároveň předvídal zrod brazílsko-portugalské unie, v jejímž společném osudu viděl velkou budoucnost. Uzavřením tajné dohody s Anglií a následným přesunem sídla monarchie do Brazílie zabránil tomu, aby ho Napoleonova vojska uvěznila

---

⁹ V roce 1808 se španělský král Karel IV. zřekl trůnu ve prospěch syna Ferdinanda VII. Napoleon donutil Ferdinanda vrátit trůn otci, který ho postoupil Napoleonovi. Napoleon poté prohlásil španělským králem svého bratra Josefa. DORAZIL, Otakar. Cit. d., s. 279.

¹⁰ Jan V. (1689 – 1750) byl portugalským králem v letech 1706 – 1750.

¹¹ „*Não pode el-rei manter Portugal sem o Brasil, enquanto que para manter o Brasil não carece de Portugal: melhor é pois residir onde está a força e abundância, do que onde é a necessidade e a falta de segurança....*“ NORTON, Luís. Cit. d., s. 4.

¹² KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. *Cartas de uma imperatriz*. São Paulo: Estação Liberdade, 2006, s. 24.

¹³ *Tenho resolvido, em benefício dos mesmos Meus Vassallos, passar com a Rainha Minha Senhora e Mãi, com toda a Real Familia para os Estados da America, e estabelecendo-me na Cidade do Rio de Janeiro até à Paz Geral.*” SERRÃO, Verissimo. Cit. d., s. 19.

v Lisabonu. Kdyby na dohodu nepřistoupil, znepřátelil by si Anglii, která by mohla vojenskou intervencí vyrvat Portugalsku jeho největší kolonii. Nyní byla Brazílie díky usídlení portugalského dvora pod částečným britským vlivem a vojenský útok ze strany Anglie nehrozil.¹⁴

2.3. Příjezd dvora do Brazílie a budování nového impéria

Ještě 14. ledna roku 1808 neměl Marcos de Noronha e Brito, poslední brazilský místokrál, tušení, že princ regent s rodinou, dvořané a tisíce lidí vypluli směrem k Rio de Janeiru. Až příjezd brigy *Voador* mu přinesl tuto ohromující zprávu. Bez velkého rozmýšlení vyhlásil poplach a začal udělovat pokyny k přípravám města na příjezd urozených hostů. Vyzval vlastníky a nájemníky těch nejlepších domů ve městě, aby je přenechali přijíždějícím šlechticům. Tato stavení pak byla označena iniciálami PR (princ regent). I když vládlo všeobecné nadšení z informace o příjezdu dvora, obyvatelé, kteří byli připraveni o střechu nad hlavou, četli v ironii iniciály PR jako „*Ponha-se na rua!*“ (Vypadni na ulici!).¹⁵

Portugalská výprava čelila na cestě bouři, která ji rozdělila do dvou skupin. Zatímco královna a infantky dorazily na palubě lodi *Rainha de Portugal* do Rio de Janeira, regent s lodí *Príncipe Real* připlul do Bahie, kde se zdržel celý měsíc a kde začal podnikat první kroky vedoucí k nové éře života koloniální Brazílie.¹⁶ Dne 28. ledna vydal princ regent v Bahii dekret, který rušil dosavadní omezení týkající se obchodu se zahraničím a otevřel brazilské přístavy všem spřáteleným národům. Tento krok znamenal pro Brazílii ekonomické osvobození. Otevřením přístavů světovému obchodu, zejména tomu anglickému, získalo koloniální území doteď závislé na Portugalsku nové pravomoci.¹⁷ 7. března 1808 byl oznámen příjezd prince regenta do Rio de Janeira, a poté město na několik dní ožilo veselím. Byla jmenována státní rada a další politické a administrativní orgány.

Iniciátorem většiny provedených změn v prvních letech působení sídla monarchie v Brazílii byl D. Rodrigo de Sousa Coutinho (hrabě z Linhares), který působil v resortu války a zahraničních věcí. Už za svého ministerského působení v Portugalsku se výrazně podílel na rozmachu různých odvětví veřejné sféry. Díky svému entuziasmu pro reformy si vysloužil

---

¹⁴ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 69.

¹⁵ NORTON, Luís. Cit. d., s. 20.

¹⁶ POMBO, Rocha. *História do Brasil*. São Paulo: Edições Melhoramentos, 1958, s. 326.

¹⁷ NORTON, Luís. Cit. d., s. 23.

přezdívku „nový Pombal“ (*O Novo Pombal*). Hrabě z Linhares ještě před svým odjezdem za oceán plně podporoval myšlenku proměny portugalské kolonie v imperiální stát.¹⁸ Byl aktivním rádcem prince regenta až do své smrti v roce 1812. Rio de Janeiro už nebylo stejné jako v koloniálních dobách. S příjezdem dvora rychle stoupl počet obyvatel, Evropané s sebou přivezli nové zvyky a myšlenky, rozvíjel se i průmysl, obchod a umění. Zlepšování životní úrovně stálo království velké výdaje, což vedlo k vážné finanční situaci, a proto byla zavedena první brazilská emisní banka.

Dvůr zároveň sledoval události v Portugalsku, kterému se dařilo s výraznou britskou pomocí vzdorovat francouzské okupaci.¹⁹ Jelikož dvůr vděčil Anglii za vytržení Portugalska z Napoleonovy nadvlády, neodvažoval se jít proti mocnému spojenci. Politika portugalské monarchie byla v letech 1808 až 1814 markantně poznamenána vlivem Anglie. Britské zájmy hájil v Brazílii vyslanec lord Strangford, který měl přehled o politických krocích prince regenta. Když Jan po usídlení dvora v Rio de Janeiru začal přiživovat myšlenku na zabránění jižní hranice, oblasti tzv. Bandy Oriental, patřící do španělského místokrálovství Río de la Plata, lord Strangford se do problému aktivně zapojil. V otázce se angažovala i princezna Carlota Joaquina, která napjatě sledovala události ve Španělsku. Poté, co tam Napoleon v roce 1808 sesadil z trůnu jejího otce, krále Karla IV., hledala Carlota Joaquina cestu k udržení španělských kolonií v Americe, které začaly volat po nezávislosti. Plánovala, že se sama provolá regentkou španělských držav. Její plány byly čistě ambiciózní a rozcházely se se zájmy chotě. Princ regent doufal, že mu Britové pomůžou získat španělské území na jižní hranici, čímž chtěl rozšířit impérium. Lord Strangford, jenž celou situaci konzultoval s britskou vládou, dělal všechno pro to, aby se situace ve španělské Americe nezměnila. Postavil se jak proti plánům Carloty Joaquiny, tak proti zájmům prince regenta.²⁰ Když roku 1810 propukla revoluce v Buenos Aires, které dalo najevo svůj plán emancipace a vyhlásilo válku Montevideu, jež bylo centrem Bandy Oriental, princ regent se rozhodl zakročit. Poslal vojska na obranu Montevidea, ale zároveň měl v plánu hájit své zájmy v této oblasti. Strangford do záležitosti zasáhl a dovedl zneprátelené strany k uzavření příměří. K dalším nepokojům došlo i v následujících letech. S odchodem lorda Strangforda z riodejaneirského dvora, v roce 1814, získal princ regent větší volnost.²¹ Roku 1817 se mu podařilo obsadit

---

¹⁸ NORTON, Luís. Cit. d., s. 32.

¹⁹ POMBO, Rocha. Cit. d., s. 328.

²⁰ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 94.

²¹ Hraběte Linhares po jeho smrti vystřídal v úřadu António de Araújo e Azevedo, jehož politická orientace se lišila od smýšlení lorda Strangforda. Araújo se postaral o zpretrhání kontaktů mezi princem regentem a anglickým vyslancem, který roku 1814 odešel ze svého postu a roku 1815 se vrátil do Anglie. HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 93.

území Bandy Oriental (v roce 1821 byla oblast začleněna k Brazílii jako provincie Cisplatina).

V Evropě končily napoleonské války a Anglie začala naléhat na návrat prince regenta do Portugalska. Od doby, co se země v roce 1811 s pomocí Anglie vymanila z francouzských okupací, bylo Portugalsko pod poručnictvím britského generála lorda Beresforda. Obyvatelé země byli nespokojeni s britským útlakem a zároveň měli obavy, že by mohli Bragançové zůstat natrvalo v Rio de Janeiru a Portugalsko by skončilo pod hegemonií své bývalé kolonie. Jelikož se objevily i myšlenky na vytvoření unie se Španělskem, Anglie uznala, že je nutné, aby se portugalský panovník vrátil na poloostrov.²² Jan se ale v Brazílii cítil bezpečně a britským výzvám se bránil. V roce 1815 se konal Vídeňský kongres, na němž se setkali představitelé evropských zemí, aby projednali budoucnost Evropy, která se vzpamatovala z napoleonských válek. Jedním z témat, jež se na kongresu projednávalo, byl problém otroctví. Anglie a Francie hledali řešení, které by vedlo ke zrušení otroctví po celém světě. Brazílie, která na obchodu s otroky stavěla sociální a obchodní uspořádání země, byla donucena podepsat prohlášení o jeho omezení. V dalších letech přinutily evropské mocnosti Brazílii k dalším opatřením, které měly vést k úplnému zrušení otroctví, avšak ještě v roce 1836 bylo importováno do Brazílie šedesát tisíc otroků nelegálním způsobem.²³

Pro Brazílii měl velký význam rok 1815 zejména z toho důvodu, že byla povýšena na království, čímž dosáhla zrovnoprávnění s Portugalskem. Statutární povýšení Brazílie bylo doporučeno na Vídeňském kongresu se záměrem udržet evropskou přítomnost a monarchistický systém na americkém kontinentě v době, kdy už byla většina britských a španělských kolonií samostatnými republikami.²⁴ Brazílie byla od této chvíle součástí království, jež bylo nově pojmenováno Spojené království Portugalska, Brazílie a Algarve. 19. března 1816 zemřela královna Marie I. a regent Jan se stal oficiálně králem spojeného království, v němž vládl pod jménem Jan VI. (ke korunovaci došlo roku 1818).

---

²² RAMIREZ, Stanley Ezekiel. *As Relações entre a Áustria e o Brasil (1815 – 1889)*. São Paulo: Companhia editora nacional, 1968, s. 14.

²³ Tamtéž, s. 13.

²⁴ HOLANDA. Sérgio Buarque. Cit. d., s. 149.

2.4. Poslední roky Jana VI. v Brazílii a liberální revoluce 1821

V roce 1817 propukla v Brazílii Pernambucká revoluce, jež byla výsledkem dlouhodobé nespokojenosti s vládou Jana VI. Již v roce 1815 si městské radnice v Pernambuku stěžovaly na tyranii soudů a zneužívání autority či na velké množství vražd a krádeží. Petice, které upozorňovaly na vážný stav, královský dvůr přehlížel. K Pernambuku se přidaly i další provincie a země se začaly šířit liberální ideje, které vedly k revoluci republikánského rázu. Přestože se vládě podařilo včas zakročit a povstání potlačit, byla to pro monarchii výstraha šířícího se liberalismu v zemi.

Jan VI. se již delší dobu cítil ohrožen liberálními vlnami, a proto se rozhodl posílit moc dynastie Bragança aliancí s rakouskou monarchií. Úzké vztahy měly být navázány prostřednictvím sňatkové politiky. Kníže Metternich – pravá ruka rakouského císaře Františka I. a důležitá postava mezinárodní politiky první poloviny 19. století –, myšlenku podpořil, jelikož chtěl vytrhnout Brazílii z anglického vlivu. Jan VI. měl vidinu hned dvojité svatby. Svě potomky Pedra a Isabel chtěl spojit s dětmi Františka I., Leopoldinou a Ferdinandem. Plán se však vydařil jen z poloviny.²⁵ Roku 1816 začal portugalský diplomat Rodrigo Navarro de Andrade vyjednávat ve Vídni sňatek mezi princem Pedrem a arcivévodkyní Leopoldinou. Manželská smlouva byla podepsána 26. listopadu 1816 a následujícího roku, 13. května 1817 se v Augustiniánském kostele ve Vídni uskutečnila svatba v zastoupení. Pedra při obřadu nahradil bratr Františka I., arcivévoda Karel. Leopoldinin odjezd do Brazílie se uskutečnil 15. srpna 1817 z italského města Livorno. Do Brazílie odcestoval s Leopoldinou rakouský vyslanec hrabě Eltz a také vše potřebné pro ustavení vyslanectví v zemi, s nímž mělo Rakousko začít intenzivní politickou, kulturní a obchodní spolupráci.²⁶ Lodě *Dom João VI.* a *Dom Sebastião* připluly dne 5. listopadu roku 1817 do Rio de Janeiro, kde se několik dní slavila svatba Pedra a Leopoldiny.

V Rio de Janeiro, vzhledem k zvyšujícímu se počtu cizinců připlouvajících z Evropy, stoupal počet obyvatel. Z šedesáti tisíc obyvatel v roce 1808 se zvýšil jeho počet na sto padesát tisíc.²⁷ Rio de Janeiro rostlo i intelektuálně díky přítomnosti evropských umělců a vědců, kteří sem začali proudit po svatbě prince Pedra a arcivévodkyně Leopoldiny.

---

²⁵Ramirez píše, že podle lisabonských dokumentů existoval plán na dvojitou svatbu mezi portugalskou a rakouskou monarchií již od roku 1806. Když byla svatba Pedra s Leopoldinou ujednána, Jan se pokusil do smlouvy zahrnout i infantku Isabel, která si měla vzít rakouského následníka trůnu Ferdinanda. Přání se královi nespěnilo. Leopoldinin bratr Ferdinand, pozdější rakouský císař Ferdinand I. Dobrotivý, nebyl ve svých 22 letech na svatbu připravený (od malička se potýkal se zdravotními problémy, trpěl epilepsií). RAMIREZ, Stanley Ezekiel. Cit. d., s. 6.

²⁶ Tamtéž, s. 9.

²⁷ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 153.

Ze zdánlivé stability vytrhly zemi události odehrávající se v Portugalsku, které se nacházelo v hluboké národní a politické krizi, z níž hledalo cestu ven. Britové měli dlouhá léta převahu v armádě, čehož využívali k utiskování portugalské populace. Generál lord Beresford, vybavený titulem prokonzula Portugalska, v podstatě řídil chod země. Dlouholetá nepřítomnost dvora, jež prodlužovala britské poručnictví, probouzela v zemi odpor vůči absolutismu. Vzniklo liberální hnutí, které chtělo obnovit suverenitu země i za cenu zpřetrhání vazeb s královskou mocí. Anglie se nechala slyšet, že nezasáhne v interních problémech země, jelikož se zaručila bránit Portugalsko jen v případě ohrožení cizími národy.²⁸ Požadovala po královském dvoře v Brazílii, aby se jeden z členů panovnického rodu vrátil do Portugalska převzít otěže do svých rukou. Generál Beresford se dokonce v červnu roku 1820 objevil v Rio de Janeiru, aby informoval krále o kritické situaci. V chování dvora však upozoroval „...*krajní opatrnost se známkami tajemnosti a naprosté nečinnosti, zatímco lid v Portugalsku intenzivně hledal způsob, jak se vysvobodit z moci krále.*“²⁹

Během Beresfordovy nepřítomnosti vypuklo v srpnu roku 1820 v Portu vojenské povstání. Jeho přední představitelé z řad armády i civilistů zvolili Prozatímní výbor vlády království (*Junta Provisória Governativa do Reino*), který měl za úkol svolat reprezentativní kortesy – volený národní parlament –, jehož úkolem mělo být vypracování liberální ústavy, která by respektovala přání lidu.³⁰ Na podzim roku 1820 už revoluční vlna prostoupila celou zemi. V lednu 1821 se v Lisabonu sešli poslanci kortesů, aby připravili ústavu na základě myšlenek liberální revoluce.³¹ Zároveň požadovali návrat krále do Portugalska. Jan VI. váhal. V případě, že by se vrátil do Lisabonu, mohla monarchie přijít o Brazílii. Pokud by zůstal v Rio de Janeiru, riskoval ztrátu Portugalska. Přicházely v úvahu dvě možnosti, jak odvrátit hrozbu: buď se do Portugalska vrátí sám král a nechá za sebe v Brazílii syna Pedra jako regenta, nebo odjede do Lisabonu Pedro a Jan zůstane v Riu, kde udělá vše pro to, aby upevnil svou moc. Zatímco král pokračoval ve své nerozhodnosti, revoluce na počátku roku 1821 vypukla i v Brazílii. Kapitanáty se začaly přidávat k portugalskému konstitucionalismu. Revolucionáři v Bahii vyjádřili loajalitu králi a zároveň se přihlásili ke konstituční ústavě, kterou měly předložit lisabonské kortesy. Bylo ohlášeno, že se do Lisabonu vrátí princ Pedro. Jeho odjezdu nakonec zabránilo těhotenství princezny Leopoldiny, která ve svém stavu nemohla podstoupit cestu za oceán, ani nechtěla zůstat v Brazílii bez manžela. Janův odjezd

---

²⁸ POMBO, Rocha. Cit. d., s. 338.

²⁹ „...*na Casa de Bragança uma extrema reserva, com um manto de mistério e completa inércia, enquanto em Portugal o povo procurava ativamente um meio de se livrar do rei.*” RAMIREZ, Stanley Ezekiel. Cit. d., s. 18.

³⁰ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*, s. 259.

³¹ Tamtéž, s. 260.

se jevil jako nevyhnutelný.

26. února 1821 se na náměstí Rossio v Rio de Janeiru shromáždili vojáci a k povstání se přidali i civilisté. Král vyslal Pedra, aby zjistil, co lid žádá. Povstalci požadovali „*zaprvé, aby byla bez výhrad okamžitě uznána konstituční ústava, kterou vydají lisabonské kortesy*“ a „*za druhé, aby byli vzápětí zbaveni úřadu ministři a ostatní úředníci, kteří klamali krále a národ, a ti pak byli v úřadu nahrazeni prozíravějšími muži.*“³² Tuto žádost Pedro přetlumočil svému otci, který podepsal dekret přistupující na systém konstituční monarchie ustanovené portugalskými kortesy. Když se o tomto kroku lid z Pedrových úst dozvěděl, začal mu provolávat slávu. Bylo to poprvé, kdy nechal Jan svého syna výrazněji zasahovat do politických záležitostí. Podle přání revolucionářů došlo ke změnám ve vládě. Poté, co král přísahal podřídit se lisabonským kortesům, brazilské kapitanáty byly přejmenovány na provincie a začalo se s volením brazilských poslanců do portugalských kortesů.³³ Padlo také definitivní rozhodnutí o odjezdu královského dvora do Lisabonu. Princ Pedro měl zůstat v Brazílii jako regent do doby, než budou upřesněny jeho pravomoci lisabonskou ústavou.

Poté, co dal král pokyny pro vykonávání regentské vlády, strhly se 21. dubna 1821 v Rio další nepokoje. Povstalci z řad sboru, jenž měl volit poslance do kortesů za provincii Rio de Janeiro, nesouhlasili s instrukcemi krále, ani s tím, že dvůr hodlal převést do Portugalska celé státní jmění.³⁴ Vzbouřenci se shromáždili na náměstí *Praça do Comércio* a vyvolávali hesla jako „*zde vládne lid!*“³⁵ a provolávali španělskou ústavu z roku 1812, jež měla být příkladem. Domáhali se, aby král zůstal v Brazílii a nařídili, aby byl uzavřen přístav. Jan VI. pod tlakem podepsal všechny dokumenty, jež mu byly předloženy. Pedro poté poslal vojsko, aby shromáždění rozešlo. Při zásahu byli i mrtví a ranění. Podle historika Sérgio Buarqueho de Holandy není jasné, kdo byli vítězové a kdo poražení, je však prokázáno, že riodejaneirský lid se intenzívně zapojil do debaty.³⁶ Role Jana VI. v Brazílii končila. Na cestu přes oceán vyplul 25. dubna 1821 v doprovodu celé královské rodiny, vyjímaje pouze Pedra a Leopoldinu, a také téměř celého královského dvora. Král netušil, co ho čeká v zemi, již před lety opustil a kterou už nepovažoval za svůj domov. Vypráví se, že nastupoval na loď mířící do rodné země se slzami v očích, jako kdyby tušil, že ho v Portugalsku nečeká vstřícné přivítání. Princ Pedro s Leopoldinou zůstali v Brazílii osamoceni. Pedro ve funkci

---

³² „1ª, que fôsse imediatamente reconhecida e jurada, sem restrições, a Constituição que as Côrtes de Lisboa promulgassem ;2ª, que se destituíssem desde logo os ministros e demais funcionários que iludiam o rei e a nação, e se nomeassem para os cargos públicos homens mais avisados.” POMBO, Rocha. Cit. d., s. 340.

³³ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 169.

³⁴ Tamtéž, s. 170.

³⁵ „*Aqui governa o povo!*“ HOLANDA, Sérgio Buarque, Cit. d., s. 160.

³⁶HOLANDA, Sérgio Buarque, Cit. d., s. 161.

místodržícího do doby, než Lisabon vypracuje ústavu. Odjezd Jana VI. do Portugalska je považován za počátek rozpadu Spojeného království Portugalska, Brazílie a Algarve a rodící se brazilské nezávislosti.³⁷

2.5. Pedrovo regentství a cesta k nezávislosti

Pedro, který neměl žádné zkušenosti s řízením státu, musel hned na počátku svého regentství řešit finanční krizi, v níž se země ocitla po odjezdu dvora. Situace v Brazílii byla celkově nepřehledná. Zájmy jednotlivých provincií se lišily. Některé váhaly, zda se podřídí regentovi či lisabonským kortesům, jiné přijímaly pokyny pouze z Lisabonu. V zemi se vytvořila opozice mezi rodilými Brazilci, u nichž se probouzelo národní cítění, a Portugalci, kteří zůstávali věrni mateřské zemi. Opozice mezi Portugalci a Brazilci se promítla i do vlády. Brazilská strana (reprezentovaná hrabětem Arcos³⁸) podporovala zachování rovnoprávnosti Brazílie a Portugalska. Portugalská strana (podporovaná hrabětem z Lousã) zase přesvědčovala Pedra, aby se ve všech ohledech podřídil požadavkům Lisabonu. Opozice se rýsovala i v armádě. Nevraživost mezi armádními veliteli dosáhla takového bodu, že hrozila občanská válka. V červnu roku 1821 přišlo z Lisabonu základní znění budoucí ústavy. Portugalská strana, podpořená Pomocnou divizí (*Divisão Auxiliadora*), jejíž vojáci se usídlili v Rio de Janeiru, přinutila Pedra odsouhlasit základy ústavy a také odvolat probrazilského hraběte Arcose.³⁹ Byla ustavena regentská rada, která měla dohlížet na to, zda princ regent dodržuje předpisy lisabonských kortesů. Na konci srpna 1821 se zapojili první brazilští poslanci do úřadování v Lisabonu, avšak ve vládě se nacházeli v menšině. Portugalští poslanci jim dali jasně najevo nepřátelství, vyčítali jim například zaostalost Brazílie či neochotu přijmout ústavní reformy. Brazilské provincie, v nichž byly zřízeny prozatímní vládní výbory, se podle instrukcí kortesů měly podřídí Lisabonu a nikoli Pedrově vládě. Rozpadala se správní jednota Brazílie i rovnost Brazílie s Portugalskem.⁴⁰

V této době vystoupili do popředí svobodní zednáři (*maçonaria*)⁴¹, kteří byli od dob

---

³⁷HOLANDA, Sérgio Buarque, Cit. d., s. 157.

³⁸Tehdejší ministr vnitra a zahraničních věcí. Hrabě Arcos chtěl posílit moc panovníka v Brazílii a zároveň oslabit moc kortesů ve prospěch brazilské autonomie.

³⁹KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 171.

⁴⁰Tamtéž, s. 172.

⁴¹Prvními brazilskými zednáři byly pravděpodobně studenti, kteří působili na univerzitách ve Francii a Anglii. (Holanda, 1962, s. 197) Ti přenesli z Evropy myšlenku svobody, rovnosti a bratrství, která byla heslem Velké francouzské revoluce. V Evropě přišli do kontaktu s myšlenkami osvícenství. Díky tomu, že přivezli do Brazílie díla Voltaira, Rousseaua či Montesquieua, měla brazilská společnost možnost seznámit se s novými idejemi. (Holanda, 1962, s. 197) Cílem zednářského hnutí byl boj proti absolutní moci. Ve Francii a dalších

Marie I. pronásledování a od roku 1818 byla jejich činnost zakázána. V Holandovi se píše, že počínaje odjezdem krále Jana se vytvořila silná strana, která měla za cíl vyrvat Brazílii z portugalské monarchie.⁴² Tuto stranu měli představovat zednáři. „*Maçonaria*“ se stala „...nejaktivnějším centrem emancipační propagandy a to především po odjezdu Jana VI.“⁴³ Lóže, které sdružovaly členy zednářského hnutí, měly nyní největší moc na jihu země, kde byly v blízkosti dvora, a tudíž i blíže politickému dění, do kterého chtěly zasahovat. V červnu roku 1822 byla legálně otevřena společnost *O Grande Oriente do Brasil* slučující tři zednářské lóže.⁴⁴ Poté, co vzniklo *O Grande Oriente*, stal se jedním ze zednářů i José Bonifácio de Andrada e Silva (1763 – 1838), všeobecně považovaný za patriarchu nezávislosti Brazílie.⁴⁵

José Bonifácio de Andrada e Silva, rodák ze Santosu ve státě São Paulo, působil dlouhá léta v Evropě. Do Brazílie se vrátil v roce 1819. Byl to jeden z nejučenějších mužů, kterého Brazílie v té době měla. V květnu 1821 byl zvolen volitelem do vládního výboru za São Paulo, které podporovalo brazilský konstitucionalismus. O měsíc později v São Paulu jmenoval Andrada nového předsedu vládního výboru, v němž sám působil jako místopředseda a jeho bratr Martim Francisco de Andrada jako sekretář financí. Byli to právě bratři Andradové, kdo přísahali věrnost princi Pedrovi. José Bonifácio de Andrada e Silva byl konzervativní liberál, který „...ovšem horoval pro monarchii, která by vyloučila „chaotickou demokracii“. Hlavní politický úkol udržet celistvou Brazílii znamenal pro Josého Bonifácia posílit integrující roli regentské vlády.“⁴⁶ Andrada poslal do Rio de Janeira vyjádření sãopaulského výboru, který žádal, aby princ Pedro zůstal v Brazílii. Nové ideje podporovali i zednáři, kteří vydávali listy, ve kterých podporovali myšlenku nezávislosti.

---

absolutistických zemích vznikaly tzv. lóže, které seskupovaly členy tohoto společenstva, a jež fungovaly jako reakce na politický *status quo*. *Maçonaria* stála po boku liberálních hnutí. Snažila se do svých řad přibrat osobnosti, které byly schopny zastávat politické funkce a tím pomoci k dosažení přeměny absolutistických monarchií. V Brazílii tomu tak bylo v případě prince Pedra, který se stal členem zednářského hnutí. (Holanda, 1962, s. 193) To, kdy se zednáři v Brazílii poprvé aktivně účastnili nějakého konfliktu, není úplně jisté. Možná to bylo již v roce 1789 při Spiknutí v Minas Gerais (*Indonfidência Mineira*). Pravděpodobnější pak je jejich účast v Pernambucké revoluci v roce 1817. HOLANDA, Cit. d., s. 200.

⁴²Tamtéž, s. 163.

⁴³“...o centro mais ativo de trabalho e da propaganda emancipadora, sobretudo após a partida de D. João VI.” Tamtéž, s. 203.

⁴⁴ 1. Comércio e Artes; 2. União e Tranquilidade; 3. Esperança de Niterói. Tamtéž, s. 204.

⁴⁵ Oberacker píše, že Andrada nebyl přesvědčeným zednářem. Zednářství považoval pouze za dobrý prostředek ke sloučení lidí, kteří jdou za stejným cílem. Když to vypadalo, že se princ regent stane členem *O Grande Oriente*, ministr se bál, že nad ním budou mít oponenti Andrady přílišný vliv a sám přijde o svoji moc nad princem (největšími nepřáteli Andrady byli zednáři Joaquim Gonçalves Ledo a José Clemente Pereira). Rozhodl se proto 2. června 1822 založit vlastní lóži pod názvem *Apostolado da Nobre Ordem dos Cavaleiros de Santa Cruz*. Byla to tajná společnost považovaná za čistě brazilskou organizaci, avšak s umírněnými monarchistickými zásadami. Cílem bylo bránit integritu a rovnoprávnost Brazílie. *O Grande Oriente* mělo naopak ultraliberální myšlenky. Pedro vstoupil do Andradovy společnosti. OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 263.

⁴⁶ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 174.

Brazílské provincie nadále zaujímaly různorodé postoje. São Paulo jasně podporovalo prince regenta, naopak Minas Gerais a Rio Grande do Sul propagovaly pevné spojení s Portugalskem. Pernambuco ožilo myšlenkami samostatnosti, o kterou se pokusilo již v roce 1817. V armádě začal růst patriotismus, nicméně portugalské Pomocné divizi přijížděly z Lisabonu posily. Země se začala zmítat v nepokojích. Sãopaulský výbor, s Andradou ve svých řadách, vyzval regenta, aby požadoval po brazilských poslancích v lisabonských kortesech vymáhat „*rovnoprávnost Brazilců s Portugalci a prosazovat zvláštní vládu pro Brazílii.*“⁴⁷ V den Pedroových narozenin, 15. září 1821, došlo v Rio de Janeiru k agitacím. Patrioti vybízeli Portugalce narozené v Brazílii a rodilé Brazilce, aby se osvobodili od Portugalska a prohlásili prince Pedra brazilským císařem. Pedro psal dopis otcí, ve kterém se vyjádřil, že ve vzduchu visí nezávislost, nicméně on i armáda zůstávají věrni své vlasti. Následující větu napsal dokonce svou vlastní krví. „*Přísahám, že budu věrný Vašemu Veličenstvu, národu a portugalské ústavě.*“⁴⁸

Princ Pedro a jeho choť Leopoldina se dozvěděli, jakým způsobem byl 3. července 1821 přijat Jan VI. a s ním celý dvůr v Lisabonu. Kortesy sebraly králi veškeré pravomoci. Mimo jiné mu zakazovaly podílet se na vytváření ústavy a zákonů. Jan VI. byl pod neustálým dohledem a bez souhlasu vlády nemohl rozhodovat o ničem.⁴⁹ Kortesy už potřebovaly krále jen jako symbol státní jednoty. 9. prosince přišly do Rio de Janeira dekrety kortesů vydané 29. září 1821, které zřizovaly „*...novou politickou, vojenskou a finanční administrativu brazilských provincií,*“ z níž vyplývalo, že „*celé státní hospodářství, stejně jako armáda, jsou s okamžitou platností podřízeny vládě v Lisabonu, případně kortesům.*“⁵⁰ Brazilští poslanci, kteří se v lisabonských kortesích nacházeli v menšině, nemohli rozhodnutí ovlivnit. Vládní výbory jednotlivých provincií tímto dekretem ztratily veškeré pravomoci. Ve skutečnosti kortesy takto anulovaly zrovnoprávnění Brazílie a rušily i náznaky autonomie. Druhý z dekretů nařizoval princovi Pedrovi, aby jmenoval prozatímní vládu, které měl poté přenechat regentství a vrátit se do Portugalska. Přestože lisabonská vláda tímto dekretem jasně vyjádřila nedůvěru princovi regentovi, zdálo se, že ten je rozhodnutý uposlechnout kortesy a odebrat se do Portugalska.

Jelikož by měla tato opatření pro město i celou provincii Rio de Janeiro zhoubné

---

⁴⁷ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 174.

⁴⁸ „*Juro sempre ser fiel a Vossa Majestade, à Nação e à Constituição Portuguesa.*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 221.

⁴⁹ Tamtéž, s. 222.

⁵⁰ „*... a nova administração política, militar e financeira das províncias do Brasil; todos os administradores da fazenda, como os governadores das armas, ficarão na dependência imediata do governo de Lisboa, respectivamente das Cortes ...*” Tamtéž, s. 225.

následky, vlastenci se rozhodli jednat. S rozpuštěním centrální vlády a s odjezdem posledního představitele královského dvora by provincie ztratila mnoho výhod, na které jako sídlo dvora měla dosud právo. Město utrpělo už odjezdem krále a dvora, čímž připravili státní kasu o veškeré finance. Nyní mohla být situace ještě horší a hrozilo, že se obyvatelé ocitnou v bídě. Rio de Janeiro se rozhodlo spojit se São Paulem, jedinou provincií, která jasně hájila myšlenku konstituční monarchie. Patrioti došli k závěru, že je nezbytně nutné zabránit odjezdu prince Pedra, „posledního a zbývajícího zákonného symbolu politické jednoty Brazílie.“⁵¹ Pokud by princ regent Brazílii opustil, hrozilo by, že bude země roztržena na množství provincií, které by se později mohly prohlásit nezávislými republikami. Bylo potřeba přesvědčit prince ke spolupráci, jelikož jen tak se dalo dosáhnout znovuoživení jednoty brazilského království.

Do Rio de Janeira nyní přijížděly delegace dalších provincií, rozhořčené diktáty kortesů. Nespravedlivé jednání kortesů a jejich záměr ponížít království na kolonii si Brazílie nechtěla nechat líbit. Nespokojení delegáti směřovali své požadavky k Pedrovi: „*Bud' jed'te, a my se prohlásíme nezávislými, nebo zůstaňte a pak zůstaneme jednotní a poneseme odpovědnost za to, že neprovedeme rozkazy parlamentu.*“⁵² Rozpoutala se kampaň za udržení prince regenta v Brazílii. V Rio de Janeiru koloval manifest, který vybízel regenta k odporu vůči příkazům kortesů. Tisíce lidí se podepisovalo pod protestní petici. Tisk zveřejňoval protiportugalské názory a mimo jiné i politické rozbory Josého Bonifácia de Andrady e Silvy. Pedro přijal 9. ledna delegaci provincie São Paula. Prezident městského senátu José Clemente Pereira předstoupil se svým proslovem. Prohlásil, že v zájmu lidu není přetrhat svazek s Portugalskem, ale je nezbytné požadovat vlastní vládu a výkonnou moc se sídlem v Brazílii.⁵³ Domáhal se, aby princ regent zůstal v Brazílii do té doby, než se vytvoří konstituční režim, který by respektoval zájmy země. Následovalo čtení dalších manifestů různých delegací. Princ regent po dlouhém váhání pronesl: „*Jelikož je to pro dobro všech a pro štěstí národa, jsem připraven: řekněte lidu, že zůstávám.*“⁵⁴ Lid provolával hesla za konstitučního prince či za jednotu Portugalska a Brazílie. Tento den je v historii znám pod názvem *Fico* (Zůstávám).

Pomocné vojsko mezitím připravovalo odplatu. Jeho velitel Jorge de Avilez měl v plánu zatknout prince regenta a donutit ho, aby uposlechl příkaz kortesů. Když se o tom

---

⁵¹ „...último símbolo legal e restante da unidade política brasileira...“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 230.

⁵² „*Ou vai e nós proclamamos a independência, ou fica, e então, continuamos a estar unidos e seremos responsáveis pela falta de execução das ordens do Congresso.*“ SANTOS, Eugénio dos. D. Pedro IV. Rio de Mouro: Círculo de Leitores, 2006, s. 115.

⁵³ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 177.

⁵⁴ „*Como é para bem de todos, e felicidade geral da nação, estou pronto: diga ao povo que fico.*“ POMBO, Rocha. Cit. d., s. 347.

dozvěděli brazilští vojáci a civilisté, rozhodli se postavit portugalské armádě. Avilez si stěžoval regentovi na nemístné chování vzbouřenců, nicméně Pedro reagoval tím, že ho zbavil funkce. Avilez plánoval, že prince regenta překvapí v divadle, kde se slavilo Pedrovo rozhodnutí setrvat v Brazílii. Princ regent se o Avilezově plánu včas dozvěděl a začal mobilizovat vojsko k protiútoky.⁵⁵ Druhý den ráno (12. ledna) už stály portugalská a brazilská armáda proti sobě. Brazilských jednotek přibývalo a princ regent vyzval Avileze, aby své vojsko stáhl. Nakonec se podařilo střetnutí zabránit a Portugalci se stáhli do přístavu, odkud měli mířit do Evropy. Během nepokojů odjela princezna Leopoldina se svými dětmi do bezpečí na statek Santa Cruz. Cesta však vyčerpala následníka trůnu, malého Joãa Carlose, který po návratu do Rio de Janeiro zemřel na následky epileptického záchvatu. Ztráta syna Pedrem a Leopoldinou hluboce otřásla. Princ regent vinil za jeho smrt generála Avileze. 14. února 1822 napsal Pedro otcí: „*Bylo to Pomocné vojsko, jež zavraždilo mého syna, vnuka Vašeho Veličenstva. Následkem toho proti němu pozvedám svůj hlas.*”⁵⁶

Pedro nyní cítil nenávist vůči portugalskému vojsku a kortesům. Když se situace uklidnila, odvolal všechny staré ministry a jmenoval novou brazilskou vládu. Ministrem království, spravedlnosti a zahraničních věcí se stal José Bonifácio de Andrada e Silva. Ten plnil ve své podstatě funkci předsedy vlády. Andrada už za svého působení ve vládním výboru provincie São Paulo vyjádřil svou věrnost princí regentovi. Nyní energicky uchopil svou roli ve vládě. Snažil se vytvořit pevnou vládu a koncentrovat veškerou moc do osoby prince regenta.⁵⁷ Ten nyní potřeboval mít silnou autoritu, aby sjednotil rozpolcenou zemi a dovedl ji ke svrchovanosti. 16. února 1822 byla svolána Rada zplnomocněnců (*Conselho de Procuradores*), jakýsi poradní orgán regentské vlády, který měl za úkol koordinovat činnost výborů jednotlivých provincií. Dekretem z 4. května 1822 bylo zakázáno uplatňovat zákony lisabonských kortesů, aniž by je princ regent dříve neschválil. Dekret také přikazoval, aby žádné portugalské vojenské oddíly nebyly vpouštěny do brazilských přístavů.

Vláda však musela řešit nastalou situaci v provinciích, ve kterých panoval zmatek z nových opatření. Opět hrozil rozklad. Provincie Maranhão, jež byla geograficky blíže Lisabonu než Rio de Janeiro, zvolila do čela vládního výboru proportugalského biskupa. Podobná situace nastala i v Riu Grande do Sul. Pernambuco, Ceará a Pará také nebyly na regentově straně. Andradova vláda musela podniknout rázné kroky, aby zamezila dalšímu šíření nepokojů. Za odhalené protistátní spiknutí ministerstvo nešetřilo tresty vězení. Pedrova

---

⁵⁵ POMBO, Rocha. Cit. d., s. 348.

⁵⁶ „*A divisão auxiliadora, pois, que foi a que assassinou o meu filho, o neto de Vossa Majestade. Em consequência é contra ela que levanto a minha voz.*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit.d., s. 245.

⁵⁷ Tamtéž., s. 349.

regentská vláda chystala ustavit brazilské kortesy. Spory mezi Brazilci a Portugalci se přenesly do Salvadoru, kde si Portugalci nejprve vymohli moc nad provincií.

V jednom z vlasteneckých listů se 30. dubna 1822 poprvé objevil jednoznačný požadavek nezávislosti. 13. května dostal Pedro titul Stálého ochránce (*Defensor Perpetuo*) Brazílie.⁵⁸ 19. června psal otcí, že Brazílie vždy uznávala a nadále uznává svého krále, nicméně kortesy ji mají jen za periferii. Poznamenal, že oddělení Brazílie je nevyhnutelné a ta vyžaduje své vlastní ústavodárné a zákonodárné shromáždění.⁵⁹ V srpnu regent vyhlásil, že je Brazílie připravena bránit se portugalské intervenci a nařídil opevnit přístavy. Posléze se 13. srpna vydal řešit nepokoje do São Paula a přenechal regentství princezně Leopoldině. Když se lisabonské kortesy dozvěděly, že Brazílie vytváří své vlastní ústavodárné orgány, chtěly prince regenta potrestat. Zbavily ho úřadu a daly mu ultimátum k odjezdu do Evropy. Leopoldina svolala vládu, která zasedala na přelomu srpna a září. Ministr vlády Andrada přednesl požadavky kortesů a vybídl k tomu, aby se Brazílie vzepřela jejich zostuzujícím rozhodnutím. Ministři se rozhodli neprodleně odeslat kurýry do São Paula, aby dali Pedrovi přečíst poštu z Lisabonu a názor brazilské vlády na věc. Kromě dopisu Andrady byl mezi poštou i naléhavý dopis princezny Leopoldiny. Andrada i Leopoldina vybízeli Pedra k vyhlášení nezávislosti. Poslové zastihli prince regenta 7. září mezi Santosem a São Paulem u říčky Ipiranga, kde mu dali přečíst dopisy. Ten se po dlouhém čtení obrátil ke svému doprovodu a prohlásil, že od nyní jsou svazky s Portugalskem zpřetrhány. Pronesl pak historická slova „*Nezávislost, nebo smrt!*“.⁶⁰ Událost se zapsala do dějin pod názvem *Grito do Ipiranga* (Provolání od Ipirangy).⁶¹ Delegace poté odjela do São Paula, kde se slavilo v divadle. Pedro stihl složit hymnu nezávislosti, kterou při oslavách sám zazpíval. 10. září se princ regent vydal na cestu do Rio de Janeira. 12. října byl zvolán brazilským konstitučním císařem a 10. listopadu proběhla korunovace.⁶²

Održení od Portugalska bylo dokonáno, nicméně pro budoucnost nového státu byly důležité jak reakce z Evropy, tak odezva brazilských provincií. Portugalsko se nechtělo vzdát svého poručnictví a jeho vojska nadále bojovala v brazilských provinciích. Portugalský vliv

---

⁵⁸ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 181.

⁵⁹ Jak předseda vlády Andrada, tak Pedro v tuto chvíli viděli rozdíl mezi nezávislostí (*independência*) a odtržením (*separação*). Chtěli pro Brazílii autonomii, vlastní zákonodárnou moc, vládu a parlament, nicméně byli pro spojení všech částí monarchie pod jednoho krále. 6. srpna Pedro vzkázal spřáteleným národům: „...nepřeji si zpřetrhat svazky jednoty a bratrství, které dělají z celého portugalského národa jeden politický, dobře organizovaný celek.“ (...não desejo cortar os laços de união e fraternidade, que devem fazer em toda a nação portuguesa um só todo político bem organizado.) OBERACKER Jr., Carlos H. Cit.d., s. 264.

⁶⁰ „*Independência ou Morte!*“ ROCHA, Pombo. Cit. d., s. 354.

⁶¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, s. 184.

⁶² ROCHA, Pombo. Cit. d., s. 355.

byl stále zřetelný v různých částech země. Jednotu narušovali i nepřátelé Andradovy vlády. Ještě před korunovací vláda zakázala podezřelá shromáždění a zednáři Gonçalves Ledo a José Clemente Pereira, kteří měli ultraliberální smýšlení, byli vyhnáni do exilu. Bylo potřeba odrazit všechny republikánské a proportugalské snahy. Touto rolí byl pověřen admirál Cochrane,⁶³ který měl již za sebou úspěchy v boji za nezávislost Chile a Peru. Cochrane se ujal velení brazilské námořní flotily v březnu 1823. Jeho válečné lodě postupně zvítězily v Bahii a Maranhão, odkud vyhnaly portugalská vojska. Na konci roku 1823 byly všechny provincie politicky začleněny do nového císařství.⁶⁴ Nyní usilovala jednotná Brazílie o mezinárodní uznání. Mazitím byl v Portugalsku v květnu roku 1823 obnoven absolutismus a také myšlenka na opětovné zařazení Brazílie k monarchii. Portugalsko se připravovalo k útoku, jenže Anglie odmítla svou pomoc, bez níž by Portugalci neměli šanci na úspěch, a proto z celé záležitosti sešlo. Anglie doporučila Portugalsku, aby urovnalo vztahy s Brazílií.⁶⁵ Portugalsko ještě dlouhou dobu nechtělo přijmout samostatnost Brazílie. Zatím uznaly brazilskou nezávislost pouze Spojené státy americké. Rakousko se zapřísáhlo uznat Brazílii hned, jak tak učiní Portugalsko. Trvalo celé tři roky, než Portugalsko na brazilskou nezávislost přistoupilo. V listopadu roku 1825 s ní podepsalo dohodu o míru a spolenectví. Teprve poté uznaly nezávislost Brazílie i ostatní národy.⁶⁶

---

⁶³ Thomas Alexander Cochrane (1775 – 1860) byl skotský aristokrat a politik. Byl důstojníkem britského královského námořnictva. Poté, co z něj vystoupil, pomáhal roku 1817 v boji za nezávislost Chile.

⁶⁴ ROCHA, Pombo. Cit. d., s. 360.

⁶⁵ Tamtéž, s. 362.

⁶⁶ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 353.

3. Císařovna Leopoldina – životopis

3.1. Dětství

Marie Leopoldina Josefa Karolina Habsburská (německy *Maria Leopoldine Josepha Caroline von Österreich*) se narodila 22. ledna 1797,⁶⁷ v roce, kdy se Napoleonovi podařilo vytlačit Rakušany z Lombardie a následně s nimi uzavřít mír v Campo Formio, který znamenal zmenšení Svaté říše římské. Napoleonův grandiózní vzestup a nakonec jeho strmý pád ohraničovaly dětství a dospívání rakouské princezny. Leopoldina byla dcerou posledního císaře Svaté říše římské Františka II.⁶⁸ a jeho druhé ženy Marie Terezy Neapolsko-Sicilské⁶⁹, jež Františkovi porodila celkem dvanáct dětí, z nichž se sedm dožilo dospělého věku.⁷⁰ František II. i Marie Tereza byli vnuky Marie Terezie (1717 – 1780) a v žilách Leopoldiny tudíž kolovala z obou stran krev této slavné „císařovny“. František II. byl muž vzdělaný, pobožný a milosrdný, přísný k ostatním i sám k sobě. Byl rodinného založení a zajímal se o botaniku či hudbu. Byl to muž vážný a čas od času propadal melancholii. Byl panovníkem, kterého lid uctíval pro jeho dobrotu a prostotu. Matka Leopoldiny Marie Tereza vyvažovala samotářského císaře svou veselou povahou a duševní rovnováhou. Často jí byla vytýkána rozmařilost a plýtvání v době, kdy se země ocitla ve vážné situaci. Těšilo ji organizovat bály a další zábavy na vídeňském dvoře, avšak zároveň pomáhala chudým a potřebným. Především se vyznačovala svou dobrotou, kterou po ní zdědily i její dcery.⁷¹

---

⁶⁷ Leopoldina se narodila v neděli v půl osmé ráno a byla pokřtěna ten samý den v šest hodin odpoledne ve velkém sále paláce Hofburg. V archivu ve Vídni se dochoval záznam psaný v latině vztahující se ke křtu. Novorozená arcivévodkyně dostala jména Leopoldina, Carolina, Josepha.

Zdroj: http://www.ihp.org.br/lib_ihp/docs/ctscb20080212.htm

Markýz Marialva, portugalský vyslanec ve Francii, který byl ve Vídni při svatebních ceremoních, jako první sdělil portugalskému dvoru oficiální jméno arcivévodkyně, – které se běžně říkalo jen Leopoldina –, přičemž na prvním místě uvedl jméno Karolína. (OBERACKER Jr., 1973, s. 63.) Od té doby se její jméno několikrát objevilo ve špatném pořadí a to dokonce i na manželské smlouvě. Jméno Marie se mezi jmény, kterými byla pokřtěna, nevyskytuje. Přijala ho pravděpodobně sama Leopoldina ještě v Evropě. Arcivévodkyně se i na oficiálních dokumentech podepisovala jako Marie Leopoldina. Vedou se spekulace o tom, že jméno přijala kvůli své náboženské víře. Důvodem mohlo být i to, že všechny infantky z dynastie Bragança měly ve svém jméně Marii. OBERACKER Jr., Carlos H., Cit. d., s. 302.

⁶⁸František II. (1768 – 1835) byl římským císařem v letech 1792 – 1806. V roce 1804 přijal nový dědičný titul císaře rakouského. Poté, co v roce 1806 oficiálně zanikla Svatá říše římská národa německého, vládl jen pod titulem rakouského císaře jako František I.

⁶⁹ Marie Tereza, princezna obou Sicílií (6. červen 1772, Neapol – 13. duben 1807, Vídeň). Byla dcerou neapolsko-sicilského krále Ferdinanda I. a Marie Karolíny Habsbursko-lotrinské, dcery Marie Terezie. Byla poslední císařovnou Svaté říše římské národa německého.

⁷⁰ Marie Luisa (1791 – 1847), Ferdinand V. (Ferdinand I. Dobrotivý, 1793 – 1875), Leopoldina, císařovna Brazílie (1797 – 1826), Marie Klementina (1798 – 1881), Karolina Ferdinanda (1801 – 1832), František Karel (1802 – 1878), Marie Anna (1804 – 1848). VEBER, Václav, aj., Cit. d., s. 650.

⁷¹ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 12.

Leopoldina vyrůstala v harmonickém rodinném prostředí, které bylo pro královský rod Habsburků typické již od dob Marie Terezie. Královské děti byly vychovávány podle zásad, které na habsburském dvoře zavedl Františkův otec Leopold II. Podle těchto principů byli princové a princezny vedeni k řádnosti, otevřenosti, averzi vůči lžím, lstivosti, pomluvám či přetvářce. Měli hledět na potřeby lidu a takřka posvátně respektovat přání svých rodičů. Právě tyto zásady do obrovské míry poznamenaly chování Leopoldiny, která se jimi po celý život striktně řídila.⁷² Takto vyrůstali potomci královské rodiny Habsburků, z nichž prvních pět drželo nejvíce při sobě, zejména Leopoldina s Marií Luisou. Dětství trávili v paláci Hofburg v centru Vídně či za městem na zámku Schönbrunn. V létě pak často pobývali na zámku Laxenburg a v jeho zahradách. Každá arcivévodkyně měla své dvorní dámy, přičemž jedna ji učila dobrým mravům a etiketě a druhá se starala o vzhled a ošacení. O Leopoldinu se staraly komtesa Lazansky a komtesa Annonay.⁷³ Arcivévodkyně chovala úctu k oběma dámám, čas od času jí však vadil neustálý dohled, který jí bránil ve svobodě myšlení. Leopoldina se vzhledově podobala spíše matce, měla jasně modré oči, světlé vlasy a alabastrovou pleť. Povahové rysy zdědila jak po matce, tak po otci. Jako dítě byla velmi živá, veselá a neposedná, zároveň však někdy byla i nesmělá, uzavřená a melancholická. K jejím povahovým rysům patřila i tvrdohlavost, apatie nebo roztěkanost.

Výuka královských potomků probíhala pod vedením několika profesorů a také pod dohledem samotné císařovny, která dbala na vzdělání svých dětí, a proto osobně dohlížela na všechny hodiny. Pokud viděla u některého z princů či princezen neukázněnost, neváhala si na ně postěžovat manželovi. O princezně Leopoldině jednou napsala císaři: „*Leopoldina má dnes domácí vězení, jelikož se za žádnou cenu nechtěla učit.*“⁷⁴ Základní vzdělání mladých arcivévodů a arcivévodkyň habsburské rodiny bylo přerušeno v roce 1805 kvůli Napoleonovu obsazení Vídně. V tomto roce pobývala císařovna s Leopoldinou nějakou dobu i v českých zemích, konkrétně v Brně, Olomouci a Frýdku Místku. Napoleon, který pokračoval v dobývání Evropy, si u habsburské císařovny a jejích dcer vysloužil přezdívky „antikristus“, „ztělesnění ďábla“, či „monstrum“. Po návratu do Vídně pokračoval život na rakouském dvoře pokud možno ve vši spořádanosti a poklidu. Leopoldina pokračovala ve studiích. Z této doby se zachovaly její sešity z hodin krasopisu, který nacvičovala na frázích, jež se pro ni v budoucnu staly životním mottem. Spojení jako například „*Neutiskuj chudé. Bud'*

---

⁷² GRÖSSING, Sigrid-Maria. *Tragédie v habsburském domě*. Praha: Ikar, 2008, s. 62.

⁷³ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 14.

⁷⁴ „*Leopoldina está hoje em reclusão, pois de maneira alguma quis estudar.*“ Tamtéž, s. 15.

milosrdný.⁷⁵ se Leopoldině vryly navždy do paměti. V roce 1807 se rozhostil v Hofburgu smutek, který vyvolala předčasná smrt Leopoldininy matky, císařovny Marie Terezy. František I. se poté potřetí oženil, a to opět se sestřenicí, teprve dvacetiletou Marií Ludovikou d'Este (1787 – 1816). Marie Ludovika byla svědomitou a pečlivou opatrovatelkou dětí své předchůdkyně a dohlížela na to, aby všechny plnily své povinnosti. Ačkoliv neměla vlastní potomky, starala se o prince a arcivévodkyně s mateřskou láskou.

V každodenním životě arcivévodkyně byl prostor pro zábavu, ale zároveň měla i striktně organizovaný program. Leopoldina vstávala každé ráno v půl osmé, v půl deváté začínala mše a v devět hodin pak výuka. Měla neobvyklý zájem o přírodní vědy, zejména botaniku, mineralogii, astronomii a fyziku a také o studium jazyků (kromě němčiny se učila italsky, francouzsky a latinsky). V roce 1809 museli členové královské rodiny opět utéct z Vídně před Napoleonem. Marie Ludovika s arcivévodkyněmi pobývala v této době i v Chebu v Čechách, kde se Leopoldina učila hře na loutnu a poprvé šla ke svatému přijímání. Začal se rýsovat Leopoldinin charakter, na který měla silný vliv katolická církev. Její duše se otevřela křesťanství, které jí v budoucnu pomáhalo zvládat hořkosti života.⁷⁶

V roce 1809 došlo k mírovému ujednání s Francií, které znamenalo pro Rakousko další ztrátu území. Habsburská monarchie se nacházela v krizi, a proto byl povolán schopný kníže Metternich, bývalý vyslanec v Paříži, který byl nově jmenován prvním ministrem rakouské říše. Situaci se snažil vyřešit sňatkovou politikou, což vedlo k tomu, že byla starší sestra Leopoldiny Marie Luisa roku 1810 provdána za Napoleona, jenž tak chtěl dosáhnout vážnosti svého postavení.⁷⁷ Leopoldina byla zprávou o svatbě své sestry s „antikristem“ Napoleonem otřesena. Zatímco Marie Luisa začala plnit v Paříži povinnosti francouzské císařovny, Leopoldina doprovodila v létě roku 1810 Marii Ludoviku do lázní Karlovy Vary. Seznámily se tam s básníkem Johannem Wolfgangem Goethem, který se stal velkým obdivovatelem císařovny. Napsal pro ni dokonce několik básní a obeznámil obě dámy s německou literaturou. Opětovně se všichni tři setkali v roce 1812 v lázních Teplice.⁷⁸

Evropský boj proti Napoleonovi vedl v dubnu roku 1814 k jeho neodvratné porážce.⁷⁹

---

⁷⁵ “*Não oprimas o pobre. Sê caridoso.*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 16.

⁷⁶ Tamtéž, s. 19.

⁷⁷ VEBER, Václav, aj. Cit. d., s. 370.

⁷⁸ HAMANNOVÁ, Brigitte. Cit. d., s. 303.

⁷⁹ Napoleon se roku 1812 rozhodl pokouřit Rusko, které porušovalo kontinentální blokádu Velké Británie, avšak pro jeho vojsko dopadlo tažení katastrofálně. V roce 1813 vznikla protifrancouzská koalice Ruska, Pruska a Anglie, ke které se později přidalo i Rakousko. Spojenci se sešli v říjnu roku 1813 u Lipska, kde Napoleona porazili a jeho armádu silně oslabili. V březnu roku 1814 táhla přes Rýn ruská, pruská a rakouská vojska a přes Pyreneje se blížila do Francie i britská armáda. Než stihla vojska dojít do Paříže, francouzský senát zbavil

Marie Luisa, která Napoleonovi v roce 1811 porodila syna (Napoleona Františka Josefa), byla po jeho pádu donucena Metternichem k návratu do Schönbrunnu.⁸⁰ V roce 1815 se sešli vůdci evropských delegací na vídeňském mírovém kongresu.⁸¹ Kongres doprovázela řada bálů a oficiálních návštěv, kterých se Leopoldina z povinnosti účastnila, avšak shledávala je vyčerpávajícími. V této době byl František I., jindy šetrný a hospodárný ke státní pokladně, štědrější. Organizoval slavnosti, jaké západní Evropa doposud neviděla. Do Vídně, jež se stala centrem politického dění, se sjížděli princové a intelektuálové z celého světa. Leopoldina netrpělivě čekala, kdy přijde otec s návrhem na sňatek s nějakým princem. Ten však zatím nepřicházel a Leopoldina se tak nadále věnovala studiu, z něhož ji nejvíce bavily přírodní vědy, zejména mineralogie. Už v roce 1810 psala nadšeně sestře Marii Luise o návštěvě kabinetu minerálů na univerzitě v Praze. „*Poté jsme šli do kabinetu minerálů, kde se ve více než 51 vitrinách nacházejí vzácné exempláře. Mohla bych tam strávit celý den, aniž bych cokoli pozřela.*“⁸² V roce 1816 dostala od otce k svátku velkolepou sbírku minerálů. Již od dětství upřednostňovala z lásky k přírodě život na venkově a pokaždé se těšila na příchod jara, které jí umožňovalo útěk z města do zahrad Laxenburgu. Ve Vídni se vzdělávala nadále i kulturně. Se sourozenci navštěvovala Prater, v divadle *Burgtheater* shlédla hry Shakespeara a dalších slavných dramatiků, chodila do opery, na koncerty vážné hudby a poslouchala skladby Haydna či Beethovena. Začala také pomáhat chudým. Často žádala otce o finanční pomoc pro ty, kteří ji potřebovali.⁸³

Události z roku 1816 na Leopoldinu silně zapůsobily. První ranou pro ni bylo další odloučení od sestry Marie Luisy, která odjela do italské Parmy, kde jí byl svěřen chod panství. Druhou ranou byla smrt Marie Ludoviky, kterou měla ráda jako svou vlastní matku a která pro ni byla vzorem intelektuálního a morálního života. Marie Ludovika plnila až do posledních dnů svého života povinnosti císařovny. Již na kongresu ve Vídni byla těžce nemocná (trpěla tuberkulózou), nicméně se snažila nedávat známky nemoci najevo. Byla

---

Napoleona trůnu a dovolil, aby spojenci vstoupili do Paříže. Napoleon se 6. dubna zřekl trůnu a odešel na ostrov Elba. DORAZIL, Otakar. Cit. d., s. 267.

⁸⁰ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 25.

⁸¹ Kongres byl svolán za účelem řešení celé řady otázek, které vyvstaly po Napoleonově porážce. Metternich se snažil obnovit předválečnou celistvost habsburské říše a získat nazpět ztracená území. Místo Svaté říše římské byl založen Německý spolek zahrnující třicet devět států, které spadly pod rakouské předsednictví. Byl sjednán program tzv. svaté aliance, kterou sdružovaly nejprve státy Rusko, Rakousko a Prusko, a k nimž se později přidaly téměř všechny evropské státy. Evropa měla v rámci této aliance, vedené v křesťanském duchu, najít opět svůj klid. Metternich později využil její fungování k ustanovení striktního dodržování práva legitimacy (práva panovnických rodin) a k obnovení předrevolučního státoprávního pořádku. VEBER, Václav. Cit. d., s. 373.

⁸² „*Depois fomos para o gabinete dos minerais, que contém exemplares raros em mais de 51 vitrines. Eu poderia passar o dia inteiro lá dentro sem comer nada.*“ KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. *Cartas de uma imperatriz*. São Paulo: Estação Liberdade, 2006, s. 183.

⁸³ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 28.

všemi uctívanou císařovnou, obdivovanou pro svou prostotu a střídmost. Na pozdějším chování Leopoldiny jako císařovny Brazílie se hmatatelně podepsal její vliv. Leopoldina cítila hluboký zármutek nad smrtí Marie Ludoviky, který neskrývala ani ve své korespondenci. Tetě Marii Amélii, matčině sestře, se svěřila: „*Jsem jí dlužna za to, kým jsem; při každé příležitosti mi prokázala skutečnou lásku a dobrotu, měla bych být obviněna z toho nejhlubšího nevděku, kdyby bylo moje srdce schopné na ni zapomenout.*“⁸⁴ Leopoldina brzy přišla i o sestru Marii Klementinu, která byla provdána za strýce Leopolda.

Arcivévodkyně se nyní cítila bez svých dvou oblíbených sester opuštěně. Navíc ji začala vážně znepokojoval její nejistá budoucnost. Ta se ale brzy začala rýsovat. Sňatek přijel v roce 1816 vyjednávat portugalský vyslanec ve Francii markýz Marialva.⁸⁵ Leopoldina byla nejprve zaslíbená synovci a budoucímu nástupci saského krále Fridricha Augusta, když se ale po vídeňském kongresu politická situace od základů změnila, Metternich upřel svůj zrak jiným směrem. Chtěl vyrvat Brazílii z přílišného vlivu Anglie a zároveň získat výhody, které by ze spolupráce s Brazílií plynuly pro Rakousko. Kancléř proto uvolnil Leopoldinu pro portugalského prince Pedra. Poté, co Marialva arcivévodkyni přesvědčil o Pedrových kvalitách a zájmu o přírodní vědy, Leopoldina na sňatek přistoupila.⁸⁶ Americký kontinent ji svým způsobem lákal. Věděla o nerostném bohatství a rajske přírodě Brazílie, a tak ji tato exotická země nechávala v obrovském očekávání. Odloučení od rodiny ji tolik neznepokojovalo a to z jednoho důvodu. Portugalci slibovali, že se dvůr po dvou letech přesune opět do Evropy. Bylo to poprvé ve světových dějinách, kdy se evropská princezna chystala překročit Atlantický oceán a usadit se v Jižní Americe. Čekala ji nebezpečná cesta přes oceán, která měla trvat 80 až 90 dní.

K námluvám nechyběly cenné dary, které Jan VI. poslal princezně z Brazílie. Drahými kameny chtěl ukázat na velikost impéria a ohromit tak nejen rakouský dvůr, ale i zbytek Evropy. Leopoldina se mezitím připravovala na to stát se ženou portugalského prince. Pustila se do studia portugalštiny, pilně studovala portugalské dějiny, četla knihy o výchově dětí a otec ji řekl, co od ní v Brazílii očekává z politického hlediska. Doporučil jí plnit všechna manželova přání a snažit se získat důvěru krále. V manželské smlouvě byla ujednána finanční částka, kterou měla Leopoldina dostávat na běžné výdaje (milodary, věci toaletního stolku a

---

⁸⁴ „*Devo-lhe tudo que sou; ela demonstrou-me em todas as ocasiões um amor e bondade verdadeiramente tão tocantes que deveria ser acusada da mais negra ingratidão, caso o meu coração fosse capaz de esquecê-la.*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 29.

⁸⁵ Celým jménem D. Pedro José Joaquim Vito de Meneses Coutinho.

⁸⁶ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 63.

další podobné drobnosti).⁸⁷ K zasnubám dostala Leopoldina medailonek s Pedrovým portrétem, jenž byl osázený vzácnými brilianty. Leopoldina se při každém pohledu na svého budoucího muže zamilovávala čím dál tím více. Přestože zprvu nepovažovala Pedra za mimořádně hezkého, všechnu kritiku po pár dnech zastínila láska k němu a v jednom dopise Marii Luise jeho vzhled dokonce přirovnala k Adonisovi. Svatba se uskutečnila 13. května 1817 v kapli Kostela svatého Augustina ve Vídni.⁸⁸ Leopoldina vyplula do Brazílie na lodi *Dom João* 15. srpna téhož roku z italského města Livorno. Do přístavu v Rio de Janeiro dorazila o osmdesát pět dní později 5. listopadu 1817.

3.2. Leopoldina jako brazilská princezna

V počátcích manželství pobývali Leopoldina a Pedro za městem na usedlosti Boa Vista v São Cristóvão. Přestože byla rezidence oproti zámkům ve Vídni skromným místem a Leopoldině se sem nevešla knihovna ani její přírodovědné sbírky, princezně se líbil život na venkově, kde byla obklopená bujnou přírodou. Leopoldina si v dopisech domů svou novou rodinu i manžela zpočátku nemohla vynachválit. Ze São Cristóvão 8. listopadu 1817 psala otci: *“Všichni jsou andělé milosrdenství, zejména můj drahý Pedro, který je mimo jiné velmi vzdělaný.”*⁸⁹ Vzájemné sympatie mezi manželi potvrzovali i lidé z jejich okolí. Komtesa Künburgová, dvorní dáma princezny Leopoldiny, která s ní přicestovala do Brazílie, napsala ve stejné době rakouskému císaři: *„Princ je svou ženou okouzlený a ona jím také.”*⁹⁰ Prvním překvapením bylo pro Leopoldinu zjištění, že Pedro trpí epileptickými záchvaty. O princově nemoci ji diplomaté před svatbou neinformovali. 7. prosince téhož roku psala Leopoldina otci poté, co byla svědkem jednoho ze záchvatů: *„Můj manžel na tom byl jeden den nervově velmi špatně a nahlal mi skutečný strach, jelikož se mu to stalo v noci a já jsem byla jeho jediná pomoc.”*⁹¹

Princ Pedro byl známý svou rozporuplnou povahou, kdy byl jednou vyrovnaný a cituplný a jindy neklidný a hrubý. Do jisté míry se na tom podepsala nemoc, avšak podíl na tom měla i jeho výchova a charakter. Pedro byl o rok mladší než Leopoldina, narodil se 12.

---

⁸⁷ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 66.

⁸⁸ Tamtéž, str. 71.

⁸⁹ *„Todos são anjos de bondade, especialmente meu querido Pedro, que além de tudo é muito culto.”* KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. *Cartas de uma imperatriz*. São Paulo: Estação Liberdade, 2006, s. 313.

⁹⁰ *„O príncipe está encantado com sua esposa e ela com ele.”* OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 124.

⁹¹ *„Meu esposo esteve um dia bem doente dos nervos e me fez um medo horrível, pois aconteceu de noite e era eu o único socorro.”* Tamtéž, s. 125.

října 1798 budoucímu portugalskému králi Janovi VI. a jeho ženě Carlotě Joaquině pocházející z rodu španělských Bourbonů. Rodiče, kteří od roku 1802 žili odděleně, se mu nikdy příliš nevěnovali. Když mu bylo devět let, odjel s rodiči do Brazílie. O jeho výchovu se starali různí vychovatelé, avšak žádný mu nedokázal poskytnout vytríbené chování a vzdělání, jež by bylo na úrovni následníka trůnu, a zároveň mírnit jeho neukázněnost. Zanedbaná výchova udělala z neposlušného dítěte nevzdělaného mladíka bez sebeovládání, jehož největšími zájmy bylo krocení divokých koní a sexuální dobrodružství s mladými černošskými otrokyněmi.⁹² Všechny negativní stránky Pedrovy povahy byly před svatbou Leopoldině pečlivě zatajeny a princezna se s nimi postupně učila žít. Zejména ze začátku se svého manžela zastávala. 1. prosince 1817 psala otcí: „...můj manžel má dobré srdce, mnoho vloh a chuť se vzdělávat, a tak nemůže za to, že někteří chtějí, aby byl jiný; je to kvůli tomu, že ho pořádně neznají, protože čím víc ho člověk poznává, tím se zdá být lepší; proto Vás otče žádám, abyste nevěřil tomu, co o něm říkají, ale pouze tomu, co Vám píše.“⁹³ Princezna brzy připustila, že princí chybí kultura a zdvořilost, ale snažila se jeho negativní stránky přehlížet. „Vystupování mu chybí, ale na to tolik nehledím, záleží mi hlavně na opravdovém příteli a toho zcela nacházím v jeho ušlechtilé duši, která odmítá všechny lži a intriky.“⁹⁴

Původně portugalský dvůr věřil, že svatba s rakouskou arcivévodkyní Pedrovo chování zklidní. Zlepšilo se sice jeho vystupování na veřejnosti, stále mu ale chyběla rozvážnost, ušlechtilost a častokrát slušnost. V dopise z 18. dubna 1818 popisuje Leopoldina své oblíbené sestře Marii Luise chování manžela slovy: „Otevřeně říká vše, co si myslí, a to s jakousi krutostí; je zvyklý dělat vše podle své vůle, všichni se mu musejí přizpůsobit; dokonce i já jsem donucena nechat si líbit některé hořkosti.“⁹⁵ Jednou z trpkostí, kterou musela Leopoldina od počátku snášet, byla Pedrova milostná dobrodružství. Před jejím příjezdem do Brazílie měl princ poměr s francouzskou tanečnicí Noémi, dcerou královského komořího Caupera. Pedro měl ve zvyku navštěvovat Cauperův dům a trávit tam v přítomnosti jeho krásných dcer celé dny. Návštěvy rodiny, která získala nevalnou pověst, trvaly ještě další dva až tři měsíce po

---

⁹² GRÖSSING, Sigrid-Maria. Cit. d., s. 67.

⁹³ „...meu esposo tem bom coração e muitos talentos e boa vontade em se instruir, pois não é sua culpa se algumas pessoas acham que deveria ser diferente; isso é porque não o conhecem bem, pois, quanto mais se conhece ele, tanto mais parece melhor; por isso peço ao senhor que não acredite no que contam sobre ele, mas apenas no que lhe escrevo.“ KANN, Betina – LIMA, Patrícia Souza. Cit. d., s. 316.

⁹⁴ „As aparências lhe faltam, mas eu dou pouco por isso, pois aprecio somente um amigo de valor, e este encontro-o plenamente na sua nobre alma que detesta todo o embuste e intrigas.“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 125.

⁹⁵ „Ele diz tudo o que pensa, e isso com alguma brutalidade; habituado a executar sempre a sua vontade, todos devem acomodar-se a ele; até eu sou obrigada a admitir alguns azedumes.“ LUSTOSA, Isabel. *D. Pedro I.: Um herói sem nenhum caráter*. São Paulo, SP: Companhia Das Letras, 2006, s. 88.

princeznu přijezdu. Když Noémi s princem otěhotněla, musel se do situace vložit král. Postaral se o odjezd tanečnice do Recife a finančně ji odškodnil.

Leopoldina brzy pochopila, že mezi členy královské rodiny panuje napětí. Soupeřili mezi sebou král, královna a Pedro, dvořané navíc svými intrikami ještě přilévají olej do ohně. Dvůr byl nejednotný a rozdělený na několik skupin, které zajímal jen vlastní prospěch. Portugalští šlechtici, kteří v Brazílii přišli o své jmění, toužili po získání čestných titulů a užitku plynoucího z královské přízně. Leopoldina se na doporučení otce snažila získat náklonnost krále. Tuto snahu jí však ztěžovala napjatá atmosféra mezi otcem a synem a musela si tak dávat pozor, aby nevzbudila nedůvěru u obou dvou. Pedro nevěřil královým oblíbencům a podezíral je z toho, že otce navádějí k tomu, aby ho odsunul od všech důležitých politických rozhodnutí. Naopak Leopoldina měla v králi po celou dobu jeho působení v Brazílii oporu. Vážila si Jana VI. jako svého vlastního otce a i on měl pro princeznu určitou slabost. K Metternichovi se dokonce dostaly zprávy o tom, že si král nechával od Leopoldiny radit a její názory bral v potaz.⁹⁶

Hlavní strůjkyní pletichů na královském dvoře byla Carlota Joaquina, které se Leopoldina snažila pokud možno vyhýbat. Carlota Joaquina se vyznačovala ambiciozními a absolutistickými sklony, intrikánstvím a nenávisťou povahou. 18. dubna 1818 o ní napsala Marii Luise: *“...tchýni budu vždy respektovat jako matku mého muže, nicméně její chování je ostudné a naneštěstí jsou vidět smutné následky na jejich menších dětech, které mají příšernou výchovu a v deseti letech už vědí vše jako sezdaní lidé.”*⁹⁷ Manželství Jana VI. se španělskou princeznou nebylo nikdy šťastné. Ještě za života v Portugalsku začali žít odděleně a vystupovali spolu jen na společenských akcích, jak to vyžadovala etiketa. Carlota Joaquina se stýkala s jinými muži a kolovaly zvěsti, že z devíti dětí, které měla v manželství s Janem VI., bylo pravděpodobně jen prvních šest jeho.⁹⁸ Jedinou osobou, která Leopoldině kromě krále přirostla k srdci, byla švagrová Maria Teresa. Jejich vstřícný vztah se ale nelíbil Pedrovi, jelikož sestru podezíral, že proti němu s otcem intrikuje. Z toho důvodu zakázal Leopoldině, aby se s Marií Teresou stýkala. Leopoldina napsala v té době Marii Luise: *“Moje švagrová je*

---

⁹⁶ OBERACKER Jr., Carlos H. *A imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época: ensaio de uma biografia*. Rio de Janeiro: 1973, str. 132.

⁹⁷ „...respeitarei minha sogra sempre como mãe de meu esposo, mas seu comportamento é vergonhoso, e infelizmente se vêem as tristes consequências em seus filhos menores, que têm péssima educação e com dez anos já sabem tudo como gente casada.” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 333.

⁹⁸ Maria Teresa (1793 – 1874), António (1795 – 1801), Maria Isabel (1797 – 1818), D. Pedro I. (1798 – 1834), Maria Francisca de Assis (1800 – 1834), Isabel Maria (1801 – 1876), Miguel (1802 – 1866), Maria d'Assunção (1805 – 1834), Ana de Jesus Maria (1806 – 1857). LUSTOSA, Isabel. Cit. d., s. 31.

opravdová přítelkyně a mám ji moc ráda, nicméně Bůh ví z jakého důvodu mi můj muž nedovoluje se s ní scházet.”⁹⁹

Nahrazení tří rakouských dvorních dam – Künburgové, Sarntheimové a Lodronové –, portugalskými, bylo ujednáno už před příjezdem Leopoldiny do Brazílie. Všechny tři dvorní dámy se dobrovolně vrátily do Vídně v květnu roku 1818, na čemž se pravděpodobně podepsaly i intriky dvořanů, kteří všemi cizinci pohrdali a žárlili na ně. Pravděpodobně na Pedrovo naléhání se musela Leopoldina vzdát i přítomnosti Francisky Annoniové, což pro ni bylo obzvláště bolestné. V červenci roku 1818 opustil dvůr i hrabě Eltz a další osoby z rakouského vyslanectví. Leopoldina se brzy ocitla takřka bez přítomnosti osob ze své vlasti. Navíc ji mrzelo, že své věrné sloužící nemohla odměnit finanční částkou za jejich zásluhy, jelikož si to Pedro nepřál. 19. dubna psala otci: *“Odjela dobrák Annony... naneštěstí můj manžel chce, aby byly portugalské peníze použity jen ve prospěch Portugalců.*”¹⁰⁰ Následoval odjezd rakouského doktora Kammerlachera, kterého si Leopoldina nesmírně vážila a jenž byl oproti místním lékařům profesionálem. Rakouský doktor byl z Brazílie vyhnán podobným způsobem jako další schopní cizinci. Leopoldina psala v prosinci roku 1818: *“Je politováníhodné, že jsou zde dobří lidé a talentované hlavy opovrhování a utlačování.*”¹⁰¹

Všechna tato odloučení byla pro Leopoldinu bolestivá, ale nezbylo jí nic jiného, než se s nimi smířit, pokud chtěla plnit úlohu dobré manželky. Takřka odevzdaně plnila Pedrova přání a snažila se vyvarovat všeho, co by ho mohlo rozhněvat. Kromě intrik, před nimiž se Leopoldina měla na pozoru, jí na riodejaneirském dvoře vadil i nedostatek kulturního vyžití, na které byla zvyklá z Vídně. Nesčetněkrát si také stěžovala na tropická horka, která jí celkově neprospívala. V květnu roku 1818 žádala v dopise otce, aby zařídil jejich brzký návrat do Portugalska, jelikož si to tak přeje její manžel, a proto i ona.¹⁰² O měsíc později shrnula své pocity do jedné věty: *“...život v Evropě je lepší ve všech ohledech.*”¹⁰³ Leopoldina se ve vzdálené zemi odlišné kultury snažila upnout na Pedra, kterého přes všechny nepříjemnosti milovala a ctěla. Podle Oberackera si princ v této době své ženy svým způsobem vážil. Pedro *“...měl za svůj život mnoho žen, avšak nikdy neměl tak oddanou, milující, chápavou, shovívavou přítelkyni, která by měla zájem o vše, co se týkalo jeho*

---

⁹⁹ „*Minha cunhada Maria Teresa é verdadeira amiga e a amo muito, porém, sabe Deus por que, meu esposo não me permite ter com ela.*” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 333.

¹⁰⁰ „*Partiu a boa Annony...infelizmente meu esposo quer saber o dinheiro português utilizado apenas para portugueses.*” Tamtéž, s. 333.

¹⁰¹ „*É lamentável que aqui se desprezem e oprimam pessoas boas e cabeças talentosas.*” Tamtéž, s. 348.

¹⁰²KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 337.

¹⁰³ „*...em tudo a vida na Europa é melhor.*” Tamtéž, s. 342.

královské osoby, mladého brazilského království a jeho intelektuálního rozvoje.¹⁰⁴ Leopoldina se snažila mladého prince vzdělávat v oblastech, které mu byly dosud cizí. Trávili spolu čas psaním, čtením či malbou. Jestliže Pedro v některé činnosti vynikal, tak to byla hudba a jízda na koni a právě v těchto zájmech našli společné zalíbení. Oblečena do jezdeckého doprovázela Leopoldina manžela při projížďkách na koni a chodila s ním na lov.

Pedro po svatbě mírnil své sklony k rozmařilému životnímu stylu, na který byl zvyklý před příjezdem Leopoldiny, nicméně pojem manželské věrnosti mu byl cizí. K milostným dobrodružstvím se vrátil v době, kdy byla Leopoldina v pokročilém stadiu těhotenství. Princezna v dopise z 2. ledna 1819 Marii Luise naznačovala své rozčarování: „...dalo by se říci, že se tu nacházím osamocena, jelikož vidím tolik rozporuplných postojů, že nedokážu v klidu spát a nevím, zda mám v mém muži přítele a zda jsem skutečně milována.“¹⁰⁵ 4. dubna 1819 přišla šťastná zpráva o narození první dcery Marie da Glórie¹⁰⁶ a mateřství na chvíli zahnilo Leopoldininy chmurné představy. Nadále jí dělaly největší radost zprávy z domova, na které však musela kolikrát čekat až sedm měsíců. Nejčastěji psala své drahé sestře Marii Luise, otci a tetě Marii Amélii.¹⁰⁷ Následně Leopoldina prodělala několik potratů, jelikož chtěla zabránit manželovi v opakujících se nevěrach a doprovázela ho proto na cestách, které byly v těhotenství nebezpečné. 4. května 1820 napsala Marii Luise: „...chodím dál ven, jelikož považuji za vhodné a zároveň nutné manžela všude doprovázet kvůli některým nepříjemným zkušenostem.“¹⁰⁸ Další starosti jí přidělávaly dluhy, do kterých se dostala, aby tak splnila morální závazek vůči bývalým dvorním dámám a oplatila jim léta oddanosti. Situace ji donutila napsat v září roku 1820 dopis otci, v němž si stěžovala na svou finanční situaci. Potvrdila v něm, že jí není pravidelně vyplácena měsíční částka, která byla sjednána v manželské smlouvě. „Moje měsíční kapesné mi není vypláceno a když se tak stane, můj manžel ho zastaví a nemohu ho po něm chtít, jelikož ho sám potřebuje.“¹⁰⁹ Ve svízelné finanční situaci se Leopoldina nacházela po celou dobu života v Brazílii.

---

¹⁰⁴ „...tinha tido muitas mulheres, nunca, porém, uma companheira tão devotada, amorosa, compreensiva, complacente e interessada em tudo ao que tocava à sua real pessoa, ao jovem reino do Brasil e seu progresso intelectual.“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 141.

¹⁰⁵ „...poderia dizer também que estou sozinha aqui, pois vejo tantas atitudes contraditórias que não consigo dormir direito, e não sei se tenho um amigo em meu esposo e se sou realmente amada.“ KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 350.

¹⁰⁶ Budoucí portugalská královna Marie II., jež vládla v letech 1826 – 1853.

¹⁰⁷ Sestra Leopoldininy matky Marie Terezy.

¹⁰⁸ „...continuo saindo, pois acho bom e necessário acompanhar sempre o esposo, por causa de algumas experiências desagradáveis.“ KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 369.

¹⁰⁹ „meu dinheiro mensal não me é pago e, quando isso ocorre, meu esposo o retém e não posso tirá-lo porque necessita dele para si mesmo.“ Tamtéž, s. 371.

Situace se pro manžele změnila poté, co přišly do Brazílie zprávy o liberální revoluci v Portugalsku a o svolání lisabonských kortesů, které na počátku roku 1821 naléhaly na návrat krále, či prince do Portugalska. V únoru bylo rozhodnuto, že odjede princ bez Leopoldiny, která byla opět v pokročilém stadiu těhotenství. Princezna urputně bojovala za to, aby nezůstala v Brazílii bez manžela a požadovala, aby byl odjezd odložen po porodu. Dokonce plánovala, že v nejhorším případě porodí na moři. Po 26. únoru 1821, kdy došlo k povstání na náměstí Rossiu v Rio de Janeiru, se situace opět otočila. Pedro měl zůstat v Brazílii jako regent do doby, než dostane další pokyny od lisabonských kortesů. Během těchto nepokojů Leopoldina 6. března porodila následníka trůnu Joãa Carlose. Poté, co Jan VI., zbytek rodiny a dvora 25. dubna opustili Brazílii, zůstali Pedro s Leopoldinou v Brazílii osamoceni. Princezna špatně nesla odloučení od tchána, na kterého se mohla vždy obrátit.¹¹⁰ Zároveň se jí vzdalovala vidina blízkého návratu do Evropy. V květnu roku 1821 napsala Marii Luise: „...*kolo štěstěny se úplně otočilo a musíme tu zůstat na dobu neurčitou.*“¹¹¹

Pár se přestěhoval do hlavní budovy paláce São Cristóvão, kde měla nyní Leopoldina více prostoru pro své sbírky minerálů. Pedro se musel začít věnovat politice a řešit kritickou finanční situaci. Leopoldina se starala o děti, ale zároveň začala sledovat politickou situaci. Největší obavy měla z toho, že v Brazílii vyhrají liberální ideje stejně jako ve španělské Americe, a země se rozpadne na nezávislé republiky. Také ji znepokojovalo demagogické chování lisabonských kortesů, které si přivlastnily veškeré právo na vládnutí a sebraly králi všechna privilegia. Tento přístup byl v protikladu k rakouským zásadám, které se Leopoldina naučila v mládí.¹¹² Začala proto váhat ohledně návratu do Evropy. Cítila, že by se měla přidat na stranu Brazílie a hájit dědictví svých dětí.¹¹³ Byla v úzkém kontaktu s patrioty, kteří bojovali za to, aby byla zachována státní jednota Brazílie a její rovnoprávné postavení s Portugalskem. Patrioti požadovali, aby se Pedro postavil kortesům a jakožto poslední symbol politické jednoty Brazílie zůstal v zemi. Ten však stále váhal.

Ačkoliv dekrety lisabonských kortesů, které ponižovaly Brazílii na kolonii a nařizovaly Pedrovi návrat do Lisabonu, dorazily do Brazílie až 9. prosince 1821, Leopoldina již několik měsíců předtím polemizovala o nutnosti zůstat v Brazílii. 2. července 1821 psala sestře: „...*zanikla naděje na rychlý návrat do Evropy, což je, abych byla upřímná, štěstí v aktuální kritické situaci... Brazílie je ve všech ohledech tak vyzrálou a důležitou zemí, a proto je*

---

¹¹⁰OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 210.

¹¹¹„...*a roda da fortuna virou completamente e devemos ficar aqui por tempo indeterminado.*” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 379.

¹¹²OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 222.

¹¹³NORTON, Luís. Cit. d., s. 143.

nezbytně nutné ji zachovat.“¹¹⁴ Leopoldina tak byla připravená zůstat v Brazílii z politických důvodů a vzdát se možnosti být blíže své rodině. Poté, co kortesy vyzvaly Pedra k okamžitému návratu do Portugalska, princezna byla osobou, která ho aktivně přesvědčovala, aby se jim vzepřel. V té době byla opět v jiném stavu a snažila se přinutit manžela, aby kvůli tomu odjezd do Evropy odložil. Nebyly to jen ženské zbraně, které použila, aby ho naklonila na stranu Brazílie. Dopisy sekretáři Schäfferovi z konce roku 1821 jasně dokládají její zásah do politických záležitostí. O manželově postoji mu napsala: „*Co se týče Brazilců, je o dost více nakloněn na jejich stranu, než jsem doufala, ale jeho postoj není tak rozhodný, jak bych si přála.*“¹¹⁵

9. ledna 1822 se Pedro rozhodl vzepřít ponižujícím požadavkům kortesů a zůstat v Brazílii (událost známá pod názvem *Fico*). Jeho neposlušnost chtělo potrestat portugalské vojsko a během zásahu byla Leopoldina přinucena odjet i s dětmi do bezpečí na usedlost v Santa Cruz. Cestu nepřežil následník trůnu João Carlos, což manžele hluboce ranilo. V té době začala růst Pedrova nenávist vůči Lisabonu a začal v dopisech napadat kortesy. Zatímco nově složená brazilská vláda dostala s příchodem Josého Bonifácia de Andrady e Silvy jasné směřování a dělala vše proto, aby sjednotila rozpolcenou zemi, Leopoldina porodila 11. března dceru Januárii. Leopoldinino chování nasvědčovalo tomu, že se smířila s tím, že zůstane v Brazílii „...*podle toho, jak se mi události jeví, navždy.*“¹¹⁶ a zanedlouho ji definitivně přijala za svou vlast. 8. května napsala otcí: „*Můžete si být jistý, že my Brazilci, nikdy nebudeme schopni nechat si líbit výstřednosti mateřské země a vždy budeme razit cestu cti a věrnosti.*“¹¹⁷ Leopoldina se do čela brazilské politiky oficiálně postavila v srpnu roku 1822, kdy Pedro odjel řešit nepokoje do São Paula a přenechal své ženě regentství. Během Pedrovy nepřítomnosti přišla z Lisabonu další opatření kortesů, která vláda v čele s Leopoldinou a Andradou shledala jako nepřijatelná a vážně ohrožující suverenitu Brazílie. Na základě dopisů od Leopoldiny a Andrady, které Pedro obdržel na cestě mezi São Paulem a Santosem, byla z jeho úst vyhlášena nezávislost Brazílie. „*Pedro, Brazílie se podobá sopce. Dokonce i na královském dvoře jsou revolucionáři... Brazílie Vás chce za svého panovníka.*“

---

¹¹⁴ „...*acabou-se a esperança de viajar rapidamente para a Europa, o que, sendo bem honesta, é uma sorte, na situação crítica atual...o Brasil é, sob todos os aspectos, um país tão maduro e importante, que é incondicionalmente necessário mantê-lo.*” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 383.

¹¹⁵ „*Ele está mais bem disposto com relação aos brasileiros do que eu esperava, mas não tão positivamente decidido quanto eu desejaria.*” Tamtéž, s. 389.

¹¹⁶ „...*segundo me parece, eternamente.*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 247.

¹¹⁷ „*O senhor pode estar certo de que nós, brasileiros, nunca seremos capazes de sofrer as extravagâncias da Mãe-Pátria e que trilharemos sempre o caminho da honra e fidelidade.*” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 399.

*S Vaší podporou, či bez ní uskuteční svou odluku. Jablko je zralé, utrhněte ho, jinak shnije.*¹¹⁸

3.3. Císařovna Leopoldina a její poslední roky života

17. února 1823 porodila Leopoldina dceru Paulu Marianu, která dostala jméno podle provincií, které vyjádřily Pedrovi svou věrnost (São Paulo, Mariana). Zároveň pomáhala manželovi s mladým císařstvím a v boji za sjednocení Brazílie, kterou stále ohrožovaly portugalské oddíly. Přes sekretáře Schöffera nechala do Brazílie posílat německé vojáky a její jméno je podepsané i pod několika tisíci německých přistěhovalců, kteří do Brazílie připluli v následujících letech.¹¹⁹ Leopoldininu počáteční radost z budování nové země zkazil příchod nové milenky do manželova života. Pedro na své památné cestě do São Paula v srpnu roku 1822 poznal Domitílii de Castrovou.

Princ se odjakživa stýkal s lidmi pochybných charakterů, nejčastěji z nižších vrstev společnosti. Jedním z takových lidí byl i praporčík Francisco de Castro Canto e Melo, který prince doprovázel do São Paula a seznámil jej s mladou Domitílií. Pohledná dívka s nevalnou pověstí byla dcerou bývalého plukovníka João Castra e Mela. Byla vdaná za poručíka Felícia Pinta Coelha, se kterým však od roku 1819 nežila. Felício byl muž prudké povahy a když se dozvěděl o manželčině nevěře s jakýmsi pohledným plukovníkem, vykázal ji z domu.¹²⁰ V listopadu roku 1822 měl Pedro k Domitílii už velmi blízký vztah a v milostných dopisech ji oslovoval "Milá Titílie". Na Pedrovo přání se Domitília i s početnou rodinou přestěhovala do Rio de Janeira a měla čím dál tím větší vliv na brazilského císaře.

V březnu roku 1823 nechal Pedro rozpustit parlament a z vlády odešel i José Bonifácio de Andrada e Silva, jediný vzdělaný a rozumný muž na císařském dvoře a zároveň Leopoldinin přítel a rádce. Největšími důvěrníky císaře Pedra se stali Francisco Gomes da Silva, který měl přezdívku Chalaça a Plácido Pereira de Abreu, bývalý holič, kterého Pedro jmenoval hlavním pokladníkem Leopoldiny.¹²¹ V květnu 1824 porodila Domitília Pedrovi dceru Isabelu Marii a brzy se jí podařilo nastěhovat přímo na královský dvůr. Domitília se spřáhla s Chalaçou a Plácidem a společně začali vytvářet Leopoldině nepřátelské a špiónské

---

¹¹⁸ „Pedro, o Brasil está como um vulcão. Até no paço há revolucionários...O Brasil vos quer para seu monarca. Com o vosso apoio ou sem o vosso apoio ele fará a sua separação. O pomo está maduro, colhei-o já, senão apodrece.“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 281.

¹¹⁹ První německé kolonie se jmenovaly Leopoldina a Frankental a nacházely se na jihu Bahie.

¹²⁰ LUSTOSA, Isabel. Cit. d., s. 186.

¹²¹Tamtéž, s. 185.

prostředí. V září 1824 psala Leopoldina své sestře: „*Ujišťuji Tě, že bys už ve mně nepoznala Tvou starou Leopoldinu; moje živá a veselá povaha se proměnila, je nyní melancholická a rozmrzelá; mohu mluvit bez obav, jelikož tento dopis putuje důvěryhodnou cestou. Naneštěstí tu nenacházím nikoho, komu bych mohla plně důvěřovat, ani mému manželovi, protože ten mi už neprojevuje žádnou úctu, čímž nesmírně trpím.*“¹²²

Na podzim roku 1824 se na přání Leopoldiny stala vychovatelkou Marie da Glórie vzdělaná Angličanka Maria Grahamová. Měla dát malé princezně potřebné vzdělání a výchovu po evropském způsobu, kterého se jí v Brazílii nedostávalo. Zcestovalá spisovatelka Grahamová pocházela z jedné z nejušlechtlejších rodin ve Skotsku. Byla dcerou admirála britské armády, s nímž podstoupila plavbu do Indie, kterou později navštívila ještě jednou se svým mužem, kapitánem anglického námořnictva. Nějaký čas působila v Itálii jako profesorka, roku 1821 vkročila poprvé na brazilskou půdu a po manželově smrti se sem vrátila z Chile v roce 1823 v doprovodu krajana lorda Cochran. Vstoupila rychle do nejlepších společenských kruhů Rio de Janeira.¹²³

Marie Grahamová byla v paláci São Cristóvão vedle Leopoldiny druhou cizinkou, což xenofobní dvořané a přátelé Pedra těžce nesli. Angličanka se snažila princeznu Marii da Glórii odnaučit některé brazilské návyky jako například špatné stravování či povýšené chování k ostatním dětem. O malé princezně řekla: „*Nejenže byla odjakživa zvyklá mít malé černé otroky ke hraní a k tomu, aby je tloukla... ale zároveň měla ve zvyku chovat se stejným způsobem k bílé holčičce, dcerce jedné z dam.*“¹²⁴ Grahamová vykonávala svou práci pouhý měsíc, poté ji Pedro na popud žárlivých dvořanů vykázal ze dvora. Leopoldina, která konečně našla spřízněnou duši, těžce nesla její odchod a až do své smrti s ní vedla intimní a přátelskou korespondenci.

Pedro jmenoval v dubnu roku 1825 Domitílii první dvorní dámou Leopoldiny a začal udělovat vysoké posty i jejím příbuzným. Císařovna nedávala z hrdosti najevo svou rozmrzelost a nechala si líbit všechno ponižování. Dostala se navíc do zoufalé finanční situace, jelikož Plácido nakládal s jejími financemi podle svého uvážení a Pedro utrácel pouze

---

¹²² „*Te garanto que não reconhecerias mais em mim tua velha Leopoldina; meu carácter animado e brinçalhão se transformou em melancolia e misantropia; posso falar com liberdade porque esta carta segue por uma via confiável. Infelizmente não consigo encontrar aqui ninguém em quem possa depositar minha plena confiança, nem mesmo em meu esposo, porque para meu grande sofrimento, não me inspira mais respeito.*” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 429.

¹²³ *La correspondencia entre María Graham y la emperatriz Dona Leopoldina*. Américo Jacobina Lacombe (trad.), Itatiaia Editora, Belo Horizonte, 1997, s. 12.

¹²⁴ „*Ela tinha sido sempre acostumada não somente a ter pequenos escravos negros para brincar e batê-los... mas a tratar do mesmo modo de uma pequena menina branca, filha de uma das damas.*” *La correspondencia entre María Graham y la emperatriz Dona Leopoldina*. Cit. d., s. 89.

za konkubínu. Leopoldina, jež odjakživa považovala za svou povinnost pomáhat chudým, neměla na almužny a ani na základní potřeby pro sebe. Obracela se s žádostmi o zprostředkování peněz na sekretáře Schöffera a na švýcarského obchodníka Flacha. Prosby o sehnání různě vysokých finančních částek byly stále četnější a zoufalejší. Leopoldina doufala, že vztah s konkubínou císaře časem omrzí a brzy se k ní vrátí, jako tomu bylo dosud i v jiných případech. Věřila, že narození následníka trůnu by manžela obměkčilo. Leopoldina porodila Pedrovi 2. prosince roku 1825 následníka trůnu, budoucího brazilského císaře Pedra II. Veřejnou radost však pokazila zpráva, že Domitília jen pár dní na to porodila císaři taktéž syna.

Vliv konkubíny byl obrovský. Domitília nyní disponovala téměř všemi výsadami, které náležely Leopoldině. Pedro zašel v květnu roku 1826 ještě dál, když uznal za vlastní nemanželskou dceru Isabelu Marii, kterou poctil titulem vévodkyně z Goiásu. Dcera Domitílie a Pedra začala být vychovávána spolu s ostatními dětmi Leopoldiny. Císařovna v této době psala: „*Mohu snášet všechno a dosud jsem vše snášela, nemůžu však vidět tu dívku spolu s mými dětmi...*“¹²⁵ V červnu roku 1826 se Pedro odebral s Domitílií a její rodinou na statek v Santa Cruz, kde se zdržel téměř měsíc. Mezitím sílil veřejný nesouhlas s nemorálním chováním císaře a městem se začaly šířit pamflety proti jeho osobě. Pedro se proto rozhodl na nějakou dobu omezit vystupování na veřejnosti po boku své konkubny a začal se více ukazovat v doprovodu Leopoldiny. Císařovna naposledy otěhotněla. Pedro se brzy vrátil ke svým starým zvykům a v říjnu povýšil Domitílii na markýzu ze Santosu. Všechny tyto útrapy podlomovaly Leopoldinino psychické zdraví. 21. října roku 1826 poslala manželovi dopis, ve kterém mu dávala na vybranou „...*Budu chtít, abyste se pro jednu z nás rozhodl... v opačném případě mi dáte povolení odcestovat za mým otcem do Rakouska.*“¹²⁶ Císařovna tím ale manžela pouze vyprovokovala a údajně se mezi nimi strhla ostrá hádka, při níž ji měl Pedro udeřit.

Leopoldina onemocněla ve třetím měsíci těhotenství na počátku listopadu 1826. Pedro se mezitím rozhodl k odjezdu na jih země, kde vojsko již několik let bojovalo s povstalci z provincie Cisplatina. Leopoldina se po dobu jeho nepřítomnosti měla ujmout opět regentství. Jelikož se nacházela ve stavu podlomeného zdraví, odmítla účast na ceremonii líbání ruky, která předcházela odjezdu císaře. Pedro chtěl Leopoldinu přinutit, aby vstoupila do stejného sálu, kde se nacházela i komtesa ze Santosu a během tohoto incidentu ji s největší

---

¹²⁵ „*Tudo posso sofrer e tenho sofrido, menos ver essa menina a par de meus filhos...*“ LUSTOSA, Isabel. Cit. d. 231.

¹²⁶ „...*Desejarei que o Senhor deixasse reconhecer uma das duas... ou me dará licença de me retirar para junto de meu pai na Alemanha.*“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 420.

pravděpodobností fyzicky napadl. Někteří mluví i o úderu do břicha. Jediným důkazem toho, co se opravdu odehrálo, je Leopoldinin poslední dopis Marii Luise. Císařovna píše o tom, že byla obětí hrůzného atentátu, jenž jí s určitostí přivolá smrt.¹²⁷ 8. prosince roku 1826 sestře napsala: „*Jsou tomu čtyři roky, moje milovaná sestřičko – jak ti mám ve zvyku říkat –, co jsem kvůli té svůdné nestvůře ponížena do stavu největšího ztročení a úplného zapomenutí mým milovaným Pedrem. Posledně mi dal poslední důkaz toho, že na mne již úplně zapomněl, když mne udeřil v přítomnosti té, která je původem celého mého neštěstí... nemám sílu si vzpomenout na tak hrůzný útok, jenž bude bezpochyby příčinou mé smrti.*“¹²⁸

Leopoldina prodělala 5. prosince potrat, po němž se ocitla na několik dní v permanentním deliriu. 11. prosince roku 1826 zemřela v nedožitých třiceti letech. Za příčinu smrti se uvádí její vážný psychický stav, avšak pravděpodobná je i varianta, že zemřela na následky potratu, který ji přivodil Pedro. Brazilský národ se pohoršoval nad poměrem císaře s markýzou ze Santosu a soucítit se smutným osudem své císařovny, jež si získala respekt a úctu svou spoluúčastí v boji za nezávislost Brazílie. Rakouská arcivévodkyně Leopoldina, císařovna Brazílie, sice ztratila srdce svého nevěrného manžela, na oplátku však dobyla přízeň a obdiv celého národa.

3.4. Vazby mezi Brazílií a střední Evropou na poli kulturním a vědeckém

S přesunem portugalského dvora do Brazílie v roce 1808 vzrostl zájem evropských vědců o toto dosud téměř neprobádané území v Jižní Americe. Jediná organizovaná vědecká expedice na území Brazílie se udála roku 1637. Německý hrabě Johann Mauritius van Nassau, jenž měl na starosti kolonizaci Holanďany obsazených území, tehdy přivedl do Brazílie evropské vzdělance, kteří zahájili přírodovědecké výzkumy. Až do počátku 19. století neměla Evropa o moc více informací, co se týče brazilské fauny, flóry a zeměpisu, než co uvedla ve známosti Nassauova vědecká mise z let 1637 – 1644.¹²⁹ Po roce 1808 začali přijíždět do Brazílie první evropští vědci, avšak do historie se nejvíce zapsal rok 1817, kdy se rakouský dvůr v souvislosti se svatbou Pedra a Leopoldiny pustil do příprav vědecké expedice, která je

---

¹²⁷ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 429.

¹²⁸ „*Há quase quatro anos, minha adorada mana, como a ti tenho escrito, por amor de um monstro sedutor me vejo reduzida ao estado da maior escravidão e totalmente esquecida pelo meu adorado Pedro. Ultimamente, acabou de dar-me a última prova de seu total esquecimento a meu respeito, maltratando-me na presença daquela mesma que é a causa de todas as minhas desgraças... faltam-me forças para me lembrar de tão horroroso atentado que será sem dúvida a causa da minha morte.*” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 452.

¹²⁹ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 119.

považována za „největší vědeckou expedici, která kdy navštívila Brazílii.“¹³⁰

Pokyn k sestavení skupiny předních evropských přírodovědců a umělců za účelem probádat nepoznané kouty Brazílie dal kníže Metternich, jenž měl podle některých názorů na projektu osobní zájem. Znal se s významným německým přírodovědcem Alexandrem von Humboldtem¹³¹, s nímž studoval na univerzitě v Göttingenu a i po ukončení studií s ním vedl korespondenci, v které si vyměňovali své vědecké názory. Metternich měl s Humboldtem konzultovat postup pro zrealizování úspěšné vědecké mise.¹³² Jiní se domnívají, že projekt byl zrealizován zejména kvůli Leopoldině, která tíhla k přírodním vědám. Dokonce se spekuluje i o tom, že nápad vzešel z její hlavy. Holanda píše: „Zdá se, že přírodovědné zaměření princezny nebo dokonce její vlastní iniciativa byly důvodem pro vytvoření plánu na to, aby s její družinou odcestovala mise vědců a umělců, která by probádala nepoznanou zemi.“¹³³ Autorka životopisné encyklopedie o habsburské dynastii Brigitte Hamannová se domnívá, že Leopoldina stála u zrodu vědecké mise. „Vědecké expedice podniknuté na její podnět obstaraly vědecké práce na století.“¹³⁴ Ezequiel Ramirez se k této verzi také přiklání. „Projekt byl podnícen arcivévodkyní Leopoldinou, která se aktivně zajímala o vědu, čemuž jsou důkazem studie, které podnikla pod kvalifikovaným vedením Rochuse Schücha.“¹³⁵

Rochus Schüch byl jedním z českých přírodovědců, kteří byli součástí této rakouské vědecké expedice. Rodák z Opavy se dostal nejprve do Vídně, kde působil od roku 1813 nejprve jako laborant a poté jako konzervátor v královském muzeu přírodních věd. V květnu roku 1817 muzeum opustil a stal se Leopoldinovým učitelem. Poté s ní odcestoval za oceán, kde působil jako knihovník přírodovědného muzea, jehož zárodky začal budovat spolu s Leopoldinou v paláci São Cristóvão. Po smrti brazilské císařovny byl Schüch propuštěn z funkce knihovníka vzhledem k nepřátelskému postoji císaře Pedra I. vůči cizincům. Později se do paláce vrátil a vyučoval mimo jiné Pedra II. němčinu a dějepis.¹³⁶

Vědecká výprava měla nahradit mlhavý obrázek, jenž si střední Evropa o Brazílii vytvořila, přesnými a podloženými informacemi. Účelem výpravy bylo zároveň rozšíření sbírek královského muzea přírodních věd Františka I. Úkolem sestavit výpravu, které se

---

¹³⁰ „A maior expedição científica que jamais veio ao Brasil.“ Tamtéž, s. 124.

¹³¹ Humboldt několik let předtím probádal španělskou Ameriku, avšak do Brazílie mu nebyl vstup povolen.

¹³² OBERACKER, Jr. Cit. d., s. 87.

¹³³ „Parece que as tendências naturalistas da princesa, ou quiçá, a sua própria iniciativa geraram o projeto de trazer no seu séquito uma missão de cientistas e artistas que explorassem o país desconhecido.“ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 124.

¹³⁴ HAMMANOVÁ, Brigitte. Cit. d., s. 253.

¹³⁵ „O projeto foi estimulado por D. Leopoldina, que tinha viva curiosidade científica, como se vê pelos estudos que empreendeu sob a competente direção de Rochus Schüch.“ RAMIREZ, Ezequiel. Cit. d., s. 125.

¹³⁶ ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca*. Brno: L. Marek, 2008, s. 136.

účastnilo i několik Čechů, popřípadě Němců z českých zemí, byl pověřen ředitel přírodovědného muzea ve Vídni Carl Franz Anton von Schreibers. Do čela expedice byl jmenován profesor přírodních věd a botaniky pražské univerzity Jan Christian Mikan, jenž se narodil roku 1769 v Teplicích.¹³⁷ Podnikal časté entomologické a botanické výpravy po českých horách. V Brazílii se nejvíce pohyboval po Rio de Janeiru, podnikl ale také například cestu na mys Cabo Frio. S bohatými sbírkami se vrátil do Evropy v červnu roku 1818. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří čtyřdílný latinský spis *Delectus florae et faunae brasiliensis*, jenž vycházel ve Vídni v letech 1820 – 1825.¹³⁸ Většího docenění se mu dostalo od kolegů v Praze, než od rakouských představitelů. Zemřel roku 1844 v Praze.

Dalším Čechem v expedici, jenž za sebou zanechal obdivuhodnou práci, byl Johann Baptist Emanuel Pohl, narozený roku 1782 v České Kamenici. Část života strávil se strýcem v Polici ve východních Čechách. Strýc, jenž byl milovníkem botaniky, v něm probudil zájem o tuto vědu. Pohl studoval nejprve filozofii a poté medicínu na univerzitě v Praze. Během studií se nadále zajímal o botaniku, přičemž podnikal četné vědecké výpravy po regionu. Svou práci začal publikovat v různých časopisech. Po dokončení studií pokračoval na univerzitě jako profesor a také sloužil ve vojenské nemocnici v Náchodě. V letech 1811 – 1817 vyučoval botaniku v zahradě *Canalschen Garten*, jež byla nejvýznamnějším centrem vědeckých výzkumů ve střední Evropě.¹³⁹ Strávil v Brazílii deset let (1817 – 1827) jako mineralog, lékař a botanik. Procestoval Minas Gerais, Goiás, Bahii a Rio de Janeiro. Cestoval téměř čtyři roky po brazilských řekách. Věnoval se studiu domorodců z rodu Tocatis a popsal jejich zvyky. V roce 1821 se z jedné ze svých výprav vrátil se dvěma indiány z kmene Botocudo, které poslal do Vídně, kde vzbudili obrovský zájem a byla o nich sepsána detailní studie.¹⁴⁰ Na svých cestách několikrát onemocněl. Po návratu do Vídně vydal dvoudílnou práci *Plantarum Brasiliae icones et descriptiones* (1826 – 33), jež pojednávala o rostlinných druzích Brazílie a zahrnovala i četné ilustrace. Pohlovo hlavní cestovatelské dílo je *Cesta ve vnitrozemí Brazílie* (*Reise im Innern von Brasilien*) vydané nejprve v roce 1832 a poté posmrtně v roce 1837.¹⁴¹ Pohl byl až do své smrti předním představitelem vědecké rakouské komunity a působil v Brazilském muzeu ve Vídni, které bylo v té době centrem kulturních vztahů mezi Rakouskem a Brazílií. Zemřel předčasně ve Vídni v roce 1834 na následky vysilující vědecké expedice, kterou podstoupil v Brazílii.

---

¹³⁷ ŠTĚPÁNEK, Pavel. Cit. d., s. 138.

¹³⁸ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, Cit. d., s. 377.

¹³⁹ ŠTĚPÁNEK, Pavel. Cit. d., s. 132.

¹⁴⁰ Žena zemřela v Rakousku v roce 1823 a muž se vrátil téhož roku do Brazílie. RAMIREZ, Ezequiel. Cit. d., s. 135.

¹⁴¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*, Cit. d., s. 378.

Český původ měl i Ferdinand Dominik Sochor, jenž učil ve Vídni prince Ferdinanda lovu. Vědeckou výpravu doprovázel v roli preparátora. Schreibers jmenoval další významné německé vědce a umělce, kteří měli podat živý obrázek o brazilské fauně, floře, kultuře či nerostném bohatství. Do Brazílie odcestoval zoolog Johann Natterer, botanik Heinrich Wilhelm Scott, malíři Thomas Ender a Johann Buchberger, bavorští vědci Karl Friedrich Philip von Martius (lékař a botanik) a Johann von Spix (zoolog) či německý přírodovědec Giuseppe Raddi. První expedice vyplula z italského přístavu Trieste 9. dubna 1817 na lodích *Áustria* a *Augusta*. Zbytek expedice (včetně Čechů Pohla a Schüche) vyplula spolu s princeznou Leopoldinou 15. srpna 1817 z italského města Livorno.¹⁴² První zásilka materiálu opustila Brazílii v červnu roku 1818 a další materiál postupně putoval do Evropy v dalších letech. Ve Vídni bylo v roce 1821 vzhledem k velkému zájmu veřejnosti otevřeno rozsáhlé brazilské muzeum (*Brazilianum*), které bylo po ukončení expedicí v brazilském vnitrozemí roku 1836 uzavřeno. Po vědeckých expedicích následovaly bohaté knižní publikace, které se dostaly i do dalších evropských měst, včetně Prahy či Brna.¹⁴³

Princezna Leopoldina se sama podílela na formování přírodovědné sbírky, která se nacházela nejprve v prostorách paláce São Cristóvão a později se stala základem pro založení Brazilského národního muzea (*Museu Nacional Brasileiro*). Leopoldina výrazně podpořila rozšíření riodejaneirské botanické zahrady a podnítila založení zoologické zahrady ve městě Santa Cruz. Za svého života v Brazílii odeslala do Evropy velké množství zvířat a pomáhala je i preparovat. V dopisech rodině se častokrát zmiňovala o zásilkách, které posílala do Evropy. 7. prosince 1817 například psala otcí: „Zrovna pro Vás dorazila jedna žluto-oranžová opice a zeleno-žlutý papoušek. Pošlu Vám je při další příležitosti. Doufám, že dorazí živí.“¹⁴⁴

Kromě zásluh v přírodovědné oblasti se Leopoldina podílela i na vzestupu hudebního umění. Podle Luíse Nortona ve své družině přivezla do Brazílie znamenitou skupinu muzikantů, později dala podnět k příjezdu dalších umělců a „zajímala se s mimořádným citem o vzestup umění v Brazílii.“¹⁴⁵ V Brazílii pobýval i rakouský skladatel a pianista Sigismund von Neukomm, žák Haydna, který byl na riodejaneirský dvůr přizván z Evropy v roce 1816. Hudební atmosféru, která panovala na královském dvoře v Brazílii, popsala Leopoldina

---

¹⁴² RAMIREZ, Ezequiel. Cit. d., s. 129.

¹⁴³ Český hrabě a významný přírodovědec Kašpar Šternberg (1761 – 1838) vyjádřil v dopise Mikanovi přání, aby publikace o Brazílii zaplnily české knihovny. ŠTĚPÁNEK, Pavel. Cit. d., s. 136.

¹⁴⁴ „Acabam de chegar um macaco amarelo-alaranjado e um papagaio amarelo-enxofre para o senhor. Mandá-lo-ei na próxima oportunidade. Espero que cheguem vivos.“ KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 318.

¹⁴⁵ „se interessou, com rara sensibilidade, pelo progresso artístico do Brasil.“ NORTON, Luís. Cit. d., s. 99.

v dopise otci v únoru roku 1821: „*Při této příležitosti Vám posílám liturgický text zpívaný Neukommem, jenž si jako rakouský poddaný a žák Haydna bezpochyby zaslouží Vaši přízeň, kromě toho text obsahuje dvě fugy, které se Vám budou určitě líbit. Můj manžel je také skladatel a posílá Vám darem jednu symfonii a Te-Deum, které sám složil.*“¹⁴⁶

Svatba portugalského prince Pedra a habsburské arcivévodkyně Leopoldiny umožnila rakouskému mocnářství navázat s Brazílií hlubší kulturní vztahy a seznámit rakouskou veřejnost se vzdálenou zemí. Sama Leopoldina se na této kulturní výměně aktivně podílela. Už jen její přítomnost na jihoamerickém kontinentě vzbudila zájem Evropanů o Brazílii. Podle Klímy vzrostl zájem o brazilské impérium poté, co se Leopoldina stala císařovnou. „*Předčasná smrt císařovny Leopoldiny se pak připomínala v rakouských i českých zemích.*“¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ „*Mando-vos nesta ocasião uma missa cantada de Neukomm que, como súdito austrico e discípulo de Haydn, merecerá, sem dúvida, as vossas graças e além disso contém duas fugas que, todos sabemos, vós muito gostais. O meu marido é compositor, também, e faz-vos presente de uma sinfonia e Te-Deum compostos por ele.*”
NORTON, Luís. Cit. d., s. 100.

¹⁴⁷ Václav Rodomil Kramerius, syn významného českého vydavatele České expedice V. M. Kramerius, použil postavu Leopoldiny jako „dobré císařovny“ v díle z roku 1830 *Vystěhovalci do Brazýlie aneb Chaloupka u Gygyton+honhy*. KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Cit. d., s. 378.

4. Leopoldina a otázka jejího podílu na vyhlášení nezávislosti Brazílie

4.1. Pohled brazilských historiků

Brazilské klasické dějepisné příručky, které jsem měla možnost zkontrolovat, se celkem jednohlasně shodují na tom, kdo patřil mezi nejdůležitější osobnosti, jež dovedly Brazílii k nezávislosti. Zásluhy jsou v nich připisovány zejména Pedrovi I. a dalším mužům, kteří razili cestu politické emancipace země, jako byli patrioti José Bonifácio de Andara e Silva, Clemente Pereira či Gonçalves Ledo. O Leopoldině politickém účinkování, které předcházelo vyhlášení nezávislosti, tito autoři mluví víceméně pouze ve spojitosti s jejím převzetím regentské vlády v srpnu roku 1822. Dopisy Leopoldiny však jasně dokládají, že se podílela na politickém dění ještě předtím, než jí Pedro oficiálně předal chod království. Již na konci roku 1821 princezna napsala svému sekretáři Schäfferovi, jenž byl prostředníkem mezi ní a brazilskými patrioty, o postoji svého manžela: „*Co se týče Brazilců, je o dost více nakloněn na jejich stranu, než jsem doufala, ale jeho postoj není tak rozhodný, jak bych si přála.*“¹⁴⁸ Je více než pravděpodobné, že Leopoldina začala spolupracovat s patrioty, kteří usilovali o to, aby Pedro zakročil proti despotismu lisabonských kortesů, které se snažily snížit statut Brazílie na kolonii. Leopoldina adresovala Schäfferovi další dopis 8. ledna roku 1822, den před svoláním *Fica*, v němž psala: „*Princ je připravený, ale ne natolik, jak bych si přála. Ministři budou vyměněni a do úřadu se postaví rodilí Brazilci, jež budou mít náležité schopnosti. Vláda bude řízena obdobným způsobem jako vláda Spojených států amerických. Stálo mě velké úsilí dosáhnout toho všeho – jen bych si přála vnuknout mu ještě pevnější rozhodnutí.*“¹⁴⁹

Pedro minimálně ještě na konci roku 1821 nebyl rozhodnutý, zda setrvá v Brazílii a postaví se kortesům, či zda uposlechne příkaz lisabonských kortesů k návratu. V září roku 1821 si dokonce nejvíce ze všeho přál vrátit se do Portugalska a zbavit se zodpovědnosti. 21. září napsal otci do Lisabonu: „*Žádám Vaši výsost, pro všechno co je Vám svaté, abyste mě*

---

¹⁴⁸ „*Pedro, o Brasil está como um vulcão. Até no paço há revolucionários...O Brasil vos quer para seu monarca. Com o vosso apoio ou sem o vosso apoio ele fará a sua separação. O pomo está maduro, colhei-o já, senão apodrece.*“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 281.

¹⁴⁹ „*O príncipe está preparado, mas não tanto quanto eu desejaria, os vão ser mudados e empregar-se-ão naturais do país que sejam ilustrados, e o governo será instituído à maneira dos Estados Unidos da América do Norte. Custou-me muito alcançar isto tudo – só queria poder inspirar ainda mais decisão.*“ NORTON, Luís. Cit. d., s. 309.

zprostil tohoto úkonu, který mě s jistotou usmrtí.¹⁵⁰ Zatímco Leopoldina se již 2. července 1821 sžívala s brazilskou otázkou a opouštěla vidinu návratu do Evropy: „Zanikla naděje na rychlý návrat do Evropy, což je, abych byla upřímná, štěstí v aktuální kritické situaci... Brazílie je ve všech ohledech tak vyvráslou a důležitou zemí, a proto je nezbytně nutné ji zachovat.“ Leopoldinino smýšlení se proto jeví jako více uvědomělé než postoj prince Pedra, jemuž brazilští historici přikládají rytířské kvality a hrdinské zásluhy. Leopoldině neodpírají morální kvality, vzdělanost a oddanost Pedrovi, nicméně její politickou činnost povětšinou opomínají a zůstává tak v císařově stínu.

Určitý podíl se jí přikládá v díle brazilského historika Francisca Adolfa de Varnhagena (1816 – 1878) *História da Independência do Brasil*, jež vyšlo posmrtně v roce 1916. Na její přínos Brazílii je upozorněno v poznámce pod čarou, kde se píše: „Princezně Marii Leopoldině právem přísluší významný podíl, jak na památné cestě za událostí známé pod názvem Fico, tak především na vyhlášení naší politické emancipace.“¹⁵¹ Dále se zde připomíná, že brazilská císařovna byla oprávněnými kritiky národních dějin označena za „Zastánkyni brazilské nezávislosti“ (*Paladina da independência brasileira*). V poznámce se mluví i o existenci jejích dopisů rakouským krajanům,¹⁵² ve kterých se princezna vyjadřuje k politickému dění v Brazílii a v nichž se projevila jako „prototyp manželky – přítelkyně a loajální důvěrnice hrdiny z Ipirangy. Byla vedle Pedra bez pochyby tou nejsilnější a nejvytrvalejší obhájkyň Fica...“¹⁵³ Autor poznámky pod čarou píše i o existenci Leopoldinina dopisu Pedrovi, v němž se nacházela významná věta „Jablko je zralé, utrhňte ho, jinak shnije.“ Co se týče vlastního Varnhagenova díla, našla jsem v textu pouze dvě zmínky o Leopoldině i přesto, že jsou zde události předcházející vyhlášení nezávislosti popisovány do velkých podrobností. První je o její vysoké učenosti, která byla nepříliš vzdělanému Pedrovi k užítku. „Byl od přírody nadaný, nebyl sice moc vzdělaný, byl poněkud lehkomyšlný a ješitný, ale také dost prostosrdečný, šlechetný, štědrý a přičinlivý. Vysoká vzdělanost a počestnost jeho ženy, arcivévodkyně Leopoldiny, mu však byla k užítku.“¹⁵⁴ Druhá poznámka je

---

¹⁵⁰ „Peço a V. M., por tudo quanto ha de mais sagrado, queira dispensar dêste emprego, que seguramente me matará.” VARNHAGEN, Francisco Adolfo. *História da Independência do Brasil*. 1916, Índice do volume N. 173 (da revista correspondente ao ano de 1938), s. 133.

¹⁵¹ „À princesa D. Maria Leopoldina cabe, sem favor, relevante papel tanto na jornada histórica do „Fico“, como principalmente, na proclamação de nossa emancipação política.“ Tamtéž, s. 116.

¹⁵² sekretáři Schäfferovi, knížeti Metternichovi či baronovi Mareschallovi, Tamtéž, s. 116.

¹⁵³ „...protótipo da esposa amiga e leal confidente do herói do Ipiranga. „Ela foi, junto de D. Pedro, sem hesitar, a mais forte e perseverante propugnadora do „Fico“... Tamtéž, s. 116.

¹⁵⁴ „Dotado de talento natural, era pouco instruído, volúvel e um tanto vaidoso, mas bastante franco, generoso, liberal e ativo. A muita instrução e virtude da sua esposa, a Arquiduquesa Leopoldina, haviam-lhe entretanto, sido de proveito.” Tamtéž, s. 117.

o předání regentské vlády Leopoldině v srpnu roku 1822. „13. srpna podepsal dekret, kterým svěřoval regentství své ctnostné manželce, která se ho ujala spolu s vládou.“¹⁵⁵

Nyní se zaměřím na několik brazilských dějepisných příruček vydaných v 50. letech 20. století. Obecně jsou v nich Leopoldininy politické schopnosti přehlíženy a její osoba je nejvíce ceněna pro morální hodnoty. Obdiv historiků si naopak zaslouží Pedro I. a další mužští protagonisté brazilské nezávislosti, kteří jsou vyzdvižováni jako hrdinové.

Asi největší úcty se Leopoldině dostalo v příručce *Formação histórica do Brasil* z roku 1957, jejímž autorem je João Pandiá Calógeras. Kapitola o nezávislosti začíná krátkou charakteristikou Pedra I. a Leopoldiny. Pedrovi jsou v ní přisuzovány kvality jako krása, odvážnost, mužnost, fyzická zdatnost či jezdecké schopnosti. Jsou zde zmíněny i špatné stránky jeho osobnosti, které autor přikládá tomu, že se Pedrovi nedostalo od rodičů potřebného vzdělání a on tak vyrůstal mezi královským služebnictvem. Nevychovanost a hrubost byly negativními stránkami jeho osobnosti, nicméně i přes tyto „stíny, které mu kazily pověst, byl v jeho duši ještě dostatek světla, které mu umožňovalo zazářit coby hrdina...“¹⁵⁶ Zajímavostí je, že se zde nemluví o nedůvěře mezi Pedrem a otcem, naopak je zde zdůrazněn dobrý vztah mezi nimi. „Byl oblíbeným synem krále Jana, měl s otcem důvěrný vztah a vždy se projevil jako loajální, oddaný a láskyplný syn.“¹⁵⁷

I když autor považuje za skutečného hrdinu brazilské nezávislosti Pedra I., přisuzuje určitý přínos i Leopoldině. Nachází se zde krátký popis habsburské arcivévodkyně, v němž se mluví o tom, že napomohla k nezávislosti Brazílie. „Jeho manželka, Leopoldina, byla rakouskou arcivévodkyní. Přestože byla vdaná za Pedra z dynastických důvodů, milovala svého muže, který jí nedovedl opětovat lásku se stejnou intenzitou. Na to byl příliš nestálý. Nicméně mu pomáhala s vládnutím... V Brazílii, které přispěla k nezávislosti, je na ní vzpomínáno s láskou a vděčností jako na jeden z nejúčinnějších faktorů naší národní emancipace.“¹⁵⁸ Dále je zde vyjádřen i její vztah k Brazílii. „Nejprve nechtěla do Brazílie a toužila po návratu do Evropy. Postupně, jak pozorovala a zvažovala snahu Brazilců povznést

---

¹⁵⁵ „No dia 13 de agosto assinou um decreto, confiando a regência à sua virtuosa esposa, junto com o Ministério.“ VARNHAGEN, Francisco Adolfo. Cit. d., s. 199.

¹⁵⁶ „Apesar dessas sombras, que lhe mareavam a reputação, ainda havia nela luz bastante na alma, para lhe permitir brilhar como herói...“ CALÓGERAS, J. Pandiá. *Formação histórica do Brasil*. São Paulo: Companhia editora nacional, 1957, s. 109.

¹⁵⁷ „Era o filho predileto de D. João; tinha com o pai a maior intimidade, e sempre se revelou filho leal, dedicado e afetuoso.“ Tamtéž, s. 109.

¹⁵⁸ „D. Leopoldina – Sua esposa, D. Leopoldina, era uma arquiduquesa austríaca. Casada com D. Pedro por motivos dinásticos, embora, amava a seu marido, que lhe não retribuía o afeto com a mesma intensidade. Era por demais inconstante para isso. Foi-lhe, entretanto, uma colaboradora no governo... No Brasil, que contribuiu a tornar independente, sua memória é reverenciada com carinho e gratidão, como a de um dos mais eficientes fatores de nossa emancipação nacional.“ Tamtéž, s. 110.

se na vyšší úroveň, aby se stali nezávislími a svobodnými, začala své poddané milovat a byla připravena dokázat tuto náklonnost tím nejlepším způsobem.“¹⁵⁹

Pedro, jenž byl kortesy ponižován a urážen a jeho postavení začalo být ohroženo, se pomalu začínal sžívat s možností emancipace mladé země a podle autora „začal snít o slávě zakladatelů impérií.“¹⁶⁰ Nějakou dobu mu však trvalo, než si tuto možnost přivlastnil a veřejně nadále projevoval svůj záměr poslechnout kortesy a vrátit se do Portugalska. Autor přikládá Leopoldině podíl na tom, že prince přesvědčila ke vzdoru. „Leopoldina však viděla politickou situaci s větší prozíravostí a přesvědčila Pedra, aby vzdoroval.“¹⁶¹ Calógeras připisuje podíl na sjednocení země Andradovi a zednářům jako byl Joaquim Gonçalves Ledo či José Clemente Pereira. Leopoldinu poté zmiňuje ještě jednou v souvislosti s jejím regentstvím v době, kdy brazilská vláda dostala na konci srpna roku 1822 nové zprávy z Lisabonu. „Pedro byl nepřítomen, jelikož jel urovnat situaci do provincie São Paulo... Pod předsednictvím princezny Leopoldiny se okamžitě sešla vláda...“¹⁶²

Calógeras nepopírá, že se Leopoldina sžila s brazilskou otázkou, podrobněji však o její spolupráci s patrioty nepíše. Z jeho popisu můžeme soudit, že jí připisuje spíše jakousi úlohu cenné poradkyně svého muže. Ve výsledku navíc přikládá největší podíl na brazilské emancipaci třem mužům. „Na tak významný výsledek měl vliv především příjezd královské rodiny do Ameriky, povýšení bývalé kolonie na království, rozhodnutí Pedra, předvídavost a energie Josého Bonifácia Andrady a vojenská zdatnost Cochrana.“¹⁶³

V další dějepisné příručce *História do Brasil* (1957), jejímž autorem je João Ribeiro, je podíl na vyhlášení nezávislosti připisován jednoznačně mužům brazilské historie a nenachází se zde jediná zmínka o císařovně Leopoldině. Pedro je považován za stmelující prvek Brazílie, kterému se nedá upřít promyšlené jednání, dobrá vůle a někdy i bolestivé oběti. Podle Ribeiry Pedro nejprve váhal, zda se přiklonit na stranu brazilských patriotů, jelikož byl v hloubi duše poslušný otci a portugalské ústavě a „...z posledního zbytku rytířského cítění a

---

¹⁵⁹ „A princípio, não queria ao país, e ansiava por voltar à Europa. Aos poucos, observando e pesando sentimentos e esforços dos brasileiros por ascenderem a níveis mais altos, por se tornarem independentes e livres, começou a amar seus súditos e preparou-se a provar êsse afeto pelo melhor dos modos.” CALÓGERAS, J. Pandiá. Cit. d., s. 110.

¹⁶⁰ „Começou a sonhar a glória dos fundadores de impérios!” Tamtéž, s. 112.

¹⁶¹ „D. Leopoldina, entretanto, via a conjuntura política com clarividência maior, e convenceu D. Pedro a resistir.” Tamtéž, s. 112.

¹⁶² „D. Pedro achava-se ausente em São Paulo, pacificando a província... Sob a presidência de D. Leopoldina, o gabinete reuniu-se imediatamente...” Tamtéž, s. 118.

¹⁶³ „Resultado tão notável era o fruto, principalmente, da vinda da Família Real à América, da elevação da antiga colônia a reino, da decisão de D. Pedro, da previsão e da energia de José Bonifácio, e do valor militar de Cócraane.” Tamtéž, s. 120.

věrnosti, váhal udělat konečné velkolepé gesto.“¹⁶⁴ Ribeiro dále vyzdvihuje aktivní práci mužů jako byl José Clemente Januário, Gonçalves Ledo a dalších patriotů, z jejichž snahy vzešlo osm tisíc podpisů za to, aby Pedro zůstal v Brazílii. Na jejich popud nakonec slavnostně vyhlásil své *Fico*. Ribeiro neopomíná zdůraznit postavu Josého Bonifácia de Andrady e Silvy „jehož věhlas na poli vědy a literatury se nyní zvětšoval s aureolou patriotismu.“¹⁶⁵

Dějepisná příručka *História do Brasil* vydaná roku 1958, jejímž autorem je Rocha Pombo, nabízí podobný úhel pohledu na otázku vyhlášení nezávislosti Brazílie a opět je zde kladen důraz na Pedrovu osobu. Budoucí brazilský císař je popisován jako muž, který své regentství „...přijal s opravdu obdivuhodnou odvahou a pracovitostí člověka, jenž se chce od začátku ujmout svého úkolu.“¹⁶⁶ Zásadní podíl na tom, že se Pedro rozhodl 9. ledna 1822 svoláním *Fica* zůstat v Brazílii, měli brazilští patrioti, kteří od začátku jednali v utajení, aby nevzbudili podezření portugalského vojska: „...oficiálně bylo oznámeno, že se jeho královská výsost připravuje splnit nařízení kortesů a sám princ Pedro v tomto smyslu psal otcí. Vše se připravovalo s takovou obezřetností, aby nebyla vzbuzena nedůvěra Pomocné divize.“¹⁶⁷

Podle Pomby bylo vše dopředu připraveno a promyšleno a Pedro od počátku spolupracoval s patrioty. „Bezpochyby by se mýlil ten, kdo by chtěl v té předstírané malomyslnosti a tvrzeních o věrnosti vidět něco jiného než lstivost a spolehlivou taktiku schopného politika...“ Pedro „...měl ještě tu smělost požádat, aby ho zprostili úřadu a povolali ho do Lisabonu, když je jisté, že si přál, aby tak učinili a on měl příležitost je neuposlechnout a zůstat v Brazílii.“¹⁶⁸ Co se týče svolání *Fica*, Pedro spolu s patrioty podle Pomby čekali už jen na názor lidu, aby mohli svolat reprezentanty provincií a u té příležitosti slavnostně vyjádřit rozchod s politikou portugalských kortesů. Rocha Pombo se zmiňuje o Leopoldině pouze v souvislosti s převzetím regentského úřadu, kdy byla pod její záštitou

---

¹⁶⁴ „Por um resto de sentimento cavalheiresco e leal, hesitava dar o grande golpe definitivo.“ RIBEIRO, João. *História do Brasil*. Rio de Janeiro: Livraria São José, 1957, s. 350.

¹⁶⁵ „cuja fama nas ciências e nas letras agora se aumentava com a auréola do patriotismo.“ Tamtéž, s. 351.

¹⁶⁶ „aceitou com uma coragem realmente admirável, e uma diligência de quem quer logo dar conta da sua tarefa.“ POMBO, Rocha. Cit. d., s. 343.

¹⁶⁷ „... fazia-se anunciar oficialmente que Sua Alteza Real se preparava para cumprir a ordem das Côrtes, e o próprio D. Pedro escrevia ao pai nesse sentido. Tudo se fazia assim, cautelosamente, de maneira a não inspirar desconfianças a Divisão auxiliadora.“ Tamtéž, s. 346.

¹⁶⁸ „Enganar-se-ia sem dúvida quem quisesse ver naqueles fingidos desalentos, e naquelas protestações de fidelidade, mais que astúcia e tática segura de hábil político...teve ainda o rasgo de pedir que o dispensem do cargo e o chamem para Lisboa: quando o que é certo é que ele queria que o chamassem para ter ensejo de não ir, desobedecendo.“ Tamtéž, s. 346.

svolána 2. září roku 1822 rada vlády. Andrada na ní vyzval k učinění konečného rozhodnutí a poté „...mu aplaudovali ministři a princezna jim v nadšení konkurovala.“¹⁶⁹

Jeden z nejvýznamnějších brazilských historiků Sérgio Buarque de Holanda se v díle *História geral da civilização brasileira* z roku 1962 úplně neztotožňuje s myšlenkou, že byl Pedro od počátku na brazilské straně, jelikož „...ještě nějakou dobu prožíval vnitřní boj Portugalce dobytého Brazílii.“, zároveň ji ale nevyvrací: „...zatím bojoval proti patriotům nebo předstíral, že proti nim bojuje.“¹⁷⁰ Tento Pedrův postoj se datuje na podzim roku 1821, kdy napsal otcí, že se sice ve vzduchu vznáší nezávislost, ale on zůstává věrný své vlasti.

Největší vliv na Pedra měl podle Holandy José Bonifácio de Andrada e Silva a brazišti patrioti. „Vliv Brazilce Josého Bonifácia přišel v době, kdy podpora lidu stojícího za Pedrem od události zvané jako Fico, dosahovala svého vrcholu. Ministr, lid a jeho vůdci se spojili, aby vybídli Pedra k činu a udělali z něj krále. V tomto ovzduší začal princ Pedro jednat...“¹⁷¹ Holanda stejně jako ostatní historici vyzdvihuje Pedrovy kvality: „...Mladý hrdina, který uměl spojit troufalost a dovednosti... nebo „Měl talent politického řečníka v momentech, kdy to bylo potřeba.“¹⁷² I u Holandy hraje Leopoldina opět jen roli zástupkyně regentské vlády v době Pedrovy nepřítomnosti.

Dále jsem měla možnost nahlédnout do dějepisné příručky *História Concisa do Brasil* od Borise Fausta z roku 2000, kde Leopoldině není prisuzován sebemenší podíl. Za nejdůležitější postavy brazilské politiky před vyhlášením nezávislosti jsou považováni bratři Andradové: „Bratři Andradové – Antônio Carlos, Martim Francisco a José Bonifácio –, a zejména ten poslední, byli ústředními postavami brazilské politiky té doby.“¹⁷³ Mohu se jen domnívat, že oficiální historiografie nadále přehlíží Leopoldininu výraznou spoluúčast v hnutí za nezávislost.

---

¹⁶⁹ „Aplaudiram os ministros, e com êles emulou no entusiasmo a Princesa Real.“ POMBO, Rocha. Cit. d., s. 353.

¹⁷⁰ „...ainda viveria algum tempo o drama intimo do português conquistado pelo Brasil. Por enquanto, combatia ou fingia combater os patriotas.“ HOLANDA, Sérgio Buarque. Cit. d., s. 164.

¹⁷¹ „A influência do brasileiro José Bonifácio, veio confluír no calor do apoio popular que envolvera D. Pedro desde a campanha do Fico. O ministro, o povo e os seus líderes, tudo se conjugou para aticar o regente e transformá-lo em poucos dias num rei. Foi dentro dêsse espírito que D. Pedro começou a agir...“ Tamtéž, s. 168.

¹⁷² „...“jovem herói“ que sabia por sua vez combinar atrevimento e habilidade...“ „Tinha gênio da arenga política, no momento preciso.“ Tamtéž, s. 168.

¹⁷³ „Os irmãos Andrada – Antônio Carlos, Martim Francisco e José Bonifácio –, especialmente este último, foram figuras centrais da política brasileira naqueles anos.“ FAUSTO, Boris. *História concisa do Brasil*. Edusp, 2000. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/118020365/Boris-Fausto-Historia-Concisa-do-Brasil>

4.2. Luís Norton - *A corte de Portugal no Brasil*

S odlišným pohledem na proces vyhlášení nezávislosti Brazílie přišel Luís Norton (1903 – 1968), portugalský vyslanec v Brazílii, který začal procházet brazilské archivy a hledal informace týkající se portugalsko-brazilských dějin. V jeho díle *A corte de Portugal no Brasil*, které vyšlo poprvé v roce 1938 a druhé vydání je z roku 1979, je věnována celá kapitola Leopoldině a brazilské nezávislosti (*D. Leopoldina e a Independência*). Norton uvedl ve známost cenné dopisy císařovny Leopoldiny, jež se nacházely v brazilské národní knihovně a dalších archivech. V příloze díla se nachází kolekce jejích dopisů ve francouzštině, dopisy v němčině sekretáři Schäfferovi přeložené do portugalštiny a dalších třicet dopisů otci, taktéž v portugalském překladu.

Autor popisuje prvotní postoje Leopoldiny a Pedra. Princezna podle něj nejprve s brazilským emancipačním hnutím nesympatizovala a v tomto duchu psala 8. července 1821 otci: „... *ty maličkaté liberální duše se mi všechny přičí.*“¹⁷⁴ Norton píše, že byl Pedro nejprve váhavý ve vztahu k brazilskému liberálnímu hnutí a pod výhrůžkami kortesů a vlivem otce raději volil návrat do Portugalska. Začal se připravovat k odjezdu, nicméně protestující brazilští patrioti ho donutili 2. ledna 1822 napsat otci: „*Zdá se mi nemožné splnit oba dekrety kortesů, jelikož veřejný názor je takový, že se všichni staví proti nim...*“¹⁷⁵ Podle Nortona si byla v lednu Leopoldina už jistá, že jediným východiskem ze situace je vzdorovat kortesům a psala v tomto duchu sekretáři Schäfferovi: „*Ve vztahu k Brazilcům je pozitivnější... Říkají, že ho portugalské vojsko přinutí odjet. Všechno by tak bylo ztraceno a je proto nutné tomu zabránit.*“¹⁷⁶ Autor dále píše, že v předvečer *Fica* Leopoldina jednala jasně a aktivně, dělala si o všem poznámky a řídila situaci. Je zde přiložen její dopis Schäfferovi: „*Mají podezření, že zítra dojde k velkým nepokojům. Slyšel jste o něčem? Princ je rozhodnutý, ale ne natolik, jak bych si přála... Stálo mne mnoho dosáhnout toho všeho... Ve spěchu jsem Vám zapomněla říct, že považuji za výhodnější, aby svědomití Brazilci nechali mého muže sestavit vládu, jak on uzná za vhodné. V opačném případě by tato bezvýznamná okolnost mohla zabránit tomu, aby tu zůstal. Především musejí slíbit, že na sebe před kortesy převezmou veškerou zodpovědnost.*“¹⁷⁷

¹⁷⁴ „...os pequeninos espíritos dos liberais são-me todos contrários.“ NORTON, Luís. Cit. d., s. 144.

¹⁷⁵ „Parece-me impossível cumprir ambos os decretos das Cortes, porque a opinião pública é toda contra eles por toda a parte.“ Tamtéž, s. 146.

¹⁷⁶ „Ele está mais bem disposto para os brasileiros... Dizem que as tropas portuguesas o obrigarão partir. Tudo então estaria perdido e torna-se necessário impedi-lo.“ Tamtéž, s. 146.

¹⁷⁷ „Receiam-se muitos distúrbios para o dia de amanhã. Terá V. Ouvido alguma coisa? O príncipe está decidido, mas não tanto quanto eu desejaria... Muito me tem custado alcançar tudo isto... Na pressa que eu

Norton poukazuje na Leopoldininu předvídatost ohledně jejich setrvání v Brazílii. Tento názor podkládá jejím dopisem z 28. dubna roku 1822: „...díky energickým opatřením, ke kterým se nyní našťestí přistoupilo, máme úplný a trvajících klid; ačkoliv je to pro mne těžké, jsem připravena přinést tuto oběť a zůstat v Americe, odloučit se navždycky od mých evropských přátel pro klid a blaho mojí nové rodiny.“¹⁷⁸

Autor doplňuje svůj popis událostí, ke kterým došlo od příchodu Andrady do vlády, Pedrovy dopisy otci. V nich se Pedro obrací na otce s požadavkem, aby seznámil kortesy s veřejným názorem Brazílie, která si přeje vlastní legislativní moc. Na konci března Pedro napsal: „...bud' nám lisabonské kortesy spojeného království povolí z dobré vůle naše vlastní kortesy, nebo je sám svolám.“¹⁷⁹ V červnu měl Pedro stejný požadavek a upozornil na blížící se rozdělení: „Když Portugalsko nenajde všechny prostředky k usmíření, oddělení Brazílie je nevyhnutelné.“¹⁸⁰

Nedá se říct, že by Norton upozadoval, či popíral Leopoldininu politickou činnost. Rozhodně ji vyzdvihuje mnohem více než autoři dějin Brazílie. Svůj text prokládá narozdíl od brazilských historiků dopisy psanými Leopoldinou. Zároveň však z jeho interpretace vyplývá, že její přínos vidí zejména v první části cesty k nezávislosti, tedy do vyhlášení *Fica*. Když poté píše o aktivní práci Andrady a patriotů, nikde zde nemluví o tom, že by s nimi Leopoldinina byla v přímém kontaktu. Norton nezpochybňuje Pedrovy kvality ani jeho snahu o dosažení portugalsko-brazilské spolupráce. „*Pedro, princ regent a Stálý ochránce Brazílie, musel být přesvědčeným Brazilcem poté, co viděl, že jsou všechny plány na portugalsko-brazilskou spolupráci zbytečné.*“¹⁸¹

---

estava, esqueceu-me de dizer-lhe que julgo preferível que os brasileiros conscienciosos deixem meu esposo organizar o governo como ele bem o entende. No caso contrário, esta particularidade insignificante talvez impedisse que ele aqui ficasse. Devem sobretudo prometer assumir toda a responsabilidade perante as Cortes.” NORTON, Luís. Cit. d., s. 147.

¹⁷⁸...*dadas as medidas enérgicas que felizmente agora se tomam, temos uma completa e durável tranqüilidade; embora me custe, estou pronta a fazer o sacrifício de ficar na América, separando-me para sempre dos meus amigos europeus, para descanso e felicidade da minha nova família.*“ Tamtéž, s. 149.

¹⁷⁹...*ou as Cortes gerais do Reino Unido em Lisboa nos concedem, de bom grado, as nossas particulares, ou então, eu mesmo as convoco.*“ NORTON, Luís. Cit. d., s. 148.

¹⁸⁰...*a separação do Brasil, é inevitável a Portugal não buscar todos os meios de se conciliar com ele.*“ Tamtéž, s. 150.

¹⁸¹...*D. Pedro, príncipe-regente e defensor perpétuo do Brasil, tinha de ser brasileiro convicto depois de ver inutilizados todos os planos de colaboração luso-brasileira.*“ Tamtéž, s. 151.

4.3. Carlos H. Oberacker Jr. - *A Imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época*

Rozsáhlé životopisné dílo historika Carlose H. Oberackera Jr. z roku 1973 *A Imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época* nejenže umožňuje podrobné seznámení s osobností arcivévodkyně Leopoldiny, první brazilské císařovny, ale zároveň ukazuje, do jaké míry hrála habsburská princezna roli v otázce vyhlášení nezávislosti Brazílie v roce 1822. Oberacker detailně rekonstruuje Leopoldininu aktivní činnost v emancipačním hnutí a podkládá ji důkazním materiálem v podobě její korespondence. Popisuje dopodrobna události, jež předcházely vyhlášení nezávislosti budoucím brazilským císařem Pedrem I. v září roku 1822 u řičky Ipirangy. Oberacker věnoval hned čtyři kapitoly tomuto významnému mezníku brazilských dějin, u kterého nechyběla princezna z největšího evropského panovnického rodu. Těmito kapitolami jsou: *D. Leopoldina e as conseqüências da revolução liberal* (Leopoldina a následky liberální revoluce); *A princesa real e o “Dia do fico”* (Brazilská princezna a “Dia do fico”); *A colaboração de D. Leopoldina no movimento brasileiro* (Spoluúčast Leopoldiny v brazilském hnutí za nezávislost) a *A imperatriz e a consolidação da independência* (Císařovna a uznání brazilské nezávislosti). Brazilská historička z organizace CEDIC¹⁸² Pontifikální katolické univerzity v São Paulu (PUC-SP)¹⁸³ Viviane Tessitoreová, která se již dlouhá léta věnuje osobnosti císařovny Leopoldiny a připravuje ve spolupráci s katedrou historie doktorskou práci o této výrazné postavě brazilských dějin a jejím podílu na vyhlášení nezávislosti, potvrzuje velikost Oberackerova díla: „...nejlepší a nejlépe zdokumentovaný životopis brazilské panovnice – dílo Carlose Oberackera Jr. – *A imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época*.“¹⁸⁴

Oberacker se ve svém díle věnuje osobnosti Leopoldiny a provádí čtenáře celým jejím životem. Jeho zájem se však neomezuje pouze na dceru rakouského císaře Františka I. provdanou do daleké Brazílie, zajímá ho také doba, v níž Leopoldina žila a důležité události, které se vepsaly do dějin Portugalska a Brazílie. Oberacker popisuje, v jakém prostředí Leopoldina vyrůstala a do jaké míry ji ovlivnila přísná výchova na vídeňském dvoře a rakouské politické zásady, jejichž nositelem byl kníže Metternich. Zároveň věnuje pozornost i osobě prince Pedra, jeho charakteru a politickému smýšlení. Právě Pedrovy politické názory

---

¹⁸² Centro de documentação e informação científica.

¹⁸³ Pontífica universidade católica de São Paulo.

¹⁸⁴ „A melhor e mais bem documentada biografia da soberana, a obra de Carlos Oberacker Jr. – *A Imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época*.“ TESSITORE, Viviane. Projeto “*A imperatriz Leopoldina*”: um personagem em três dimensões. In: Sociedade brasileira de pesquisa história (SBPH), Anais da XIX reunião, Curitiba, 1999, s. 128.

se podle něj zpočátku lišily od mínění princezny Leopoldiny, která si několikrát stěžovala v dopisech domů na přehnaně liberální sklony svého manžela. V prosinci roku 1820 psala otcí: „*ošklivý přízrak liberálního myšlení naneštěstí úplně ovládl duši mého manžela, vlídný a znamenitý král je ponořen do starých dobrých principů a já také, jelikož mi byly vštěpovány od útlého věku a já sama chci být poslušná pouze své vlasti, Vaší výsosti a náboženství.*“¹⁸⁵ Pedrovy liberální sklony se nelíbily ani Janovi VI. a i z toho důvodu svému synovi nedůvěřoval, zdráhal se ho poslat do Portugalska a pověřit ho tak důležitým úkolem jako bylo řízení království. Jeho příklon k novým myšlenkám král považoval za nebezpečný pro zachování trůnu¹⁸⁶ Leopoldina nebyla vzhledem ke své výchově liberálně zaměřená, nicméně její vysoká vzdělanost ji nutila zabývat se myšlenkami doby a díky své uvědomělosti rozpoznat určité výhody nového politického myšlení. Od markýze Marialvy si nechávala posílat knihy z Evropy, zabývající se politikou.¹⁸⁷ Oberacker tvrdí, že v její věrnosti rakouským zásadám, které vyjadřovala v dopisech otcí, byla určitá nejistota. Ta je vidět v dopise markýzovi Marialvovi z června roku 1821, v němž samu sebe viní z liberálních nálad: „*...nevím, kam tato hrozná smršť konstitučních myšlenek povede; ačkoliv se viním za své liberální pocity, tyto shledávám liberálními až přespříliš...*“¹⁸⁸ Podle Oberackera Leopoldina „*tudíž koketovala s novými idejemi, ale události v Evropě, jimiž byla svědkem v dětství, jí způsobily obavy, že by tyto myšlenky mohly zdegenerovat.*“¹⁸⁹ Leopoldina byla proti jakémukoliv radikalismu.

Oberacker považuje za první zásah Leopoldiny do osudu království její vehementní boj v únoru 1821 za to, aby byl odjezd prince Pedra odložen po jejím porodu. Jan VI. se tehdy kvůli Leopoldině rozhodl odjezd prince posunout a když si situace v dubnu roku 1821 vyžádala králův návrat do Portugalska, osud Brazílie spadl do rukou Pedra a Leopoldiny. Když v červnu roku 1821 přišlo do Rio de Janeira základní znění budoucí ústavy a Pomocná divize přinutila Pedra, aby ji odsouhlasil a podřídil se nově ustavené regentské radě, která snižovala jeho autoritu, Leopoldině se nelíbilo, že Pedro ustupuje čím dál tím větším požadavkům Portugalců. V této době začala vyjadřovat náklonnost Brazilcům. 9. června 1821 psala otcí:

---

¹⁸⁵ „*infelizmente o feio fantasma do espírito de liberdade dominou completamente a alma de meu esposo; o bom e excelente rei está totalmente imbuído dos antigos e bons princípios e eu também, pois me foram inculcados na mais tenra infância e eu mesma amo somente obediência à pátria, ao monarca e à religião.*“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 198.

¹⁸⁶ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 193.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 194.

¹⁸⁸ „*...eu não sei que fim este terrível turbilhão de espírito constitucional levará; embora eu me considere culpada dos sentimentos liberais, acho esses daqui liberais demais...*“ KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 382.

¹⁸⁹ „*Namorava, portanto, as idéias novas, mas os acontecimentos europeus, verificados em sua juventude, faziana temer que degenerassem.*“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 196.

„...skuteční Brazilci jsou dobří a klidní lidé, nicméně portugalské vojsko je poháněno těmi nejhoršími úmysly a můj muž, je naneštěstí nakloněn novým myšlenkám a nezakročí tak přísně, jak by bylo potřeba.“¹⁹⁰ Pedro ale vzdorovat nehodlal a 21. září psal otcí, aby ho zbavil úřadu. Oberacker píše: „Zatímco princezna Leopoldina byla již v této době nakloněna na stranu Brazilců, Pedro si neuvědomoval možnost záchrany, která se zde začala rýsovat ve prospěch jeho autority.“¹⁹¹ Autor se domnívá, že Pedro přesvědčoval portugalské důstojníky o svém upřímném konstitucionalismu a jeho největším přáním byl návrat domů. Když ho chtěl lid na podzim roku 1821 provolat brazilským císařem, napsal otcí svou vlastní krev: „Přisahám věrnost Vaší výsosti, národu a portugalské ústavě.“¹⁹² Oberacker si tedy nemyslí jako ostatní historikové, že by Pedro jen předstíral svou náklonnost lisabonským kortesům: „Bezpochyby byla v té době nezávislost Brazílie myšlenkou, která ho děsila... K tomu, aby změnil názor a zapomněl na svou přísahu napsanou vlastní krví, bylo zapotřebí dlouhého a pomalého vývoje a vytrvalé práce manželky a dalších.“¹⁹³ Pedra dokonce nevyprovokovaly ani ponižující dekrety kortesů ze září roku 1821, které ho zbavovaly regentství a nařizovaly mu návrat domů. Jindy impulsivní Pedro se nezeptal kortesům a dal připravit loď k odjezdu. 10. prosince psal dokonce otcí: „Od teď už nechci mít v Brazílii na nic vliv.“¹⁹⁴

Oberacker soudí, že princeznu vyhledal baron Mareschal, rakouský diplomat a Leopoldinin krajan, jenž pochopil, že kortesy nebudou schopny vyřešit problémy spojeného království ke spokojenosti brazilských obyvatel. Již v červnu roku 1821 soudil, že eventuální návrat prince do Portugalska by byl jen na škodu jak pro Brazílii, tak pro Portugalsko a ohrozil by udržení celé monarchie. Podle něj by dal odjezd prince regenta signál k povstání a odtržení Brazílie.¹⁹⁵ Baron Mareschal měl být tedy jeden z prvních, jenž přesvědčoval Leopoldinu o nutnosti zůstat v Brazílii.

K přesvědčení prince však bylo potřeba větší skupiny lidí. Situaci vzali do svých rukou patrioti, kteří došli k závěru, že je nutné zabránit odjezdu Pedra „posledního a zbývajícího

---

¹⁹⁰ „Os verdadeiros brasileiros são cabeças boas e calmas, as tropas portuguesas, porém, estão animadas do pior espírito, e meu esposo, ama, infelizmente, os princípios novos e não reage de modo severo, como seria necessário...” Tamtéž, s. 218.

¹⁹¹ „Enquanto D. Leopoldina, já nessa época, se inclinava para os brasileiros, D. Pedro não percebia a salvação que deste lado se começava esboçar em favor de sua autoridade...” Tamtéž, s. 218.

¹⁹² „Juro sempre ser fiel a Vossa Majestade, à Nação e à Constituição Portuguesa.” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s., s. 221.

¹⁹³ „Naquela altura a independência do Brasil era sem dúvida alguma idéia que o horrorizava... Para que mudasse de opinião, esquecendo-se até do seu juramento escrito com o próprio sangue, era preciso uma evolução longa e lenta e um trabalho perseverante da esposa e de outros.” Tamtéž, s. 221.

¹⁹⁴ „Desde esse dia não quero influir mais nada no Brasil.” Tamtéž, s. 227.

¹⁹⁵ „afirmando nesta altura que a partida seria o sinal de um levantamento geral e da separação do Brasil.” Tamtéž, s. 228.

zákonného symbolu politické jednoty Brazílie.“¹⁹⁶ Záměrem patriotů nebylo odtržení od Portugalska, ale zachování státní jednoty a kategorie království na stejné úrovni s evropskou monarchií. Vyhlášení nezávislosti mělo být v této době jen krajní alternativou. Na změnu názoru mladého prince měl mít zároveň vliv páter Sampaio, františkánský kazatel a jeden z patriotů, kterého Pedro často navštěvoval v klášteře Sv. Antonína.¹⁹⁷ Autor tvrdí, že ještě deset dní před vyhlášením *Fica* vyjadřoval princ poslušnost kortesům, „*nicméně už je znát, že práce patriotů a princezny Leopoldiny přinášela výsledky.*“¹⁹⁸ Podle Oberackera je těžké stanovit dobu, kdy Leopoldina vstoupila do přímého kontaktu s patrioty, je ovšem jisté, že s nimi komunikovala přes prostředníka, kterým byl rakouský sekretář Schaffer. Dále píše, že Leopoldina byla v úzkém kontaktu s páterem Sampaio. Tuto skutečnost potvrzuje znění dopisu sekretáři. Autor má na mysli korespondenci z 9. února 1822, kde Leopoldina píše: „*Vaše názory sepsané společně s páterem Sampaio mi nepřišly do rukou, nedovedu si to vysvětlit. Pokud mi bude chtít políbit ruku, ať přijde zítra odpoledne...*“¹⁹⁹ Podle Oberackera se Leopoldina snažila své politické účinkování utajit, aby ji Svatá aliance nenařkla z podpory hnutí za autonomii. Tato skutečnost proto ztěžuje dnešní rekonstrukci jejího angažování.²⁰⁰

Poté, co se patrioti dozvěděli o dekretch vydaných v září roku 1821 lisabonskými kortesy, chtěli získat čas, aby mohli Lisabonu předložit, z jakých důvodů shledávají jejich požadavky za nepřijatelné. Patrioti stále doufali, že kortesy zaujmou příznivější postoj a začnou brát ohledy na zájmy Brazílie. Leopoldina se proto snažila přesvědčit Pedra, aby odložil odjezd a opět se odvolávala na své těhotenství. Pedro přistoupil na dočasné odložení odjezdu, avšak jeho sdělení lisabonskému parlamentu patrioty z Rio de Janeiro nepřesvědčilo. Pedro se vyjádřil v tomto duchu: „*Přesvědčen o tom, že moje přítomnost v Brazílii prospěje celému portugalskému národu a zároveň srozuměn s tím, že některé provincie mou přítomnost vyžadují, odkládám svůj odjezd do doby, než kortesy a můj ctěný otec – srozuměni s okolnostmi, které se udály –, v této věci rozhodnou.*“²⁰¹ Todo sdělení, v němž Pedro pouze žádal o přehodnocení situace s ohledem na události v Brazílii, považovali patrioti za kompromitující a chtěli po něm jasnější vyjádření. Oberacker píše, že jeho odpověď

---

¹⁹⁶ „...último símbolo legal e restatne da unidade política brasileira.” Tamtéž, s. 230.

¹⁹⁷ Convento de Santo Antônio

¹⁹⁸ „...mas já se percebe que o trabalho dos patriotas e de D. Leopoldina tinha dado resultado.” Tamtéž, s. 231.

¹⁹⁹ „Os seus pensamentos redigidos em colaboração com o Padre Sampaio não me chegaram às mãos e não consigo explicar isso. – Se ele deseja beijar-me a mão, que venha amanhã de tarde...” KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. Cit. d., s. 391.

²⁰⁰ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 233.

²⁰¹ „Convencido de que a presença de minha pessoa no Brasil interessa ao bem de toda a nação portuguesa, e conhecido que a vontade de algumas províncias assim o requer, demorarei a minha saída até que as cortes e meu Augusto Pai deliberem a este respeito, com perfeito conhecimento das circunstâncias que têm ocorrido.” Tamtéž, s. 237.

„... nemohla uspokojit patrioty z Rio de Janeiro, jejichž záměrem bylo svázat Pedrovi ruce tak, aby nemohl udělat krok zpět.“²⁰² Páter Sampaio měl poté kontaktovat prostřednictvím Schäffera či osobně princeznu Leopoldinu, aby udělala vše proto, aby dal Pedro jasnější odpověď a vytvořil novou vládu, složenou z řad Brazilců. Leopoldininy dopisy Schäfferovi dosvědčují její snahu. Na začátku ledna roku 1822 mu napsala: „*Je více nakloněn na brazilskou stranu, než bych čekala; nicméně je nutné, aby na něj mělo vliv více lidí...*“²⁰³ Dopisy svému sekretáři jsou důkazem o Leopoldině obrovském zájmu urovnat spory mezi nerozhodným manželem a netrpělivými patrioty. Až den před vyhlášením *Fica* se Leopoldině podařilo přesvědčit Pedra o nutnosti sestavit novou vládu. Oberacker píše: „*Teprve v předvečer 9. ledna [v předvečer Fica, pozn. překl.] dosáhla Leopoldina toho, aby Pedro sestavil v souladu s přáními patriotů novou vládu z opravdových a moudrých mužů a aby řídil zemi po vzoru Spojených států amerických.*“²⁰⁴

Vynucený útěk Leopoldiny s dětmi na usedlost v Santa Cruz během zásahu portugalského vojska generála Avileze, měl za následek smrt následníka trůnu Joãa Carlose v únoru roku 1822. Podle Oberackera byla ztráta syna hlavním důvodem počátku Pedrovy a Leopoldininy nenávisti vůči kortesům. Teprve od této chvíle začal Pedro ve svých dopisech aktivně napadat kortesy. V únoru byl už ve vládě José Bonifácio de Andrada e Silva, na jehož příchodu měla podle očitých svědků zásluhu Leopoldina. „*Princezna vedla s Josém Bonifáciem dlouhou konverzaci o politických záležitostech a přesvědčila ho přijmout úřad ministra, který odmítal.*“²⁰⁵ 10. února se Pedro spolu s Andradou postarali o vyhnání portugalského vojska ze země.

Podle Oberackera se po vyhlášení *Fica* proměnil Leopoldinin vztah k Brazílii, dobrovolně ji přijala za svou novou vlast a té zůstala věrná až do své smrti. Již v únoru roku 1822 psala otci, že vše směřuje k tomu, že zůstanou v Brazílii již navždy. V březnu v dopise sestře pokračovala ve stejném duchu: „*Ať se stane cokoliv, zůstaneme v Americe; od útlého dětství jsem se naučila se se vším vyrovnat...ať je to sebevíc hořké.*“²⁰⁶ 8. května psala otci: „*Při této příležitosti Vás mohu pouze ujistit, že mne velmi těší a uspokojuje myšlenka zůstat*

---

²⁰² „...não podia satisfazer os patriotas do Rio de Janeiro, cuja intenção devia ter sido comprometer D. Pedro a tal ponto que não lhe fosse possível voltar atrás.” Tamtéž, s. 237.

²⁰³ „Ele está melhor disposto para com os brasileiros do que esperava; mas é preciso que várias pessoas o influenciem ...” Tamtéž, s. 237.

²⁰⁴ D. Leopoldina tinha conseguido somente na véspera do dia 9 de janeiro que D. Pedro formasse de acordo com os desejos dos patriotas um ministério novo de naturais ajuizados e que governasse o país à maneira dos Estados Unidos... OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 239.

²⁰⁵ „A princesa entrou em larga conversação sobre os negócios políticos com José Bonifácio, e o persuadiu a aceitar o cargo de ministro que ele recusava.” Tamtéž, s. 243.

²⁰⁶ „...Aconteça o que acontecer, permaneceremos na América; desde a minha tenra juventude aprendi a conformar-me com tudo... por mais amargo que pareça.” Tamtéž, s. 243.

v *Brazílii*.²⁰⁷ Tetě Marii Amélii se svěřila, že je připravena obětovat se pro dobro její nové rodiny, ačkoliv jí bolí, že se již navždy musí odloučit od svých evropských přátel. Jako princezna vychovaná podle habsburských zásad byla připravená podstoupit takovou oběť a vzdát se osobního štěstí za cenu štěstí národa. Markýzovi Marialvovi ohledně svého politického myšlení napsala v květnu roku 1822: „*Bylo to opravdové štěstí, že rozhodli o našem setrvání v Brazílii: podle mého politického vidění a smýšlení je to jediný způsob jak zachránit portugalskou monarchii od jejího úplného pádu.*“²⁰⁸

Pedro, který nyní cítil nenávisť vůči kortesům, spolu s Andradou neuvažovali o rozdělení království, přáli si unii pod jedním monarchou, avšak požadovali vlastní autonomní správu. Viděli v Brazílii budoucnost celé monarchie. Andrada byl přesvědčen o tom, že brazilské nerostné bohatství je nepostradatelné pro budoucnost chudé portugalské země, která by podle jeho názoru dříve svrhla kortesy, než aby přišla o Brazílii. Oberacker píše: „*Vláda prince Pedra tudíž doufala, že kortesy povolí a že nikdy nebudou tak neuvážlivé a apolitické, aby se nespojily se stoupenci autonomie v Brazílii.*“²⁰⁹ Leopoldina se nadále zajímala o budoucnost Brazílie a aktivně spolupracovala s Andradou a patrioty. Oberacker se domnívá, že Leopoldina účinkovala v zákulisí politického dění zároveň z toho důvodu, že „*jako princezna a žena upřednostňovala nechat všechna politická rozhodnutí na manželovi, kterému jako představiteli královské moci příslušely.*“²¹⁰

Nevyvratitelná je její spolupráce s Andradou, kterou potvrzují její dopisy tomuto přednímu představiteli Pedrovy vlády. V březnu roku 1822 odjel Pedro řešit nepokoje do Minas Gerais a spolupráce Andrady a Leopoldiny byla v této době ještě intenzivnější. Ministr se cítil oslabený a málo podporovaný a mohl věřit pouze princezně. V této době poděkoval Leopoldině za její podporu: „*Nenacházím výrazy, jak bych Vaší výsosti poděkoval za laskavost a důvěru, kterou mne uctíváte a zejména za Váš zájem o štěstí a klid mého brazilského království. S důležitými informacemi, které mi s laskavostí předáte, naložím tak, jak se patří.*“²¹¹ Andrada musel čelit stoupencům lisabonských kortesů a navíc vůči němu

---

²⁰⁷ „*Nesta oportunidade posso somente assegurar ao Senhor que estou bem contente e satisfeita com a idea de ficar no Brasil.*“ Tamtéž, s. 248.

²⁰⁸ „*Tratava-se de uma verdadeira sorte que a nossa permanência no Brasil esteja decidida: segundo a minha maneira de ver e pensar em política, é isso único meio de preservar a monarquia portuguesa de seu total colapso.*“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 248.

²⁰⁹ „*O governo de D. Pedro esperava, portanto, que as Cortes transigissem e que nunca fossem tão insensatas e impolíticas de modo a se incompatibilizarem com os autonomistas do Brasil.*“ Tamtéž, s. 250.

²¹⁰ „*Como princesa e mulher preferia ainda deixar todas as decisões políticas ao marido a quem as competiam como representante que era da realeza.*“ Tamtéž, s. 255.

²¹¹ „*Não teho expressões para agradecer à V. A. R. os sinais de bondade e confiança com que me honra e mormente o interesse que toma pela felicidade e sossego do meu Reino do Brasil. Eu saberei fazer bom uso das notícias importantes que V. A. R. se digne comunicar-me.*“ Tamtéž, s. 256.

sílila žárlivost mezi zednáři. Byli to zejména Gonçalves Ledo a Clemente Pereira, kteří se snažili přesvědčit Pedra, aby zaujal radikálnější a liberálnější postoj vůči Portugalsku. Této možnosti se chtěl Andrada jako přesvědčený monarchista vyhnout. Leopoldina a Andrada hledali kompromis mezi moderními a konzervativními myšlenkami. Princezna podporovala patrioty, ale nesouhlasila s radikálními myšlenkami Andradových odpůrců, které by mohly vést až k vyhlášení republiky. 7. března napsala otcí: „*Vládne zde opravdový chaos myšlenek a scénářů, které jsou všechny způsobené lží zvanou liberální duch...*“²¹²

Na konci července roku 1822 se rozšířily informace, že chce Lisabon poslat do Brazílie další vojenské oddíly. Podle Oberackera neměly kortesy vůči princovi žádný respekt a jeho přísaha věrnosti napsaná vlastní krví prý způsobila v Lisabonu posměch. Pedro se cítil čím dál tím větším ponižováním kortesů dotčen a přilnul ještě více k patriotům. 1. srpna roku 1822 vydal princ manifest, kterým vyhlášoval kompletní autonomii brazilského království. V manifestu z 8. srpna nicméně zdůraznil, že nehodlá zpřetrhat vazby s Portugalskem: „*Svolal jsem brazilský parlament, abych položil základy politické nezávislosti tohoto království, aniž bych však zpřetrhal pouta bratrství s Portugalskem.*“²¹³ Definitivně však rozvázal pouta s kortesy, kterými byl král v Lisabonu “vězněn”. Vyjádřil zároveň svou přízeň otcí a v manifestu poznamenal, že Brazílie krále uctívá a že ho chce vysvobodit z poručnictví kortesů. Pedro s Andradou setrvali ve svém přesvědčení, že by rozdělení království nepřineslo žádné výhody. Chtěli však dosáhnout politické autonomie a stejné úrovně s Portugalskem, kterou kortesy svými dekrety anulovaly a pokoušely se o rekolizaci Brazílie.

Oberacker poznamenává, že se neví přesné datum, kdy došel Andrada k závěru, že spolupráce s Portugalskem je neuskutečnitelná. Existuje však Leopoldinin dopis, který s určitostí předchází Pedrově cestě do São Paula, ze kterého nepřímo vyplývá, že v té době už ani jeden nevěří v tuto možnost. „*Zasílám Vám tyto dva dopisy, které jsou zajímavé zejména z toho důvodu, že ukazují, jak ještě mnoho lidí věří v unii Brazílie a Portugalska a myslí si, že jen tak mohou být šťastní.*“²¹⁴ Otcí se Leopoldina poprvé vyjádřila pozitivně o nezávislosti Brazílie 8. srpna roku 1822, když mu napsala, že je pro zajištění přiměřené svobody. „*Byl by*

---

²¹² “*Aqui reina verdadeiro caos de idéias e de cenas, todas causadas somente pelo embuste do assim chamado espírito de liberdade ...*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 261.

²¹³ „*Convoquei a assembléia do Brasil a fim de cimentar a independência política deste reino, sem romper contudo os vínculos de fraternidade portuguesa.*” Tamtéž, s. 264.

²¹⁴ “*Remetto-lhe estas duas cartas que não tesçião [deixam] de ser interessantes sobre todo mostrando que ainda muitas pessoas acreditão na união do Brazil co o Portugal, achando sou [só] assim podem ser felizes.*” Tamtéž, s. 265.

to ten největší nevděk a nejhrubší politický omyl, kdyby nebylo v našem zájmu zachovat a podpořit toto opodstatněné osvobození. ²¹⁵

V srpnu odjel Pedro uklidnit situaci do São Paula a přenechal regentství Leopoldině. Podle Oberackera to byl jasný důkaz toho, nakolik své ženě v politických záležitostech důvěřoval a nakolik si její práce vážil. V dekretu z 13. srpna, kterým pověřoval Leopoldinu úřadem, jí dával mimo jiné kompetence udělat potřebná a urgentní opatření v případě, že to bude nutné pro záchranu státu. Leopoldina přijala úřad pouze z povinnosti, jak sama přiznala v dopisech své rodině. Nezměnilo to nic na tom, že princezna pracovala se vším odhodláním pro dobro Brazílie. „*Jak je vidět, přijala své povinnosti zástupkyně prince regenta s vážností, ačkoliv ujmout se vlády a zabývat se politikou nebylo jejím přáním.*“ ²¹⁶ Oberacker dále tvrdí, že se tehdy o spolupráci Leopoldiny s patrioty mluvilo mnohem více než v pozdějších dobách, kdy bylo „*její přičinění úplně opomenuto a některými historiky bylo dokonce zpochybňováno či popíráno.*“ ²¹⁷

2. srpna byla pod předsednictvím princezny Leopoldiny svolána rada státu, aby jednala o nepřijatelnosti dekretů, které z Lisabonu dorazily do Rio de Janeiro 28. srpna 1822 a byly jasným důkazem toho, že lisabonský parlament nehodlá spolupracovat s Pedrem a jeho vládou. Andrada prohlásil, že Brazílie již udělala vše pro to, aby zachovala unii s Portugalskem. To se však nevzdalo svého úmyslu ponížit Brazílii na kolonii, a proto je nutná separace. Dále navrhl, aby se okamžitě napsalo princi Pedrovi a ten neváhal s vyhlášením nezávislosti. Leopoldina poté schválila rozhodnutí státní rady a sama napsala manželovi dopis, který byl podle očitých svědků na profesionální úrovni zkušeného diplomata. Andrada dokonce prohlásil „*ona by měla být on!*“ ²¹⁸ Oberacker se domnívá, že Leopoldinin dopis, který princi předali poslové u říčky Ipirangy, měl na něj bezpochyby obrovský vliv. Leopoldina dobře znala Pedrův charakter a věděla, že se jen v rozrušeném stavu odhodlá k ráznému kroku. Upozornila ho proto na ponižující jednání kortesů vůči jeho rodičům a naznačila také, že má nyní příležitost postavit se do čela velké země:

„Pedro, Brazílie se podobá sopce... Rada státu vám radí, abyste zůstal. Moje srdce ženy a manželky předvídá neštěstí, pokud nyní odjedeme do Lisabonu... Král a královna Portugalska již nadále nevládnou, jsou podřízeni despotismu kortesů, které pronásledují a ponižují

---

²¹⁵ „...seria a maior ingratidão e o mais grosseiro erro político caso não fosse todo o nosso empenho mantermos e fomentarmos aquela liberdade razoável...“ Tamtéž, s. 266.

²¹⁶ „Como se vê, tomou muito a sério as suas obrigações como substituída do príncipe regente, apesar de não gostar de governar e de se ocupar com a política.“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 271.

²¹⁷ „...chegando os seus respectivos esforços a serem completamente esquecidas e até postas em dívida ou negadas por certos historiadores.“ Tamtéž, s. 272.

²¹⁸ „...ela deveria ser ele!“ Tamtéž, s. 275.

*panovníky, jichž by si měly vážit... Brazílie se ve Vašich rukách stane velkou zemí. Brazílie Vás chce za svého panovníka. S Vaší podporou, či bez ní uskuteční svou odluku. Jablko je zralé, utrhněte ho, jinak shnije... Pedro, toto je ta nejdůležitější chvíle Vašeho života...*²¹⁹

Poté, co si Pedro přečetl korespondenci, kterou mu Leopoldina a Andrada posílali z Rio de Janeiro, dosáhla jeho zášť vůči kortesům vrcholu. Rozhodl se navždy zpřetrhat všechna pouta s Portugalskem a 7. září roku 1822 prohlásil: „*Ode dneška jsou ukončeny všechny naše styky, nechci mít nic společného s portugalskou vládou a prohlašuji Brazílii navždy oddělenou od Portugalska!... Brazilci, od tohoto momentu bude naším heslem „Nezávislost nebo smrt!“*“²²⁰

Oberacker připisuje princezně Leopoldině podíl nejen na vyhlášení nezávislosti, ale zároveň i na tom, že bylo nové císařství uznáno Portugalskem a dalšími evropskými monarchiemi. Portugalsko nechtělo přistoupit na uznání nezávislosti své bývalé kolonie a poté, co v květnu roku 1823 obnovilo v zemi absolutismus, Jan VI. dokonce pomýšlel na znovuoobnovení portugalsko-brazílské unie. Představitelům Svaté aliance se zase nelíbil způsob, jakým byl Pedro prohlášen císařem Brazílie. Nechal se jím prohlásit, aniž by to portugalský král odsouhlasil. Tím vážně porušil princip legitimacy a přivlastnil si otcova práva. Leopoldina žádala v dopisech svého otce, aby se za Brazílii postavil a přesvědčil Jana VI. ve věci uznání nezávislosti. Metternich a František I. měli určité výtky, ale zároveň svým způsobem podporovali posílení jediné monarchie v Jižní Americe.²²¹ František I. nakonec vytvořil nátlak na portugalského krále, který od svého plánu na znovuoobnovení unie začal ustupovat. Oberacker píše, že na změnu názoru Jana VI. měla podíl i samotná Leopoldina: „...*není pochyb o tom, že princezna Leopoldina ovlivnila smýšlení Jana VI., který stůj co stůj toužil po sjednocení obou monarchií pod svým žezlem.*“²²² Poté, co se Jan VI. osvobodil z moci kortesů, snažil se znovu navázat přátelské styky se svou rodinou v Brazílii a Leopoldina si s ním vyměnila několik dopisů. Nezávislost Brazílie byla uznána 29. srpna roku 1825, avšak podle očitých svědků se tak král rozhodl učinit už v den Leopoldininy narozenin 22.

---

²¹⁹ „*Pedro, o Brasil está como um vulcão... O Conselho do Estado aconselha-vos para ficar. Meu coração de mulher e de esposa prevê desgraças, se partirmos agora para Lisboa... O rei e a rainha de Portugal não são mais reis, não governam mais, são governados pelo despotismo das cortes que perseguem e humilham os soberanos a quem devem respeito... O Brasil será em vossas mãos um grande país. O Brasil vos quer para seu monarca. Com o vosso apoio ou sem o vosso apoio ele fará a sua separação. O pomo está maduro, colhei-o já, senão apodrece... Pedro, o momento é o mais importante de vossa vida...*“ Tamtéž, s. 281.

²²⁰ „*De hoje em diante estão quebradas todas as nossas relações, nada mais quero do governo português e proclamo o Brasil para sempre separado de Portugal!... Brasileiros, a nossa divisa de hoje em diante será “Independência ou Morte!”*“ OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 282, 283.

²²¹ Tamtéž., s. 329.

²²² „...*não há dúvida que D. Leopoldina influíu de seu lado no ânimo de D. João VI., que a todo o transe ansiava pela reunião das duas monarquias sob o seu cetro.*“ Tamtéž, s. 330.

ledna 1825. Oficiální dokument o uznání politické nezávislosti Brazílie byl pak králem podepsán 15. listopadu roku 1825 v den, kdy se slavil Leopoldinín svátek.²²³

4.4. Portugalská historiografie

Mohu se domnívat, že portugalská historiografie nevěnuje Leopoldiníně politickému angažování v hnutí za emancipaci Brazílie mnoho pozornosti. V díle *História de Portugal*, jehož autorem je Joaquim Veríssimo Serrão, je touto klíčovou etapou zabývá jedna kapitola. Serrão na tuto otázku nahlíží očima portugalského národa, který se se ztrátou Brazílie nechtěl smířit a který i po vyhlášení nezávislosti v roce 1822 ještě několik let bojoval o opětovné zařazení Brazílie k Portugalsku. Autor nepovažuje Pedrovo brazilské počínání za výkon hodný hrdiny a neoslavuje jeho osobu tak, jako brazilští historici. Popisuje ho jako muže s bojovným zápalem a politickými ambicemi, který začal toužit po slávě a nechal se ovlivnit novými myšlenkami. „Vzhledem k jeho oblíbě u veřejnosti, podpoře vojska a chápane impulsy, které k němu přicházely ze zednářských lóží, princ pochopil, že dosažení slávy je nadosah a stačilo být pouze věrný osudu, který mu byl příznivě nakloněn.“²²⁴

Serrão dále píše, že princ Pedro neměl na Portugalsko pevné vazby, jelikož od dětství vyrůstal v Brazílii. Tato skutečnost byla jedním z důvodů jeho příklonu na stranu brazilských patriotů. Kortesy si jeho váhavého postoje byly plně vědomy, a proto musely přistoupit k razantním opatřením. Doporučily mu studijní cestu do Evropy v doprovodu učených osob. „Jednoduchý záměr – na nějž sám panovník nepřistoupil –, jak vzdálit následníka trůnu od politického dění, v němž jeho přítomnost sloužila jen k tomu, aby podporovala ideál emancipace.“²²⁵ Serrão nepopírá, že se Leopoldina postarala o to, aby princ Pedro zůstal v Brazílii. K tomu se vztahuje následující věta: „Je dnes prokázáno, že princezna Leopoldina měla rozhodující vliv na manželovo smýšlení a na to, aby jeho rozhodnutí zůstalo pevné.“²²⁶ Serrão přiznává, že z Lisabonu nepřicházela opatření, která by zajistila usmíření mezi oběma stranami a některé postupy kortesů považuje za nelogické. „Nelogičnost těch dvou opatření je

---

²²³ Tamtéž, s. 331.

²²⁴ „Dispondo de aura popular e com apoios de exército, compreendendo os impulsos que lhe vinham das lojas maçónicas, o príncipe via satisfeita a sua ambição de glória, bastando-lhe apenas ser fiel ao destino que a história punha à sua mercê.” SERRÃO, Joaquim Veríssimo. Cit. d., s. 380.

²²⁵ „Simples pretexto, a que o próprio monarca não deixou de aderir, para afastar o herdeiro da coroa do teatro político, onde a sua presença servia apenas para fomentar o ideal emancipalista.” Tamtéž, s. 382.

²²⁶ „Está hoje provado que a princesa D. Leopoldina exerceu um papel decisivo no ânimo do esposo, para este se manter firme na sua decisão.” Tamtéž, s. 384.

více než evidentní... zničili jakoukoliv naději na uklidnění vztahů s Brazílií.²²⁷ Portugalský historik tedy připouští, že chování kortesů bylo mylné, nepovažuje ho však za tyranizující ve vztahu k Brazílii, jak ho posuzují brazilští autoři.

Více pozornosti vyhlášení nezávislosti Brazílie věnuje Eugénio Francisco dos Santos, portugalský profesor, který působil dlouhá léta na univerzitě v Portu a autor životopisného díla o Pedrovi *D. Pedro IV.* Santos zpochybňuje, že by Pedrovy prvotní projevy věrnosti králi a portugalské ústavě byly předstírané, jak si to myslí někteří brazilští historici. „*Není pochyb o jeho upřímnosti. Nakonec měl zdědit portugalský trůn a nic ho nezprostito poslušnosti, kterou přísahal otci a kortesům.*“²²⁸ Podle Santose prožíval Pedro vnitřní drama, když se musel rozhodnout mezi vlastní a zemí, kterou měly zdědit jeho děti. Santos se domnívá, že hlavním motivem na změnu Pedrova postoje mělo ponižující chování kortesů vůči jeho osobě, snižování jeho autority a zároveň vliv patriotů, kteří nechtěli dovolit, aby se Brazílie vrátila do pozice portugalské kolonie. Santosův pohled na události vedoucí k vyhlášení nezávislosti Brazílie se celkově podobá názoru brazilských historiků. Santos stojí na straně Pedra a patriotů, kterým nezbylo nic jiného než se vzepřít ponižujícím požadavkům lisabonských kortesů, aby tak zachránili brazilskou suverenitu. Co se týče princezny Leopoldiny, autor jí nepřipisuje výraznější podíl.

---

²²⁷ „*O ilogismo das duas medidas torna-se por demais evidente... destruíam qualquer desejo de acalmia nas relações com o Brasil.* Tamtéž, s. 385.

²²⁸ „*Não se pode duvidar da sua sinceridade. Afinal, herdaria o trono de Portugal e nada o desobrigava da obediência jurada ao pai e às Cortes.*” SANTOS, Eugénio dos. *D. Pedro IV: liberdade, paixões, honra.* Rio de Mouro: Círculo de leitores, 2006, s. 113.

5. Závěr

Císařovna Leopoldina si získala srdce Brazilců zejména díky své dobrotě, prostotě a obětím, které podstoupila pro dobro země. Její osobnost se zapsala do povědomí národa v roce 1822, kdy svou aktivní spoluúčastí v boji za nezávislost vzbudila respekt a úctu Brazílie. V posledních letech života stoupla císařovna v mínění lidu ještě výše. Lid se pohoršoval nad skandálním vztahem císaře Pedra I. s konkubínou Domitílií de Castrovou, litoval a zároveň obdivoval svou císařovnu, kterou viděl rezignovaně trpět. Carlos H. Oberacker Jr. napsal: „*Jen velmi vzácně byla cizinka tak milována a uznávána lidem jako ona.*“²²⁹ Leopoldina se do konce života řídila habsburskou výchovou, plnila svou funkci oddané dcery, manželky, matky a důstojné panovnice, které záleželo nejvíce na štěstí svých poddaných. Přestože na sklonku života ještě živila v dopisech naději, že spatří své příbuzné, nechávala si své utrpení pro sebe a nepožádala otce, aby jí pomohl. Až do smrti zůstala věrná zemi, kterou přijala za vlastní. Jak poznamenala v dopise otci v dubnu roku 1823: „*...navždy zůstanu srdcem Brazilka, protože tak si to vyžadují mé povinnosti manželky, matky a vděčnost věrnému lidu...*“²³⁰ Obdivuhodně plnila své povinnosti a přestože brzy zemřela, připravila svým dětem půdu pro jejich budoucí vládu. Syn Pedro de Alcântara vládl jako brazilský císař Pedro II. v letech 1831 – 1889 a dcera Maria da Glória jako portugalská královna Marie II. v letech 1834 – 1853.

V této práci jsem nejprve shrnula historický rámec, který byl nezbytný pro pochopení událostí, jež nakonec vedly k vyhlášení nezávislosti Brazílie. Portugalská monarchie byla ohrožována Napoleonem, princ regent Jan se proto rozhodl uzavřít v roce 1807 tajnou dohodu s Anglií a v doprovodu britské eskorty přesunul sídlo monarchie do Brazílie. Tímto krokem uchránil portugalské království a jeho kolonie od možného zániku, který by hrozil, pokud by ho Napoleon sesadil z trůnu. Zatímco Portugalsko bylo okupováno Francií, z níž mu pomáhala se vymanit Anglie, princ regentovi se otevřely nové obzory ve vzdálené Brazílii. Otevřel přístavy světovému obchodu a snažil se zlepšit životní úroveň portugalské kolonie, která v roce 1815 získala rovnoprávné postavení s Portugalskem. Po skončení napoleonských válek nebránilo nic tomu, aby se princ regent vrátil do Portugalska, dal do pořádku škody

---

²²⁹ „*Raras vezes uma estrangeira foi tão querida e reconhecida por um povo como ela.*” OBERACKER Jr., Carlos H. Cit. d., s. 442.

²³⁰ „*...sempre serei brasileira de coração, pois a isso me obrigam os meus deveres de esposa e mãe e a gratidão para com um povo leal...*” Tamtéž, s. 326.

napáchané během francouzských invazí a vysvobodil zemi z britského poručnictví. Jan se však návratu bránil a nechtěl opustit Brazílii, kde budoval nové impérium. Aby se vymanil z anglického vlivu, rozhodl se v roce 1817 posílit moc dynastie Bragança aliancí s Habsburky prostřednictvím svatby syna Pedra a habsburské arcivévodkyně Leopoldiny. V roce 1820 portugalská nespokojenost s britským poručnictvím dosáhla svého vrcholu a vypukla zde liberální revoluce, která vedla k ustavení Prozatímního výboru vlády království, který svolal reprezentativní kortesy za účelem vypracování ústavy. K liberálnímu hnutí se přihlásily některé brazilské provincie a revoluce vypukla i v Brazílii. Nepokoje donutily krále Jana VI. v dubnu roku 1821 k návratu do Portugalska, kde se dostal pod vliv kortesů, které si nárokovaly veškeré jeho pravomoci. Princezna Leopoldina a Pedro tak zůstali v Brazílii jako jediní zástupci královské moci. Měli zde však zůstat jen do doby, než lisabonský parlament připraví ústavu. Proti stále větším požadavkům kortesů a jejich snaze snížit postavení Brazílie na kolonii se vzepřeli brazilští patrioti. S pomocí Leopoldiny přiměli Pedra k tomu, aby se vzepřel rozkazu kortesů, které ho na konci roku 1821 nutily k návratu do Lisabonu. Od té chvíle se začala politika Brazílie čím dál tím více rozcházet se zájmy Portugalska a i přes počáteční snahu ujednat příměří a pokračovat v portugalsko-brazilské unii, byla v září roku 1822 vyhlášena s konečnou platností nezávislost Brazílie.

Následně jsem se snažila v ucelenější formě představit osobnost císařovny Leopoldiny, jejíž podrobný životopis v českém jazyce neexistuje. Začala jsem od jejího raného dětství, které trávila ve společnosti svých sourozenců na vídeňském dvoře. Okrajově jsem zmínila historický rámec doby, v níž Leopoldina vyrůstala, a poukázala jsem na principy habsburské výchovy, které měly vliv na budoucí chování císařovny. Neopomněla jsem zdůraznit její neobvyklý zájem o přírodní vědy, jejichž studiu se věnovala po celý život a také jsem upozornila na její návštěvy českých zemí. Snažila jsem se prostřednictvím úryvků z jejích dopisů přiblížit její pocity z pobytu v Brazílii, kam byla provdána v roce 1817. Z nich je patrná její počáteční zamilovanost do Pedra, kterého až do příjezdu do Brazílie viděla jen na obrázku. Také jsem poodhalila atmosféru, která panovala na riodejaneirském dvoře, a jež byla plná intrik mezi rodinnými příslušníky dynastie Bragança a žárlivosti dvořanů vůči cizincům. Dále jsem mohla díky dopisům sledovat, jak se vyvíjel Leopoldinin vztah k Brazílii a k Pedrovi, který jí byl nevěrný. Nastínila jsem její pocity z liberálních nálad, které se šířily zemí a její postupné utvrzování v tom, že setrvání v Brazílii je nezbytné. Popsala jsem poslední období Leopoldinina života, v němž radost z vyhlášení nezávislosti Brazílie vystřídal smutek nad příchodem Domitilie do Pedrova života. V závěru kapitoly jsem upozornila na

vazby mezi střední Evropou a Brazílií na poli kulturním a vědeckém a na Leopoldinin přínos v tomto směru.

V závěrečné kapitole jsem se věnovala otázce podílu Leopoldiny na vyhlášení nezávislosti Brazílie. Představila jsem pohled brazilských historiků, kteří ve svých dějepisných příručkách přikládali hlavní podíl princovi Pedrovi a dalším mužům emancipačního hnutí. Někteří z těchto historiků opomíjeli osobnost Leopoldiny úplně a vyzdvihovali hrdinské činy svého prvního císaře. Jiní o císařovně psali jako o ženě, která byla princovi Pedrovi užitečnou rádkyní a jejíž vysoká vzdělanost a počestnost mu byly k prospěchu. Odlišný přístup měl Luís Norton, portugalský vyslanec v Brazílii, který našel v archivech cenné dopisy princezny a uvedl je ve známost. Ani tak však nepřipsal Leopoldině výrazný podíl a podobně jako ostatní historici nechtěl znevážit Pedrovu úlohu. Carlos H. Oberacker Jr. ve svém rozsáhlém díle o Leopoldině objasnil mnoho skutečností, které byly oficiální historií zamlčeny. Oberacker detailně popsal aktivní spolupráci Leopoldiny s patrioty a ministrem Andradou a proložil své čtyři kapitoly věnující se nezávislosti princezninými dopisy. Jeho dílo ukazuje, že Leopoldina hrála jednu z nejdůležitějších rolí v boji za nezávislost a měla vliv na mnoha rozhodnutích svého manžela. Pedrovy hrdinské činy, které natolik vyzdvihovala oficiální historiografie, se naopak ukazují jako přehnané a na změnu jeho názoru bylo zapotřebí usilovné a dlouhodobé práce Leopoldiny, Josého Bonifácia de Andrady e Silvy a dalších patriotů.

Leopoldininu aktivní účast potvrdil jeden z účastníků boje za nezávislost Brazílie Vasconcelos de Drummond:²³¹ „Byl jsem očitým svědkem – a mohu potvrdit současníkům, že princezna Leopoldina se aktivně podílela uvnitř i mimo zemi na dosažení nezávislosti Brazílie. Z tohoto úhlu pohledu Brazílie dluží její vzpomínce vděčnost již navěky.“²³² Na závěr jsem nahlédla do portugalské historiografie a zjistila jsem, že ani ta nepřikládá Leopoldině výrazný přínos.

---

²³¹ Antônio de Meneses Vasconcelos de Drummond (1794 – 1865) Brazilský politik a jeden z účastníků boje za nezávislost Brazílie.

²³² „Fui testemunha ocular – e posso asseverar, ao contemporâneos, que a princesa Leopoldina cooperou vivamente, dentro e fora do país, para a Independência do Brasil. Debaxo deste ponto de vista, o Brasil deve à sua memória gratidão eterna.” NORTON, Luís. Cit. d., s. 139.

6. Bibliografie

Prameny:

- CALÓGERAS, J. Pandiá. *Formação histórica do Brasil*. São Paulo: Companhia editora nacional, 1957, 511 s.
- HOLANDA, Sérgio Buarque. *História geral da civilização brasileira*. Tomo II (2 v.) 1º Volume. *O Brasil monárquico: O processo de emancipação*. São Paulo: Difusão européia do livro, 1962. 410 s.
- KANN, Betina – LIMA, Patricia Souza. *Cartas de uma imperatriz*. São Paulo: Estação Liberdade, 2006, 494 s. ISBN 978-857-4481-081.
- NORTON, Luís. *A corte de Portugal no Brasil*. 2.ª edição. São Paulo: Brasiliense, 1979, 338 s.
- OBERACKER Jr., Carlos H. *A imperatriz Leopoldina: sua vida e sua época: ensaio de uma biografia*. Rio de Janeiro: Departamento de imprensa nacional, 1973, 493 s.
- POMBO, Rocha. *História do Brasil*. São Paulo: Edições Melhoramentos, 8.ª Edição, 1958, 502 s.
- RIBEIRO, João. *História do Brasil*. Rio de Janeiro: Livraria São José, 1957, s. 476.
- SANTOS, Eugénio dos. *D. Pedro IV: liberdade, paixões, honra*. 1. ed. Portugal: Circulo de Leitores, 2006. ISBN 97-242-3825-3. 304 s.
- SERRÃO, Joaquim Veríssimo *História de Portugal*. 3a. ed. Lisboa: Verbo, 1986, 544 s. ISBN 978-972-2202-725.
- VARNHAGEN, Francisco Adolfo. Visconde de Porto Seguro (1816 - 1878). História da independência do Brasil[online]. Índice do volume N. 173 (da revista correspondente ao ano de 1938). [cit. 2013-12-28]. Disponível z: <https://ia600303.us.archive.org/24/items/histriadaindep00varn/histriadaindep00varn.pdf>

Sekundární literatura:

- *A correspondência entre Maria Graham e a imperatriz Dona Leopoldina*, Américo Jacobina Lacombe (trad.), Itatiaia Editora, Belo Horizonte, 1997
- ČAPKA, František. *Dějiny zemí koruny české v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 1998, 815 s. ISBN 80-859-8351-6.
- DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce*. 4. vyd. (přeprac. a dopl.). Vimperk: Papyrus, 1997, 536 s. ISBN 80-857-9745-3.
- GRÖSSING, Sigrid-Maria. *Tragédie v habsburském domě*. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2008, 185 s. ISBN 978-80-249-1062-8.
- HAMMANOVÁ, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. Překlad Milada Kouřimská, Milan Kouřimský. Praha: Brána, 1996, 403 s. ISBN 80-85946-19-X
- KAISER, Gloria. *Um diário imperial: Leopoldina, Princesa da Austria, Imperatriz do Brasil : de 1o. de dezembro de 1814, Viena, a 5 de novembro de 1817, Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Releer, 2005, 95 s. ISBN 85-986-5004-8.
- KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 672 s. Dějiny států. ISBN 978-807-1069-034.
- KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Vyd. 2., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, 505 s. Dějiny států (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 978-807-4221-071.
- KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007, 655 s. Dějiny států (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 978-807-2771-660.
- LEITNER, Thea. *Prodané dcery Habsburků*. Praha: Melantrich, 1995. ISBN 80-702-3214-5.
- MATTOSO, José. *História de Portugal. O Liberalismo – Vol 5 (1807 – 1890)*. Lisboa: Editorial Estampa, 1994, 8 v. ISBN 97233102448.
- PEDREIRA, Jorge, COSTA, Fernando Dores. *D. João VI: o clemente*. Lisboa, Portugal: Circulo de Leitores, 2006. ISBN 978-972-4239-002.
- RAMIREZ, Stanley Ezekiel. *As Relações entre a Áustria e o Brasil (1815 – 1889)*. Coleção Brasiliana. São Paulo: Companhia editora nacional, 1968, 260 s.
- ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca*. Brno: L. Marek, 2008, 301 s. ISBN 978-80-87127-08-7.

- TESSITORE, Viviane. *Projeto “A imperatriz Leopoldina“: um personagem em três dimensões*. Sociedade brasileira de pesquisa história (SBPH), Anais da XIX reunião, Curitiba, 1999
- VEBER, Václav, aj. *Dějiny Rakouska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2002, 727 s. Dějiny států (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-710-6491-2.

Elektronické dokumenty:

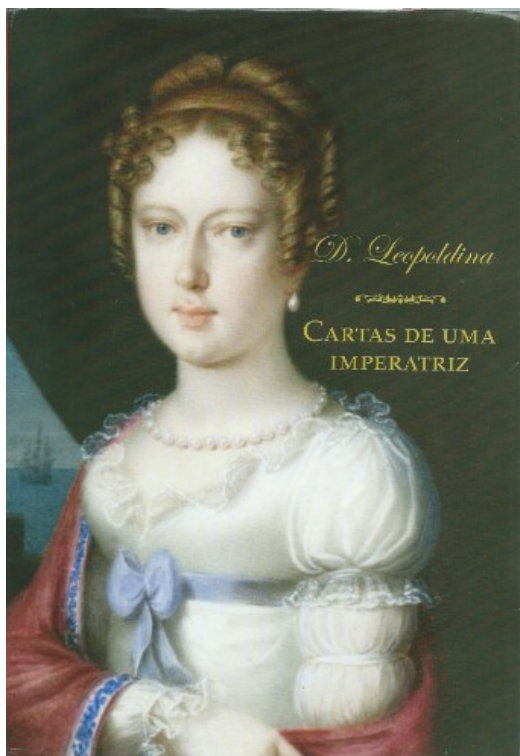
- FAUSTO, Boris. História concisa do Brasil [online]. edusp, 2000 [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/118020365/Boris-Fausto-Historia-Concisa-do-Brasil>
- JAPIASSU, Ricardo. No tempo da delicadeza: ensaio sobre a suavidade da Imperatriz Dona Leopoldina do Brasil. [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.ieg.ufsc.br/admin/downloads/artigos/18112009-060824japiassu.pdf>
- KAISER, Gloria. Dona Leopoldina - Habsburg Princess, Empress of Brazil. [online]. 2009, s. 16 [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: http://www.cas.umn.edu/assets/pdf/dona_leopoldina.pdf
- LUSTOSA. D. Pedro I.: Um herói sem nenhum caráter. [online]. São Paulo: Companhia Das Letras, 2006 [cit. 2013-12-28]. ISBN ISBN 978-853-5908-077. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/53469133/quinto-seminario-LUSTOSA-Isabel-D-Pedro-I-um-heroi-sem-nenhum-carater-Sao-Paulo-Companhia-das-Letras-2006>
- RIBEIRO, Arilda Ines Miranda. A contribuição da imperatriz Leopoldina à formação cultural brasileira (1817 - 1826). [online]. 2005, s. 8 [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www2.faced.ufu.br/colubhe06/anais/arquivos/148ArildaInesMirandaRibeiro.pdf>
- Soraya Vita e Fernando J. Luna, Simonne Teixeira. Descrições de técnicas da química na produção de bens de acordo com os relatos dos naturalistas viajantes no Brasil colonial e imperial [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.scielo.br/pdf/qn/v30n5/a55v30n5.pdf>

Webové stránky:

- A imperatriz dona Leopoldina - sua presença nos jornais de Viena e a sua renúncia à coroa imperial da Áustria [online]. Anais do Museu Histórico Nacional, n.º 40 – 2008 [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: http://www.ihp.org.br/lib_ihp/docs/ctscb20080212b.htm
- LUSTOSA, Isabel. O imperador e suas duas mulheres. [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.estadao.com.br/noticias/suplementos,o-imperador-e-suas-duas-mulheres-,1000616,0.htm>
- D. Leopoldina, a mãe do Império brasileiro – Parte II [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://rainhastragicas.com/2012/10/22/d-leopoldina-a-mae-do-imperio-brasileiro-parte-ii/>
- Maria Leopoldina, uma estrangeira entre estranhos [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://leiturasdahistoria.uol.com.br/ESLH/Edicoes/19/artigo134681-3.asp>
- Leopoldina. Nos bastidores do Grito. [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://galileu.globo.com/edic/86/conhecimento2.htm>
- Frei Francisco de Santa Teresa de Jesus Sampaio (1778-1830). [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: http://www.franciscanos.org.br/?page_id=855
- Antônio Menezes Vasconcelos de Drummond. [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.obrabonifacio.com.br/az/letra/a/pagina/10/>
- Johann Baptist Emanuel Pohl (1782 - 1834). [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.illustratedgarden.org/mobot/rarebooks/author.asp?creator=Pohl,+Johann+Baptist+Emanuel&creatorID=102>
- Imperatriz D. Leopoldina do brasil - Documentário. 2000. [online] [CD-ROM] [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=9ujtv6c-gWw>

7. Přílohy

Příloha č. 1 – Arcivévodkyně Leopoldina

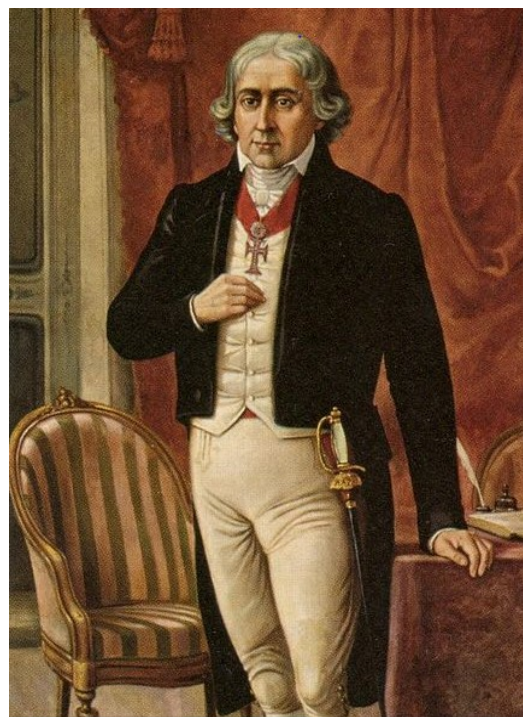

Příloha č. 2 – rakouský císař František I. a portugalský král Jan VI.

Příloha č. 3 – Pedro s Leopoldinou; José Bonifácio de Andrada e Silva

Příloha č. 4. – usedlost Boa Vista v São Cristóvão

Příloha č. 5 – brazilský císař Pedro I. a Leopoldina s dětmi

Příloha č. 6 – Markýza ze Santosu, Pedro de Alcântara (Pedro II.), Maria da Glória (Maria II.)

Příloha č. 7 – Záznam ze křtu arcivévodkyně Leopoldiny z 22. ledna 1797

Archiducissa Leopoldina, Carolina, Josepha, filia Imperatoris Franc. II. nata 22. Jan. 1797. hor. 8va matul. baptizata est ab Emno in sala magnâ Aula, adest. eodem die vesp. hor. 8va. levante.

Taufmatrik Tom. 7. fol. 54

Tauf=Schein.

Septimus	Täufling				Eltern		Pater	Mutter	Bemerkung	
	Nomen	Tag	Monat	Jahr	Vater	Mutter				
Cardinal Erzbischof von Wien	Leopoldina, Carolina, Josepha.	22.	22.	Januar	1797	1797	Wien	Seiner Majestät Kaiser Franz II.	Ihrer Majestät Kaiserin Maria Theresia geb. Pallas wid. Kaiserin	Erhebung Chlorentine

Wien, am 10. März 1900

Die Echtheit der vorstehenden Bescheinigung durch amtliche Nachforschungen insbesondere der nachstehenden Unterschriften des k. u. k. Hof- und Reichsarchivs, des k. u. k. Hof- und Reichsarchivs, des k. u. k. Hof- und Reichsarchivs und des k. u. k. Hof- und Reichsarchivs, wird hiermit bestätigt.

Wien, 20. März 1900

Dr. Karst
k. u. k. Hof- und Reichsarchiv

Die Echtheit der vorstehenden Unterschrift wird hiermit bestätigt.

Wien, am 1. April 1901

Von der Landesdirektion des k. u. k. Ministeriums des kaiserl. und königl. Hauses und des Hofes.

Dr. L. L. L.

Per h. u. h. Hof- und Reichsarchiv:

Dr. L. L. L.

Extrato da certidão do batizado de Dona Leopoldina, feito a 10/05/1900. O original desapareceu na 2ª Guerra Mundial. (Arquivo Imperial, Viena)

Příloha č. 8 - Leopoldina

Leopoldina: me d'innocente esta carta para meu amado Carlos; Dando-lhe parte que tu
Cartas de Lisboa que fazem toda a diligencia para os de servidom e discórdia
entre nos ambos, mas elle é ingannado seu Allman, que quer dizer constant: tu
moga/ e seu tendo a infelicidade de perder o juizo q' em mundo e systema que
em adpiti; e se equal em tempo me tem dado ottimamente; tambem lhe fiz
sabes q' entre um Nador, raham, quando fago temas, para varias matris, que
todas matris, que sempre repori de Fidalgo; vi hji huma carta de officio
que anda aqui, dizendo q' o Principe foi obrigado a largar o Prato para a
ruj de por, q' mentiras tao infames! —

Que. lha de estas pas nadi's de toda a miada strigada e letinha.

Lito

P. l. Ca lha manda esta carta para hum
Cato em fardo mais em elle q' em estas brancos
e que responder infamia para elle.

Lra Anna e Striga
Principe.

